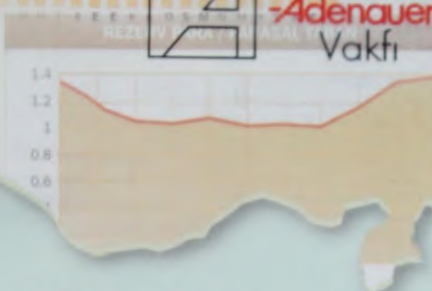
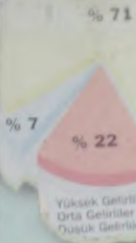

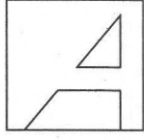
Konrad
-Adenauer-
Vakfı

Türk Gençliği 98

Suskun Kitle Büyüteç Altında

Konrad
-Adenauer-
Vakfı

Türk Gençliği 98

Suskun Kitle Büyüteç Altında

İSTANBUL MÜLKİYELİLER VAKFI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

tarafından

KONRAD ADENAUER VAKFI

için hazırlanmıştır.

ÖNSÖZ

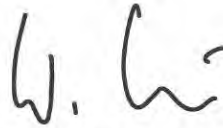
K

onrad Adenauer Vakfı bu yayımla Türk gençliğine ait temsili bir araştırma sunmaktadır.

Türk toplumu Alman toplumuna kıyasla genç bir topluluktur. Türkiye nüfusunun yaklaşık % 59'u 35 yaşın altındadır, fakat bu "Suskun Kitle" hakkında çok az bilgi vardır veya hiç net bilgi yoktur. Bu araştırmanın amacı, ciddi temsili bir etüt ile Türk gençliğinin kendisini nasıl gördüğünü, değer yargılarını ve temel tutumlarını, sorunlarını ve gelecek hakkındaki düşüncelerini daha açık olarak öğrenmektir. Özellikle gençlik; geleceği ve bir ülkenin umudunu oluşturduğu için, gençliğin umutlarını, isteklerini ve endişelerini bilmek bizim için önem taşıyor. Almanya'da Konrad Adenauer Vakfı ve diğer kuruluşlar çok sayıda benzer gençlik araştırmaları yapmışlardır. Bu husus diğer Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Bundan dolayı, bu etütle gençlik konusunda uluslararası karşılaştırmalı araştırmalara bir katkı sağlanacağını ümit ediyoruz.

Gençlik ile ilgili bu etüdün sonuçları Türk kamuoyunu gençliğin sorunları konusunda duyarlı hale getirmeli ve Türkiye'deki gençliğin durumunun nasıl değerlendirildiği, özellikle nasıl düzeltilebileceği ile ilgili bir tartışma için ilham kaynağı olmalıdır. Bu yayımla bilimde, yayın dünyasında, politikacılar ve gençlik uzmanları arasında, okullarda ve yüksek okullarda kapsamlı ve açık bir tartışmanın meydana geleceğini ümit ediyoruz. Gençlik ile ilgili ve gençlik ile birlikte bir tartışma, kuşaklar arasında bir diyalog bekliyoruz.

Ayla Ortaç, Mehmet Aközel, Dr. Ferhat Kentel, Emre Erdoğan, Cenap Nuhurat'tan oluşan IMV - SAM araştırma grubuna ve Şarkiyat Enstitüsü'nden Dr. Günter Seufert' e bu projenin gerçekleşmesinde göstermiş oldukları örnek işbirliği için özellikle teşekkür ediyorum.

Dr. Wulf Schönbohm
Konrad Adenauer Vakfı
Türkiye Temsilcisi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
I. DEMOGRAFİK ve SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER	2
A. Yaş, cinsiyet, medeni duruma göre dağılım	2
B. Yerleşim yeri, konut ve hanehalkı büyüklüğüne göre dağılım	3
C. Sosyo-ekonomik özelliklere göre dağılım	4
1. Eğitim	4
2. Öğrencilik ve çalışma durumu	6
3. Gelir	7
D. İllere ve bazı demografik - sosyoekonomik özelliklere göre dağılım	9
II. BİREYSEL ve TOPLUMSAL YAŞAM - GENEL	11
A. Boş zaman etkinlikleri	11
B. Buluşma – toplanma yerleri	14
C. Kulüp, dernek ve benzeri kuruluş üyeliği	16
D. İlişkiler	18
III. TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİNDE ETKİLİ KURUMLAR	27
A. Aile ve aile yaşamı	27
B. Okul ve okul yaşamı	31
C. İş ve çalışma yaşamı	38
D. Kurumsal boşluklar	41
IV. DÜNYA GÖRÜŞÜ: DEĞERLER ve TUTUMLAR	42
A. Değerler	42
1. Ailevi değerler	44
2. Entelektüel değerler	45
3. Toplumsal değerler	46
4. Bireysel değerler	48
5. Dinsel değerler	50
6. Maddi değerler	51
7. Değerler skalası ve SES kademelenmesi	52
B. Tutumlar	53
1. Cinsler arasında ilişkiler, evlilik, çocuk	53
2. Kadının rolü	57

3.	Otorite	60
4.	Devlet	63
5.	Gelenek	68
6.	Din	72
V.	KİMLİK ve KİŞİLİK	77
A.	Genel eğilimler	78
B.	Demografik ve sosyo-ekonomik özellikler	82
C.	Değerler ve tutumlar	83
D.	Kimlikler ve “öteki”nin algılanması	83
E.	Sonuç	84
VI.	TÜRKİYE VE SORUNLARI	86
A.	Gençlik ve Türkiye'nin sorunları	86
B.	Sorunlar ve kurumlar	88
C.	Türkiye'nin dünyadaki yeri, Batılılaşma, Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkiler	91
VII.	GENÇLİK ve SORUNLARI	97
A.	Gençlik - Toplum ilişkileri	97
B.	Gençliğin sorunları	102
C.	Gençlik içindeki gruplaşmalar	104
VIII.	BUGÜN, GELECEK ve SİYASET	107
A.	Bugüne ve geleceğe bakış	107
B.	Siyasal eğilimler	114
IX.	KÜMELEME ANALİZİ	120
A.	Değişkenler ve faktörler	120
B.	Kümeler	122
	1. Demografik ve sosyoekonomik özellikler	123
	2. Bireysel ve toplumsal yaşam	125
	3. Değerler ve tutumlar	131
	4. Kimlik ve kişilik	135
	5. Ülke sorunları	135
	6. Gençlik ve sorunları	138
	7. Bugün, gelecek ve siyaset	140
X.	SORULAR.....	143

GİRİŞ

ürkiye’de gençliğin toplum-
sal ve siyasal yaşamın çeşitli
alanlarındaki tutum ve dav-

ranışlarını saptamaya yönelik bir
araştırma yapılmıştır. Araştırma iki
bölüm halinde tasarlanmış, birinci
bölüm Temmuz 1998’de İstanbul’da
yapılan grup tartışmalarından, ikinci
bölüm de Eylül-Ekim 1998’de 11 ilde
yürütülen anket çalışmasından oluş-
muştur. Bu rapor anket çalışmasının
bulgularını sunmak üzere hazırlanmıştır.

Anket çalışması hanede yüz yüze
görüşme yöntemiyle yürütülmüş,
büyüklüğü 2200 olarak saptanan örnek-
lemin seçimi Türkiye’deki illerin bir dizi
değişkene göre kümelendirilmesine
dayandırılmıştır.

Uygulanan örneklem planının ardında iki
varsayım yatmaktadır:

1. “Gençlik” kavramsal olarak kentsel
nitelikli bir toplumsal kesimdir.
2. Türkiye’deki kentsel merkezler
arasındaki ekonomik, toplumsal ve
kültürel farklılıklar buralarda yaşa-
yan gençlerin tutum ve davranışları-
nı etkiler.

İlleri kümelendirmede aşağıdaki ekono-
mik, toplumsal ve kültürel değişkenler
kullanılmıştır:

- İllere göre kişi başına gayri safi hasıla
- İllere göre ekonomik büyüme hızı
- İllere göre nüfus artış hızı
- İllere göre HDI (“İnsan Gelişmişlik
İndeksi”-UNDP)
- İllere göre okullaşma oranı (lise)
- İllere göre üniversite mezunu oranı
- İllere göre 1995 Genel Seçimler-
inde Refah Partisi’nin oy oranı
(bu değişken geleneksel - modern
ekseninde gösterge olarak kullanıl-
mıştır)

İl verilerinin bu değişkenlere göre
değerlendirilmesi sonucunda çeşitli
boyutlar açısından birbirinden ve Türki-
ye ortalamasından ayrılan beş küme elde
edilmiştir. Elde edilen kümelerden biri
çok küçük (kapsadığı il sayısı ve nüfus
açısından) olduğundan, bu kümedeki iller
en yakın özellikler gösteren görece
büyük kümeye katılmış, böylece örnek-
lem dört ana kümeyle sınırlanmıştır.

İkinci aşamada her kümeden iki il seçilerek örneklem bu illere dağıtılmış, bu seçiz ile ek olarak İstanbul, Ankara ve İzmir ayrıca örnekleme alınmıştır. Buna göre çıkarılan örneklem planı aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

	Nüfus	İller	N
İstanbul	9.198.229	İstanbul	300
Ankara	3.684.916	Ankara	150
İzmir	3.174.413	İzmir	150
Küme 1		Denizli	200
	12.589.581	Trabzon	200
Küme 2		Sivas	200
	13.211.611	Diyarbakır	200
Küme 3		Antalya	200
	9.955.500	Edirne	200
Küme 4		Gaziantep	200
	10.732.012	Tokat	200
TOPLAM	62.546.262		2200

Yukarıdaki örneklem planına göre 11 ilde yapılan 2223 anket değerlendirmeye alınmıştır. Gerçekleşen anketlerin illere ve kümelere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 2

	İller	n	%
İstanbul	İstanbul	310	13,9
Ankara	Ankara	156	7,0
İzmir	İzmir	159	7,2
Küme 1	Denizli	206	9,3
	Trabzon	204	9,2
Küme 2	Sivas	197	8,9
	Diyarbakır	204	9,2
Küme 3	Antalya	195	8,8
	Edirne	201	9,1
Küme 4	Gaziantep	188	8,5
	Tokat	203	9,1
TOPLAM		2223	100,2

I. DEMOGRAFİK ve SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER

A. Yaş, cinsiyet, medeni duruma göre dağılım

Tablo 3

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	1087	48,9
Erkek	1136	51,1
Toplam	2223	100,0

Tablo 4

Yaş	Sayı	%
15-20	1140	51,3
21-27	1083	48,7
Toplam	2223	100,0

Yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımı genel örneklemin aynıdır.

Tablo 5

Medeni hal	Sayı	%
Bekâr	1667	75,0
Nişanlı / sözlü	100	4,5
Evli	449	20,2
Diğer	7	0,3
Toplam	2223	100,0

Görüşülen gençler arasında evli kadınların oranı (yüzde 28,5), evli erkeklerin oranının (yüzde 12,2) iki katını aşmaktadır. Dolayısıyla bekâr erkeklerin oranı görece yüksek (yüzde 83,5), nişanlı ya da sözlü gençlerin cinsiyete göre dağılımı ise birbirine çok yakındır.

Deneklerin yaklaşık yüzde 14'ü çocuk sahibidir. Bunların yaklaşık yarısı (örneklemde yüzde 6,7'si) tek çocuklu, üçte birinden biraz fazlası (örneklemde yüzde 4,9'u) da iki çocukludur.

B. Yerleşim yeri, konut ve hanehalkı büyüklüğüne göre dağılım

Görüşülen gençlerin bugün yaşadıkları illere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir. Bunların yaklaşık yüzde 72'si kentlerde, yüzde 27'si de kasabalarda yaşadıklarını belirtmiştir.

Tablo 6

Yaşadığı il	Sayı	%
İstanbul	310	13,9
Ankara	154	6,9
İzmir	160	7,2
Antalya	195	8,8
Denizli	205	9,2
Diyarbakır	205	9,2
Edirne	200	9,0
Gaziantep	189	8,5
Sivas	197	8,9
Tokat	203	9,1
Trabzon	205	9,2
Toplam	2223	99,9

Örneklemde yüzde 27'sinin doğduğu il yaşadığı ilden farklıdır. Doğum yerine göre dağılım aşağıda gösterilmiştir. Farklı bir ilde doğmuş olanlara en yüksek oranda rastlanan iki il Antalya ve İstanbul'dur. Deneklerin doğum yeri ile yaşadığı

yer arasında yerleşim türü açısından da farklılık vardır. Görüşülen gençlerin yüzde 64,7'si kent, yüzde 28,3'ü kasaba ve yüzde 7'si köy doğumludur.

Tablo 7

Doğduğu il	%
İstanbul	9,5
Ankara	5,9
İzmir	5,2
Antalya	4,0
Denizli	7,0
Diyarbakır	8,7
Edirne	6,8
Gaziantep	7,5
Sivas	8,6
Tokat	8,0
Trabzon	8,4
Diğer Akdeniz	2,2
Doğu	4,0
Diğer Ege	1,7
Diğer Güneydoğu	2,2
Diğer İç Anadolu	3,0
Diğer Karadeniz	3,8
Diğer Marmara	1,3
Yurtdışı	1,6
Toplam	99,4

Görüşülen gençlerin büyük bölümü yetiştiği ya da kendi kurduğu aile evinde oturmaktadır. Anne-baba evinde oturma oranı erkekler arasında (yüzde 76,5), eşiyile kendi evinde oturma oranı ise kadınlar arasında (yüzde 26,1) ortalama olarak yüksektir. Yurttan kalma oranı iki cins için eşit düzeydedir, ama arkadaşla ev paylaşma ya da yalnız oturma daha

çok erkeklerde görülmektedir (yüzde 6,2 ve yüzde 2,0).

Tablo 8

Nerede oturur/kalır	Sayı	%
Anne-baba evinde	1575	70,9
Abla/ağabey/kardeşle	38	1,7
Eşyle kendi evinde	388	17,5
Bir/birkaç arkadaşla	106	4,8
Bekâr odasında	14	0,6
Tek başına	31	1,4
Yurtta	46	2,1
Diğer	10	0,4
Cevap yok	15	0,7
Toplam	2223	100,1

Örneklemede ortalama hanehalkı büyüklüğü (4,5) Türkiye ortalamasıyla aynıdır. Oturulan evde yaşayan kişi sayısının dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 9

Hanede yaşayan kişi	Sayı	%
1-2	212	9,6
3	347	15,6
4	634	28,5
5	457	20,6
6	217	9,8
7	119	5,4
8-9	96	4,3
10 ve üzeri	52	2,3
Cevap yok	89	4,0
Toplam	2223	100,1

C. Sosyo-ekonomik özelliklere göre dağılım

1. Eğitim

Görüşülen gençlerin ortalama öğrenim düzeyi (9,8 yıl) Türkiye ortalamasının üzerindedir. Kümülatif oranlara bakıldığında yaklaşık beşte birinin en çok ilkokul, üçte birinin en çok ortaokul ve dörtte üçünün en çok lise öğrenimli olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ülke genelinde olduğu gibi gençler arasında da kadınların eğitim düzeyi (ortalama 9,4 yıl) erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

Tablo 10

Öğrenim süresi	Sayı	%
Hiç okula gitmemiş	49	2,2
1-5 yıl (ilkokul)	416	18,7
6-8 yıl (ortaokul)	288	13,0
9-11 yıl (lise)	922	41,5
12-17 yıl	548	24,6
Toplam	2223	100,0

Gençler genel olarak kendi anne-babalarından da daha iyi eğitilmiştir. Anne-babalarının eğitim durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11

Eğitim durumu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiçbir okul bitirmemiş	56	25,2	268	12,1
İlkokul mezunu	1135	51,2	997	45,0
Ortaokul mezunu	185	8,3	307	13,9
Lise mezunu	234	10,5	402	18,1
Üniversite ve üstü	107	4,8	242	10,9
Toplam	2222	100,0	2216	100,0

Görüşülen gençlerin üçte biri okuyacak ya da konuşacak kadar İngilizce bildiklerini söylemişlerdir. Gençlerin Türkçe dışında bildiklerini söyledikleri diller arasında ikinci sırada gelen Kürtçe, anne ve babalar arasında ilk sıradadır. Anne-babaların yabancı dil bilgisi genel olarak zayıftır.

Tablo 12

Bildigi yabancı dil	Anne					
	Genç		Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Almanca	134	6,0	57	2,6	108	4,9
Arapça	29	1,3	21	0,9	37	1,7
Fransızca	27	1,2	13	0,6	45	2,0
İngilizce	748	33,6	71	3,2	153	6,9
Kürtçe	175	7,9	196	8,8	196	8,8
Zazaca	30	1,3	36	1,6	34	1,5
Diğer	24	1,0	32	1,4	45	2,0

Eğitimle yakından ilişkili olan bilgisayar kullanımının gençler arasında yaygın olduğunu söylemek zordur. Görüşülen gençlerin yarısı hiç bilgisayar kullanmamış, üçte bire yakını da ancak birkaç kez kullanmıştır. İnternet'i hiç kullanmayanların oranı yüzde 82, birkaç kez kullananların oranı da yüzde 12'dir. Gerek bilgisayar, gerek İnternet kullanımında genç kız ve kadınlar yaşitları erkeklerin gerisinde kalmakta, bu araçları hiç kullanmama açısından iki cins arasında 7-11 puan fark görülmektedir.

Bilgisayar ve İnternet kullanımının yaygınlığı açısından bölgesel farklılıklar önemlidir. Görece az gelişmiş olan 2. ve 4. Küme illerinde, özellikle de Diyarbakır ve Gaziantep'te bu araçları kullanmama oranları ortalamaları çok aşmaktadır. Görüşülen gençlerden Diyarbakır'dakilerin yüzde 81'i ve Gaziantep'tekilerin yüzde 67'si hiç bilgisayar kullanmadıklarını, Diyarbakır'dakilerin yüzde 96'sı ve Gaziantep'tekilerin yüzde 92'si de hiç İnternet kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

2. Öğrencilik ve çalışma durumu

Görüşülen gençlerin yüzde 43'ü tümüyle ya da ağırlıklı olarak öğrenci durumundadır. Buna karşılık örneklemin çoğunluğu öğrenciliği esas olarak geride bırakmıştır. Bu gençlerin büyük bölümü çalışmakta ya da iş aramakta, bir başka deyişe "hayata atılmış" bulunmaktadır. "Diğer" seçeneği altında (spontan olarak) belirtilen "ev kadını/kızı" durumundaki gençler ise gerek okul, gerek çalışma yaşamının dışında kalan, belki de etkinliği en sınırlı gençlik kesimi olarak dikkati çekmektedir.

Örneklemin öğrencilik ve çalışma durumuna göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 13

Durum	Sayı	%
Öğrenci, çalışmıyor	676	30,4
Çalışıyor, öğrenci değil	629	28,3
Ev kadını/kızı (çalışmıyor, öğrenci değil)	300	13,5
İşsiz, iş arıyor, öğrenci değil	283	12,7
Hem öğrenci, hem çalışıyor	118	5,3
Öğrenci, üniversite sınavına hazırlanıyor	114	5,1
Öğrenci, tatillerde çalışıyor	49	2,2
Çalışıyor, sınavlara hazırlanıyor	39	1,8
Çalışmıyor, iş aramıyor	14	0,6
Toplam	2222	99,9

Görüşülen öğrencilerin yüzde 60'i ortaöğretimde, yüzde 40'ı da üniversite düzeyindedir. Bu oranlar ülke genelindeki oranlara

(yüzde 63 lise ve yüzde 37 üniversite) çok yakındır. Çalışan öğrencilerin sayısı görece azdır. Bunların çoğu ya düzensiz işlerde ya da esnaf, aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Anket tarihinde işsiz de olsa, çalışma yaşamına atılmış gençlerin en büyük bölümü ise işçidir.

Tablo 14

Çalışan gencin işi/mesleği	Sayı	%
Kamuda/özel sektörde işçi	248	35,9
Esnaf, aile işçisi vb.	192	27,8
Özel sektörde memur	74	10,7
Devlet memuru	67	9,7
Kamuda/özel sektörde yönetici/uzman	44	6,4
Düzensiz işlerde çalışan	44	6,4
Yüksek öğrenimli serbest meslek sahibi	12	1,7
Diğer	10	1,4
Toplam	691	100,0

Baba mesleklerine bakıldığında görüşülen gençlerin çoğu esnaf, küçük tüccar, emekli ya da işçi çocuğudur.

Tablo 15

Baba işi/mesleği	Sayı	%
Esnaf, küçük tüccar	697	33,2
Emekli	489	23,3
İşçi	333	15,9
Devlet memuru	253	12,1
Düzensiz işlerde çalışan	111	5,3
Kamuda/özel sektörde yönetici/uzman	92	4,4
İşsiz	41	2,0
Yüksek öğrenimli serbest meslek sahibi	40	1,9
Özel sektörde büro çalışanı	28	1,3
Diğer	13	0,6
Toplam	2097	100,0

Gençlerin anneleri büyük çoğunlukla ev kadınıdır. Yüzde 85 gibi yüksek bir oranda ev kadını anneye rastlanması, anketlerin kent ve kasabalarda yapılması ile açıklanabilir. (Bilindiği gibi Türkiye’de faal kadın nüfus yüzde 80’e varan oranlarda tarımda çalışmakta ve özellikle kentsel alanlarda ev kadını oranı artmaktadır.) Görüşülen gençlerin annelerinin geri kalanı daha çok devlet memuru (yüzde 3,7), emekli (yüzde 3,6), yönetici/uzman (yüzde 2,3) ve işçidir (yüzde 2,2).

3. Gelir

Görüşülen gençlerin evlerine giren ve kişisel olarak ellerine geçen toplam aylık gelire göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 16

Toplam aylık gelir (TL)	Evine giren		Kendi eline geçen	
	Sayı	%	Sayı	%
50 milyondan az	248	11,2	1423	64,0
50-100 milyon	897	40,4	354	15,9
101-200 milyon	699	31,4	98	4,4
201-300 milyon	216	9,7	19	0,9
301-400 milyon	46	2,1	5	0,2
401-500 milyon	40	1,8	4	0,2
500 mly. dan fazla	48	2,2	6	0,3
CVI	29	1,3	314	14,1
Toplam	2223	100,1	2223	100,0

Görüşülen gençlerin çoğunun (yüzde 57) başlıca geliri anne-babalarından aldıkları harçlıktır. Ama bu oran anne-babasıyla oturan gençlerin oranından (yüzde 71) önemli ölçüde düşüktür. Buna karşılık az sayıdaki tek başına oturanların yüzde 39’u da anne-babalarından aldıkları parayla geçinmektedirler. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında gelirlerini çalışarak elde edenlerin yüzde 70’ten çoğunun erkek, eşinin gelirin dayananların hemen hepsinin kadın olduğu görülmektedir.

Tablo 17

Başlıca gelir kaynağı	Sayı	%
Anne-baba ya da aile	1267	57,0
Düzenli tam zamanlı iş	503	22,6
Çalışan eş	225	10,1
Düzensiz iş	125	5,6
Düzenli yarı zamanlı iş	78	3,5
Burs/bödenek	13	0,6
Diğer	4	0,2
CVI	8	0,4
Toplam	2223	100

Deneklerin ortalama evden ayrılma yaşı (19,1) ile ortalama evlenme yaşı (20) birbirine çok yakındır. Evden ayrılmış 531 gencin yüzde 71’i evlidir.

Evden ayrılma yaşıyla kişisel gelir düzeyi karşılaştırıldığında ise küçük yaşta, özellikle de 14-17 yaşlarında evden ayrılan gençlerin oranının en düşük gelir diliminde (aylık 50 milyon TL’den az) ortalamaları en çok aştığı görülmektedir.

Görüşülen gençlerin yüzde 60'ı kendine ait bir odası, yüzde 20'si de ayrı evi olduğunu söylemiştir. Ama odası olduğunu söyleyenlerin bir bölümünün (yüzde 14,2) "ev sahibi" grup içinde olduğu düşünülürse, yalnızca odası olanların oranı yüzde 51 olarak hesaplanabilir. Deneklerin yüzde 7'si evli olmadığı halde ev sahibidir. Gençlerin sahip olduğu diğer mal ve olanakların dağılımı aşağıda verilmiştir:

Tablo 18

Sahip olunan mal/olanak	Sayı	Kişi %
Kişisel müzik seti, kasetçalar, diskçalar	1347	80,6
Kendine ait oda	1327	59,7
Kişisel banka hesabı	688	30,9
Bisiklet	554	24,9
Ayrı ev	451	20,3
Kredi kartı	363	16,3
Cep telefonu	230	10,3
Bilgisayar	169	7,6
Otomobil	162	7,3
Motorsiklet	74	3,3

Örneklemin eğitim düzeyi, gelir ve mülkiyet verileri temelinde ayrıldığı sosyo-ekonomik statü (SES) dilimleri (en yükseği A olmak üzere) Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19

SES Grubu	Sayı	%
A	102	4,6
B	234	10,5
C+	535	24,1
C	953	42,9
D	365	16,4
Yerleştirilemeyen	34	1,5
Toplam	2223	100,0

Genel olarak sosyoekonomik statünün hesaplanmasında kullanılan faktörler eğitim (yüzde 30), meslek (yüzde 20), gelir (yüzde 20) ve mülkiyettir (yüzde 30). Bu çalışmada da belirtilen faktörlerin görece ağırlıkları korunmuş, ama hesaplama aşağıdaki noktalar dikkate alınarak yapılmıştır:

- Deneğin eğitimi sürmekte olabileceğinden eğitim faktöründe anne (yüzde 40) ve baba (yüzde 60) eğitimi esas alınmıştır.
- Öğrenci olan "mesleksiz" deneklerin alt kategorilerde toplanma olasılığına karşı hesaplamada anne-baba meslekleri (gene yüzde 40-60 ağırlıklarla) kullanılmıştır.
- Gelir faktörü olarak deneğin kişisel geliri değil, hane geliri kullanılmış, böylece hesaplama daha belirgin bir farklılaşmaya dayandırılmıştır.
- Mülkiyet faktörünün hesaplanmasında "kümeleme" çalışmasında kullanılan "lüks tüketim" faktör skorlarından yola çıkılmıştır.

Yukarıda özetlenen biçimde ham SES skorlarının hesaplanmasından sonra bu skorlar ordinal düzeyde (sıralama esasına göre) gruplanmış ve böylece SES kategorileri oluşturulmuştur. Bu arada hesaplamaya katılan herhangi bir değişkende soruyu yanıtlamayan denekleri analizin dışında bırakmamak amacıyla regresyon analizi uygulanmış ve söz konusu deneklerin ham SES skorları tahmin edilmiştir.

D. İllere ve bazı demografik - sosyo ekonomik özelliklere göre dağılım

Deneklerin bazı demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerinin örneklem planında belirtilen illere ve il kümelerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (1. Küme Denizli, Trabzon; 2. Küme Sivas, Diyarbakır; 3. Küme Antalya Edirne; 4. Küme Gaziantep, Tokat).

Tablo 20	İstanbul	Ankara	İzmir	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Doğum yeri							
Kent	78,8	75,6	62,3	50,0	63,6	74,5	57,3
Kasaba	9,1	8,3	27,7	45,1	30,3	20,5	39,4
Köy	12,1	16,0	10,1	4,9	6,1	5,1	3,3
Çalışma durumu							
Öğrenci, çalışmıyor	29,3	32,1	35,2	29,8	23,5	36,9	30,2
Öğrenci, üniversite sınavına hazırlanıyor	3,3	1,9	1,3	5,9	5,8	9,3	3,6
Öğrenci, tatilde çalışıyor	1,3	5,1	4,4	2,4	1,0	1,3	2,8
Hem öğrenci, hem çalışıyor	6,8	8,3	6,3	5,1	4,8	5,3	3,1
Çalışıyor, öğrenci değil	29,3	28,8	30,8	32,5	22,2	28,3	28,1
Hem çalışıyor, hem sınavlara hazırlanıyor	1,6	4,5	1,3	1,7	1,8	1,5	1,0
İş arıyor, öğrenci değil	9,8	8,3	7,5	9,0	25,5	8,1	14,3
Ev kadını/kızı	17,3	9,6	13,2	13,2	15,2	8,8	15,9
Çalışmıyor, iş aramıyor	1,3	1,3		0,2	0,3	0,5	1,0
SES							
D	9,4	6,0	22,1	10,3	30,4	8,5	25,2
C	43,1	42,0	44,2	51,0	43,5	35,1	45,0
C+	25,4	30,7	19,5	22,5	17,7	33,6	22,9
B	14,0	12,7	11,7	12,0	6,3	15,2	5,1
A	8,0	8,7	2,6	4,2	2,0	7,5	1,8
Medeni Hali							
Bekâr	73,9	78,2	78,6	70,0	72,7	83,1	73,1
Nişanlı/Sözlü	5,2	5,1	1,9	5,8	4,8	1,8	5,6
Evli	20,2	16,0	18,5	24,1	22,0	14,9	21,2

Bu tabloya göre, kent doğumlu deneklere en yüksek oranlarda rastlanan iller sırasıyla İstanbul, Ankara ve 3. Kümeyi oluşturan Antalya ile Edirne, en düşük oranlarda rastlanan iller ise Denizli ve Trabzon'dan oluşan 1. Küme ile Gaziantep ve Tokat'tan oluşan 4. Küme illeridir. En yüksek öğrenci oranları 3. Küme, İzmir ve Ankara'da, en düşük öğrenci oranları 2. Küme ve İstanbul'dadır. Ev kadını/kızı oranlarında da benzer bir dağılım görülmektedir (en yüksek İstanbul ve 2. Kümede; en düşük Ankara ve 3. Kümede).

Sosyoekonomik statünün iller ve kümelerine göre dağılımı görece yüksek SES skorlarına sahip deneklerin İstanbul, Ankara ve 3. Küme'de, en düşük dilimlerdeki deneklerin ise 2. ve 3. Küme'lerde yaşadıklarını göstermektedir. Eşitsiz gelir dağılımının bir göstergesi sayılabilecek yüksek SES gruplarının (A ve B) düşük SES gruplarına (D ve C) oranına bakıldığında en yüksek değerler 3. Küme (0.5), İstanbul (0.4) ve Ankara'da (0.4), en düşük değerler (eşitsiz dağılım) ise 4. ve 2. Kümelerde görülmektedir.

Medeni durumun bölgelere göre dağılımı bekârlık oranınının 3. Bölge, İzmir ve Ankara'da en yüksek, 1. Küme'de en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. İstanbul bu iki grubun ortasında yer almaktadır.

İllerin ve kümelerin bu sosyoekonomik ve demografik değişkenlere göre tanımlanması bazı genellemeler yapmaya olanak vermektedir. Örneğin Ankara, İzmir ve 3. Kümenin eğitimin yaygınlığını gösteren yüksek öğrenci, kadının iş yaşamındaki rolünü gösteren düşük ev kızı/kadını ve gençlerin kendine yeterliliğini ölçen düşük evlilik oranları ile görece modern özellikler taşıdığı söylenebilir. Bu göstergelerde tam tersi oranlara rastlanan 2. ve 4. Kümeler ise daha geleneksel bir görüntü vermektedir. Öte yandan, Türkiye nüfusunun ve dolayısıyla gençlerinin büyük bölümünün yaşadığı İstanbul hem geleneksel, hem de modern nitelikleriyle ikili bir yapıya sahip görünmektedir.

II. BİREYSEL ve TOPLUMSAL YAŞAM - GENEL

Bu bölümde gençlerin bireysel ve toplumsal yaşamlarına genel olarak değinilecek, bu bağlamda boş zaman etkinlikleri, kulüp, dernek gibi kuruluş üyelikleri ve insan ilişkileri ele alınacaktır. İzleyen bölümlerde ise aile, okul ve çalışma ortamlarına ilişkin deneyim ve değerlendirmelerine daha yakından bakılacaktır.

A. Boş zaman etkinlikleri

Gençlerin boş vakitlerini nasıl değerlendirdiklerini anlamak için sorulan soruda kendilerine bir dizi etkinlik türü sunulmuştur. Çok yanıtlı bu soruda her bir etkinlik türü için alınan olumlu yanıtların dökümü aşağıdadır. Gençlerin “diğer” seçeneğine yanıt olarak kendiliklerinden belirttikleri etkinlikler de tabloda gösterilmiştir.

Genel olarak bakıldığında toplam olumlu yanıt sayısı yüksek değildir. Genç başına ortalama 3,8 etkinlik belirtilmiştir. Bunların en sık belirtilenleri de kitap ve dergi okumaktır. Onların ardından spor

Tablo 21

Boş zaman etkinliği	Sayı	Sayı %	Kişi %	
Kitap okur	1213	14,4	54,6	
Dergi okur	1071	12,7	48,2	
Spor yapar	1038	12,3	46,7	
Tavla / kâğıt oynar	889	10,6	40,0	
Tiyatroya ya da konsere gider	809	9,6	36,4	
El işi (seramik, cam, tahta işi, nakış vb) yapar	689	8,2	31,0	
Maça gider	641	7,6	28,8	
Müzik aleti çalar	435	5,2	19,6	
Diskotek, bar gibi yerlere gider	409	4,9	18,4	
Bilgisayar / İnternet kullanır	339	4,0	15,2	
Resim yapar	328	3,9	14,8	
Sosyal yardımlaşma ya da hayır işleri yapar	272	3,2	12,2	
Diğer (spontan yanıt)	Sinemaya gider	117	1,4	5,3
	Müzik dinler	51	0,6	2,3
	Gözer	41	0,5	1,8
	TV seyredir	22	0,3	1,0
	Şiir yazar	7	0,1	0,3
	Diğer hobiler	40	0,5	1,8
Toplam	8411	100,0	378,4	

yapmak gelmekte, buna karşılık bilgisayar/İnternet kullanmaya, resim yapmaya ve sosyal yardım ya da hayır işlerine gençlerin fazla zaman ayırmadıkları anlaşılmaktadır.

Gençlerin boş zamanlarını değerlendirmelerinde cinsiyete göre önemli farklılıklar dikkati çekmektedir. Örneğin kitap ve dergi okuma oranları genç kız ve kadınlar arasında ortalamadan biraz yüksektir. Elishleriyle uğraşmak da neredeyse tümüyle kadınlara özgüdür. Buna karşılık spor yapmak, bilgisayar/İnternet kullanmak, diskotek ya da bar gibi yerlere gitmek ve özellikle de maça gitmek ağırlıklı olarak erkek etkinlikleri olarak belirmektedir.

Tablo 22

Boş zaman etkinliği	Çalışmayan öğrenci (%)	Çalışan öğrenci değil (%)
Kitap okur	38,8	23,2
Dergi okur	39,1	24,4
Spor yapar	39,5	29,7
Tavla / kâğıt oynar	35,4	32,8
Tiyatroya ya da konsere gider	42,8	24,0
Maça gider	34,0	39,5
Müzik aleti çalar	39,6	24,0
Diskotek, bar gibi yerlere gider	38,9	30,6
Bilgisayar / İnternet kullanır	37,8	29,5
Resim yapar	46,6	17,4
Sosyal yardımlaşma / hayır işleri yapar	29,4	34,2
Örneklem ortalaması	30,4	28,3

Araştırma bulguları gençlerin etkinlik düzeylerinin öğrencilik ve çalışma durumlarıyla bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Çalışmayan öğrencilerin (örneklem yüzde 30,4'ü) hemen bütün etkinliklerdeki ağırlığı dikkati çekmektedir. Buna karşılık öğrenci olmayıp çalışan gençlerin (örneklem yüzde 28,3'ü) birçok etkinlikten uzaklaştıkları görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda gençlerin boş vakitlerini nasıl geçirdikleri sorusuna verdikleri yanıtların illere ve kümelere göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloda genel sıralamadan bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Örneğin 2. ve 4. Kümelerde tiyatroya-konsere, diskoya-bara gitme oranları düşük, buna karşılık el işi yapma oranları yüksektir. İstanbul, Ankara ve

İzmir ile 1. ve 3. kümelerde ise tam tersi bir durum görülmektedir. Dolayısıyla gençlerin yaşadığı çevrenin olanakları ya da geleneksellik-modernlik gibi özellikleri boş zamanlarını değerlendirme biçimleriyle ilişkili görünmektedir.

Tablo 23

Boş zaman etkinliği	İstanbul	Ankara	İzmir	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Kitap okumak	50,8	47,4	57,2	57,6	53,0	60,1	51,7
Dergi okumak	56,4	46,8	51,6	48,0	38,9	59,3	38,6
Spor yapmak	62,8	59,6	50,3	46,3	39,1	53,8	35,8
Tavla-kâğıt oynamak	44,0	42,9	46,5	36,3	31,3	56,8	28,4
Tiyatro-konsere gitmek	40,1	36,5	45,3	42,7	26,0	43,4	26,1
El işi yapmak	24,8	23,7	25,8	37,1	37,1	21,5	38,4
Maça gitmek	30,9	29,5	30,2	28,3	26,3	33,6	25,1
Müzik aleti çalmak	21,2	19,9	25,8	20,0	18,2	21,0	15,1
Diskoya-bara gitmek	27,7	30,1	20,8	14,6	6,8	35,6	5,1
Bilgisayar kullanmak	20,8	17,9	13,8	15,6	11,1	20,5	8,4
Resim yapmak	20,2	17,9	17,0	16,9	11,6	13,9	10,0
Sosyal yardımlaşma	14,3	8,3	12,6	11,5	12,4	10,1	14,1

* Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Yanıtların SES'e göre dağılımı temelinde boş zaman etkinlikleri ikiye ayrılabilir. Buna göre bir yanda ağırlıklı olarak alt SES gruplarına özgü "el işi yapmak", öbür yanda ise sosyoekonomik statü yükseldikçe artan tiyatro ve konsere gitmek, spor yapmak, dergi okumak,

tavla-kâğıt oynamak, diskoya-bara gitmek, bilgisayar kullanmak başta olmak üzere bütün öbür etkinlikler yer almaktadır. Bu ayrım birçok etkinliğin SES'in bir fonksiyonu, hatta etkinlikte bulunmanın SES'in bir parçası olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 24

Boş zaman etkinliği	D	C	C+	B	A
Kitap okumak	39,4	52,2	63,2	68,4	57,3
Dergi okumak	26,0	43,4	58,5	67,5	71,8
Spor yapmak	31,0	41,0	53,3	65,0	73,5
Tavla-kâğıt oynamak	19,7	35,2	49,3	58,5	65,7
Tiyatro-konsere gitmek	12,3	26,5	50,3	66,2	74,5
El işi yapmak	47,9	38,9	22,2	12,0	8,8
Maça gitmek	21,4	26,5	31,2	35,5	48,0
Müzik aleti çalmak	14,2	17,4	21,7	26,5	29,4
Diskoya-bara gitmek	3,0	11,9	23,9	40,2	52,0
Bilgisayar kullanmak	1,9	8,1	21,5	34,6	49,0
Resim yapmak	8,5	14,2	16,3	20,9	17,6
Sosyal yardımlaşma	7,4	10,9	13,8	17,9	17,6

* Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

B. Buluşma – toplanma yerleri

ençlerin arkadaşlarıyla en sık buluştukları yer kendi evleridir. Gene yüksek olan arkadaş evinde toplanma oranıyla birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de gençlerin büyük ölçüde ev ortamında bir araya geldikleri görülmektedir. Ev dışı buluşma mekânlarının başında kafe ve kafeteryalar gelmekte, bunu birbirine yakın oranlarda “sokak” ile pastane, çay bahçesi gibi buluşma ortamları izlemektedir. Okul kantinleri ya da lokal, kulüp, dernek mekânları ise görece az sayıda genç için bu amaçla yararlandığı yerlerdir.

bu grupta ortalamayı çok aşmakta, sırasıyla yüzde 73 ve yüzde 49’a varmaktadır. Erkek oranı ise bütün ev dışı mekânlarda ortalamaları aşmaktadır; kahve ve birahanelerde buluşmaların hemen hepsi, lokal, kulüp gibi yerlerde toplananların yüzde 84’ü, sokakta ve mahalle içinde buluşmaların da dörtte üçü erkektir.

Okul kantinlerinde, kafe ya da kafeteryalarda, mahalle içi sokaklarda ve pastane, çay bahçesi gibi yerlerde buluşma oranları 15-20 yaş grubunda ortalamalardan yüksektir. Öbür mekânları kullanma oranı ise yaşla birlikte (21-27 yaş grubunda) artmaktadır.

Tablo 25

Arkadaşlarla toplanma - buluşma yeri	Sayı	Sayı %	Kişi %
Bizim evde	1058	26,1	48,2
Bir arkadaşın evinde	731	18,0	33,3
Kafeterya, kafe gibi yerlerde	601	14,8	27,4
Mahalle içinde, sokakta	444	10,9	20,2
Pastane, çay bahçesi, park gibi yerlerde	412	10,2	18,8
Kahvede	313	7,7	14,2
Okul kantininde	265	6,5	12,1
Lokal, kulüp, dernek gibi bir yerde	136	3,4	6,2
Birahane	47	1,2	2,1
İşyerinde	35	0,9	1,6
Diğer	13	0,3	0,6
Toplam	4055	100	184,7

Arkadaşlarıyla ev ortamında buluşmalar çok büyük ölçüde genç kız ve kadınlardır. Toplanma yeri olarak kendi ya da arkadaş evinden yararlanma oranı

Aşağıdaki tabloda gençlerin buluşma mekânlarının il ve kümelerine göre dağılımı yer almakta, boş zaman etkinliklerindeki farklılıklar buluşma mekânlarında da görülmektedir. Örneğin daha kamusal sayılabilecek kafe-kafeterya gibi yerlerde buluşma oranları 3. Küme, 1. Küme ve metropollerde yüksekken, daha önce gele-

neksel olarak adlandırdığımız 4. ve 2. kümelerde düşüktür. Buna karşılık gene kamusal sayılabilecek pastane, çay bahçesi gibi yerler “taşra” kentlerinin ti-

pek buluşma mekânlarıdır ve üç büyük kentteki belirtilme oranları düşüktür. "Kapalı" ya da "içe dönük" olarak adlandırabileceğimiz ev toplantıları ise 1., 2. ve 4. kümelerde yaygın görünmektedir. Buluşma mekânlarının böyle farklılaşması görece modern - geleneksel ayrımına ve büyük kent faktörüne dikkat çekmektedir.

Burada ilginç bir nokta İstanbullu deneklerin yanıtlarının gene iki uç arasında yer alması, İstanbul'da ikili bir yapı görülmesidir.

Sosyoekonomik statünün toplanma mekânlarının seçimini de etkilediği görülmektedir. Yukarıda kapalı ya da içe dönük mekânlar olarak adlandırılan "bizim ev,

Tablo 26

Buluşma yeri	İstanbul	Ankara	İzmir	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Bizim ev	44,4	39,2	47,5	48,3	53,4	47,1	50,9
Arkadaş evi	38,7	26,8	22,8	35,1	33,8	30,0	36,4
Kafe(terya)	29,8	28,1	27,8	27,3	12,6	49,4	17,4
Mahalle-sokak	26,8	34,0	29,7	18,8	20,4	7,9	20,0
Pastane	13,6	13,7	12,7	21,7	20,6	20,1	20,5
Kahve	11,3	11,8	14,6	15,6	20,9	9,9	13,5
Kantin	7,9	9,8	11,4	12,7	13,1	9,7	17,4
Lokal/Kulüp	6,0	7,2	6,3	5,6	5,7	7,1	5,7
Birahane	2,6	5,9	1,9	1,2	0,5	3,6	1,6
İşyeri	1,7	2,6	1,3	0,7	3,1	0,8	1,6

* Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlarıdır.

Tablo 27

Buluşma yeri	D	C	C+	B	A
Bizim ev	32,7	27,2	23,7	20,0	20,8
Arkadaş evi	22,5	18,6	15,7	14,8	17,7
Kafe(terya)	4,6	11,7	19,6	26,1	25,5
Mahalle-sokak	17,3	12,1	7,8	6,5	5,2
Pastane	7,5	10,4	11,6	10,3	10,4
Kahve	9,0	9,2	5,6	5,6	5,2
Kantin	4,0	6,5	7,9	8,1	4,7
Lokal/Kulüp	1,1	2,7	5,0	3,8	6,8
Birahane	0,5	0,8	1,2	2,7	3,1
İşyeri	0,8	0,5	1,1	2,0	0,5

* Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlarıdır.

arkadaş evi" yanıtları SES düzeyi yükseldikçe seyrekleşmekte, "kafe-kafeterya" yanıtları ise SES'le birlikte artmaktadır. Erkek mekânlarından "kahve" daha çok alt SES gruplarının toplanma yeridir; buna karşılık "birahane" yanıtı SES ile pozitif olarak doğru ilişkilidir. Mahalle ve sokak da daha çok alt SES gruplarının buluşma mekânları olarak belirmektedir.

C. Kulüp, dernek ve benzeri kuruluş üyeliği

Ev dışı ortamlarda bir araya gelme eğilimlerinin düşüklüğüne koşut, ama daha da çarpıcı olarak gençler arasında aktif kulüp, dernek ve benzeri kuruluş üyeliği de zayıftır. Görüşülen gençlerin yüzde 70'i bu tür hiçbir etkinliğe katılmadıklarını belirtmiştir (bu oran ev kadınları/kızları arasında yüzde 90'i aşmaktadır).

Tablo 28

Kurumsal üyelik / etkinlik	Sayı	Sayı %	Kişi %
Spor kulüpleri / demekleri	337	13,5	15,2
Siyasal partiler	83	3,3	3,7
Kültür – sanat kuruluşları	75	3,0	3,4
Siyasal/sosyal/kültürel nitelikli vakıf/demekler	74	3,0	3,3
Öğrenci kulüp ya da demekleri	71	2,9	3,2
Sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları	58	2,3	2,6
Folklor kulübü, demeği	55	2,2	2,5
Özel merak (hobi) ile ilgili kuruluşlar	49	2,0	2,2
Doğa, çevre ya da hayvanları koruma örgütleri	47	1,9	2,1
İslami cemaat, vakif, grup	44	1,8	2,0
Sendikalar	23	0,9	1,0
Hiçbiri	1564	62,8	70,4
Diğer	11	0,4	0,5
Toplam	2491	100,0	112,1

Bir spor kulübüne gittiğini belirten gençlerin yarısı futbolla, yüzde 18'i basketbolla, yüzde 9'a yakını da voleybolla ilgilenmektedir. Su ve doğa sporlarıyla ilgilenenlerin oranları ise görece düşüktür (yüzde 4,6 ve yüzde 1,4).

Kurumsal etkinliklerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, herhangi bir sporla ilgilenenlerin yüzde 80'inin erkek olduğu görülmektedir. Genç kız ve kadınların ortalamaları aşan oranlarda yer aldıkları kuruluşların başında ise doğa ve çevre örgütleri gelmekte, onu folklor kulüpleri ve bir ölçüde de kültür ve sanat kuruluşları ile öğrenci kulüp ve dernekleri izlemektedir. Bütün öbür kuruluş türlerinde, özellikle de siyasi parti,

sendika ve İslami cemaat, vakıf, dernek üyeliklerinde erkek katılımı ortalamaları aşarken hiçbir kurumsal etkinliğe katılmamak kadınlar arasında daha yaygındır.

Gençlerin yaşları ilerledikçe spor, folklor, hobi ve öğrenci kulübü üyeliğinden uzaklaştıklarını, kültür ve sanat kuruluşlarına katılma açısından yaşın bir etken

olmadığı, siyasi ve toplumsal etkinliklerin ise yaşla birlikte arttığı gözlenmektedir. Bununla birlikte hiçbir dernek, kulüp vb. üyesi olmamak 15-20 ve 21-27 yaş gruplarında hemen hemen eşit düzeyde yaygındır.

Tablo 29

Kurumsal üyelik/etkinlik	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Spor kulüpleri	18,9	13,2	25,6	12,2	11,6§	18,7	11,5
Siyasal partiler	3,3	6,9	6,4	4,9	2,8	3,0	2,0
Kültür-sanat kuruluşları	4,2	2,5	5,1	2,9	3,5	1,5	4,3
Siyasal-sosyal-kültürel nitelikli vakıf/demekler	5,5	2,5	7,1	2,9	1,8	4,0	1,5
Öğrenci kulüp/demekleri	5,5	3,8	5,1	1,5	1,8	4,0	2,8
Sosyal yardım/Hayır kur.	3,9	2,5	7,1	1,0	1,5	2,0	3,3
Folklor demegü/kulübü	2,6	5,0	5,1	1,2	2,5	2,5	1,3
Hobi kulüpleri	2,6	6,3	3,2	1,7	1,8	2,0	1,0
Doğa/çevre örgütleri	3,3	4,4	3,8	0,2	1,0	4,0	0,8
İslami cemaat, vakıf vb	1,3	2,5	4,5	1,7	1,8	1,0	2,6
Sendikalar	0,7	1,3	1,3	1,7	0,8	1,3	0,5

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlarıdır.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı boş zaman etkinlikleri gibi örgütsel katılımın da SES düzeyleri ile yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Hemen bütün örgütlenme biçimlerinde SES yükseldikçe katılım da artmaktadır.

Bunun en önemli istisnası İslami cemaat ya da vakıf üyeliğinin alt SES gruplarında daha yaygın olmasıdır. Buna karşılık siyasi parti etkinliklerine katılım oranlarının SES'le birlikte yükselmesi ilginçtir.

Tablo 30

Kurumsal üyelik/etkinlik	D	C	C+	B	A
Spor kulüpleri	2,4	6,2	9,8	13,7	22,4
Siyasal partiler	1,4	1,8	1,9	2,9	4,2
Kültür-sanat kuruluşları	0,3	1,0	2,5	4,5	4,7
Siyasal-sosyal-kültürel vakıf/demekler	0,5	1,0	2,3	4,7	2,6
Öğrenci kulüp ve demekleri	0,2	1,2	2,6	3,4	4,2
Sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları	0,6	1,1	1,5	2,0	4,7
Folklor kulübü	0,6	1,2	1,4	2,5	2,6
Hobi kulüpleri	0,5	0,9	1,5	2,2	2,6
Doğa, çevre örgütleri	0,3	0,7*	1,1	2,7	3,6
İslami cemaat, vakıf vb.	1,3	1,2	0,7	0,9	1,0
Sendikalar	0,0	0,4	0,8	1,3	1,0

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlarıdır.

D. İlişkiler

Gençlerin kendilerine yakın buldukları kişileri, uyum sağlamaya önem verdikleri çevreleri, büyüklerle, yaşlılarıyla ve karşı cinsle ilişkilerini saptamak üzere bir dizi soru sorulmuştur.

Genel olarak bakıldığında gençler en anlayışlı kişi olarak annelerini, en anlayışsız kişi olarak ise öğretmenlerini görmektedirler. Kendilerini en iyi anlayan üç kişiyi sırayla belirtmeleri istenen soruya verdikleri yanıtların dökümü aşağıdadır.

ortalamadan daha anlayışlı bulmaktadırlar. Babaların da kızlarından çok oğullarına ve yetişkin (21-27) çocuklarından çok 15-20 yaşlarındaki çocuklarına anlayış gösterdiği belirtilmiştir. Genç erkeklerin gerek kendi cinsleriyle, gerek karşı cinsle kadınlardan daha sağlam arkadaşlıklar kurduğu, yaş ilerledikçe de mahalle arkadaşlığının yerini iş arkadaşlığının aldığı anlaşılmaktadır. Okul arkadaşlığı ise erkeklerden çok kadınlar için önemlidir.

Çalışmayan öğrenciler gerek annelerini, gerek babalarını ortalamanın üzerinde (sırasıyla yüzde 64,3 ve yüzde 37,1) anlayışlı bulmaktadırlar. Öğrenci olmayıp çalışan gençler için ise durum farklıdır (anne yüzde 56,3, baba yüzde 30,8). Hiç kimsenin kendilerini anla-

Tablo 31

En iyi anlayan kişi	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
Anne	732	433	208	1373	61,8
Baba	146	358	238	742	33,4
Kardeş	283	276	294	853	38,4
Okul arkadaşı	199	206	202	607	27,3
Mahalle arkadaşı	198	235	238	671	30,2
İş arkadaşı	55	82	86	223	10,0
Eş / Sevgili	415	235	212	862	38,8
Karşı cinsten arkadaş	26	87	110	223	10,0
Öğretmen/Öğretim üyesi	6	15	43	64	2,9
Yakın akraba	22	15	22	59	2,7
Diğer arkadaş	4	8	2	14	0,6
Hiç kimse	127	8	18	153	6,9
Diğer	5	3	1	9	0,4
Toplam	2218	1981	1674	5853	263,4

Evli gençler, özellikle de kadınlar eşlerini

madığını söyleyenlerin oranı da öğrenci olmayıp çalışan gençler arasında ortalamanın biraz üzerindedir (yüzde 7,3).

Aşağıdaki tablo deneklerin "sizi en iyi kim anlıyor" sorusunda verdiklerin yanıtların illere ve kümeler göre dağılımını göstermektedir. Buna göre "anne", "baba" ve "kardeş" yanıtlarından oluşan "birincil ilişkiler" toplamı bütün il ve kümelerde çok yüksektir. Ama geleneksel tanımına daha çok uyan 2. ve 4. kümelerde özellikle yüksek, metropollerde ve 3. Kümede görece düşüktür. "Eş-sevgili" ve "karşı cinsten arkadaş" oranları ise modern-geleneksel ayrımından bağımsız olarak dağılmaktadır. Bu ilişki biçimlerini "özel" olarak adlandıırırsak, özel ilişki alanlarının büyüklüğünün yaşanan çevrenin özelliklerinden neredeyse bağımsız olarak belirlendiğini söyleyebiliriz.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı sosyoekonomik statü yükseldikçe birincil ilişkilere verilen önemin azaldığını göstermektedir. Anne, baba ve kardeş gibi yanıtların oluşturduğu "birincil ilişkiler" açısından D ve A SES grupları arasında büyük fark görülmektedir. Mahalle arkadaşı yanıtının oranı da SES yükseldikçe düşmektedir. Buna karşılık üst SES gruplarında "eş, sevgili" ve "iş arkadaşı" yanıtları ortalamalardan yüksek oranlardadır.

Tablo 32

En iyi anlayan kişi	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Anne	51,5	57,9	50,0	61,5	69,9	57,1	73,1
Baba	21,2	27,0	21,2	27,8	43,9	39,6	39,9
Kardeş	36,5	39,6	33,3	43,4	44,9	36,4	32,2
Okul Arkadaşı	26,7	18,2	30,8	26,8	25,3	31,1	28,6
Mahalle arkadaşı	32,2	39,6	30,1	33,4	28,8	23,5	29,4
İş arkadaşı	11,7	6,9	10,9	9,8	9,3	10,4	10,5
Eş, Sevgili	37,1	34,6	38,5	43,2	31,8	45,7	36,8
Karşı cinsten arkadaş	8,1	11,9	8,3	8,5	5,6	15,9	11,3
Öğretmen	1,3	3,8	2,6	2,7	4,0	2,0	3,3
Yakın akraba	5,9	3,1	3,2	1,0	2,0	2,0	2,8
Hiç kimse	5,2	6,9	6,4	6,3	7,1	8,6	6,9

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlarıdır.

Tablo 33

En iyi anlayan kişi	D	C	C+	B	A
Anne	40,8	34,4	30,5	32,4	27,1
Baba	23,8	16,4	18,0	19,6	15,6
Kardeş	23,7	23,0	18,8	17,1	15,6
Okul arkadaşı	8,6	14,8	17,4	19,1	14,6
Mahalle arkadaşı	20,2	19,5	13,3	10,3	9,9
İş arkadaşı	3,5	6,0	6,0	4,3	6,3
Eş, sevgili	23,2	18,9	21,3	24,3	29,7
Karşı cinsten arkadaş	2,5	4,5	7,5	7,2	9,4
Öğretmen/Öğretim üyesi	1,9	1,7	1,7	0,7	1,0
Hiç kimse	3,7	3,8	3,6	3,8	4,7

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Yukarıdaki veriler gençlerin büyük bölümünün başta anne olmak üzere aile bireyleriyle yakın ilişkilerine işaret etmektedir. Buna koşut olarak gençlerin aile referansları da görece güçlüdür. Gençler insanın mutlu ve güvenli bir yaşam sürmesi için uyum sağlaması gereken toplumsal çevrelerin başında ailelerini saymaktadırlar.

Ama gençler için iş ve birincil olmasa bile arkadaş çevresine uyum sağlamanın önemi de göz ardı edilmemelidir. Buna karşılık hemşerilik ve din referansları zayıftır.

Cinsiyete göre dağılım kadınların gerek yetiştikleri, gerek kendi kurdukları aile içinde uyumlu bir yaşama ortalamadan birkaç puan fazla önem verdiklerini

Tablo 34

Uyum sağlaması gereken Toplumsal Çevre	Sayı				Kişi % Toplam
	1.	2.	3.	Toplam	
Yetiştirdiği aile çevresi	743	533	229	1505	67,7
Arkadaş çevresi	244	468	591	1303	58,6
Meslek ya da iş çevresi	627	350	290	1267	57,0
Kendi kurduğu aile	240	357	292	889	40,0
Dünya görüşünü/yaşam biçimini paylaştığı çevre	203	137	260	600	27,0
Mahalle	92	215	171	478	21,5
Dini cemaat	46	64	84	194	8,7
Hemşerileri	15	28	48	91	4,1
Diğer	5	2	8	15	0,7
Toplam	2215	2154	1973	6342	285,3

göstermektedir. Erkekler içinse iş ve meslek çevresine, mahalle ortamına, hemşeri çevresine ve özellikle de üyesi bulunduğu dini cemaate uyum sağlamak ortalamanın üzerinde önem taşımaktadır.

Gençlerin yaşı ilerledikçe çocuğu oldukları aileden çok kendi kurdukları aileyi referans aldıkları anlaşılmaktadır. Benzer biçimde 20-27 yaş grubunda mahalle ve arkadaş çevresinin de önemi azalmakta, hatta sıralamayı etkileyerek arkadaş çevresine uyum sağlama gereğini iş ve meslek çevresine uyum sağlamanın gerisine itmektedir. Buna karşılık ileri yaş grubundaki gençler, mutlu ve güvenli bir yaşam için gerek ortak dünya görüşüne ve yaşam biçimine sahip, gerek aynı dini cemaatten olan çevrelere uyum sağlamayı ortalamanın üzerinde gerekli bulmaktadırlar.

Aşağıdaki tabloda "hangi toplumsal çevrelere uyum sağlamak gerekir" sorusuna alınan yanıtların illere ve kümelere göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre metropollerde yaşayan gençler aile çevresine (yetiştikleri ve kendi kurdukları) uyum sağlamayı öbür illerde yaşayanlar kadar gerekli bulmamaktadırlar. Dini cemaate uyum sağlama gereği 2. ve 4. kümeler ile İstanbul ve Ankara'da yüksek oranlarda belirtilmiştir. Ortak dünya görüşünün de gene İstanbul'da ve İzmir'de daha çok önem taşıdığı, buna karşılık arkadaş çevresinin İzmir hariç metropollerle 3. ve 1. Kümelerde yüksek oranlarda belirtildiği görülmektedir.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı alt SES gruplarındaki deneklerin aile çevresi (yetiştığı ve kendi kurduğu) gibi birincil ilişkilere, mahalle, dini cemaat, hemşerilik ilişkilerine daha çok önem verdiğini göstermektedir. Buna karşılık meslek-iş çevresi ve dünya görüşünü paylaştığı çevre gibi ikincil ilişkilere verilen önem sosyoekonomik statü yükseldikçe artmaktadır.

Tablo 35

Uyum sağlanması gereken çevre	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Yetiştığı aile çevresi	57,3	64,2	70,5	65,9	76,8	71,2	65,7
Arkadaş çevresi	61,6	56,6	60,3	60,2	51,3	66,9	54,0
Meslek, iş çevresi	53,1	59,1	57,1	57,6	59,3	61,1	51,8
Kendi kurduğu aile	32,9	40,9	30,8	50,0	34,8	40,2	43,7
Dünya görüşünü paylaştığı çevre	32,6	2,7	24,4	26,1	22,7	27,8	25,3
Mahalle	19,2	15,1	24,4	18,3	27,5	16,7	27,1
Dini cemaat	9,4	3,1	7,7	6,3	13,1	3,8	13,3
Hemşerileri	2,0	1,3	4,5	3,2	6,3	2,8	6,9

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Tablo 36

Uyum sağlanması gereken çevre	D	C	C+	B	A
Yetiştigi aile çevresi	40,2	38,2	36,4	32,1	32,3
Arkadaş çevresi	27,5	32,6	33,2	33,9	33,3
Meslek, iş çevresi	30,3	28,5	33,0	36,9	36,5
Kendi kurduğu aile	24,6	23,2	19,9	19,1	20,8
Dünya görüşünü paylaştığı çevre	10,8	12,9	17,0	19,8	21,4
Mahalle	20,3	12,7	8,8	5,8	5,2
Dini cemaat	7,0	5,7	3,3	2,7	2,1
Hemşerileri	3,7	2,7	1,5	0,9	1,0

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Gençler evlenmeden önce karşı cinsle ilişki kurmayı olumlu (yüzde 40) ya da "belirli ölçüler içinde" normal (yüzde 45) karşılamakta, yüzde 15 kadarı ise bu tür ilişkileri kabul edilemez bulmaktadır. Ama görüşülen gençlerin yüzde 29'unun hiç sevgilisi ya da kız/erkek arkadaşı olmamıştır ve bu tür bir ilişkisi olmayanların yüzde 64'ü kadındır. Karşı cinsle ilişkilerde sosyoekonomik statü de çok önemli bir etkidir. Aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, SES düzeyi yükseldikçe sevgilisi olma oranı da düzenli olarak artmaktadır.

Tablo 37

Sevgilisi oldu mu	D	C	C	B	A
Evet	54,4	66,5	79,7	85,9	98,0
Hayır	45,6	33,5	20,3	14,1	2,0

Gençlerin cinsel konulardaki bilgilerinin başlıca kaynağı arkadaşlardır. Bu da arkadaş çevresinin hiç değilse bir açıdan aile çevresinden önemli olduğunu

düşündürmektedir. Çok yanıtı olarak sorulan bu soruya alınan yanıtların dökümü şöyledir:

Tablo 38

Cinsel konularda bilgi kaynağı			
	Sayı	Sayı %	Kişi %
Arkadaşlar	1526	45,9	68,6
Dergi, kitap	815	24,5	36,7
Anne-baba	349	10,5	15,7
Kardeş	278	8,4	12,5
Öğretmen/öğr. üyesi	126	3,8	5,7
Uzman-danışman	112	3,4	5,0
TV-medya (spontan)	76	2,3	3,4
Diğer	40	1,2	1,8
Toplam	3322	100,0	149,4

Arkadaşlar bütün SES grupları için cinsel konularda en önemli bilgi kaynağıdır ve bu yanıtın belirtilme oranlarında gruplar arasında büyük farklar yoktur. İkinci önemli kaynak olan dergi ve kitaplardan yararlananlar ise daha çok üst SES gruplarıdır. Benzer bir durum uzman-danışman yanıtlarında da görülmektedir.

Tablo 39

Bilgi kaynağı	D	C	C+	B	A
Arkadaşlar	35,1	38,2	38,0	39,6	37,5
Dergi, kitap	14,1	18,9	23,1	24,7	24,5
Uzman-danışman	1,6	2,4	3,0	3,8	7,3

• Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Öte yandan gençlerin kendi aralarındaki sohbetlerinde cinsel konuların görece önemsiz bir yer tuttuğu söylenmiştir. Arkadaşlarıyla cinsel konulardan söz ettiklerini belirtmekte biraz çekingen davranmış olabilecekleri düşünülebilir de, gençlerin cinsel sorunlar karşısındaki genel yalnızlığı dikkat çekicidir.

Daha çok erkekleri ilgilendiren futbol-maç sohbetleri dışta tutulursa, gençlerin aralarında konuştuklarını birinci sırada belirttikleri en önemli konu anne-baba geçimsizliği ve aile sorunlarıdır. İzleyen bölümde daha yakından incelenecek olan aile ve aile yaşamının gençler için taşıdığı önem göz önüne alındığında, bunun da ciddi bir sorun olduğu söylenebilir. Gençlerin öncelikli sohbet konuları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 40

Arkadaşlarıyla en çok konuştuğu konu	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
Havadan-sudan	89	239	399	727	32,9
Futbol, maç	398	177	16	591	26,7
Eş/Sevgili, kız/erkek arkadaş	56	264	253	573	25,9
İş/çalışma hayatı	196	263	88	547	24,8
Giyim-kuşam	294	214	37	545	24,7
Okul, dersler, öğretmenler	123	278	98	499	22,6
Para	51	264	171	486	22,0
Sinema, müzik, eğlence	8	78	312	398	18,0
Anne-baba geçimsizliği, aile sorunları	382	1	2	385	17,4
Din, inanç	210	84	6	300	13,6
Cinsel konular	221	37	4	262	11,9
Siyaset	539	206	250	11,3	
Felsefe, edebiyat, sanat	167	55	11	233	10,5
Diğer	6	9	22	37	1,7
Toplam	2206	2002	1625	5833	264,0

Sohbet konularının illere ve kümelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tablonun en önemli bulgusu belirli konuların çevresel koşullardan neredeyse bağımsız olarak gençler arasında konuşulmasıdır. Bunlar havadan-sudan sohbet, futbol-maç, iş-çalışma yaşamı, giyim-kuşam gibi konulardır. Bu durumun istisnası ise eş-sevgili hakkında konuşmanın görece geleneksel bölgeler olan 2 ve 4. kümelerde düşük oranlarda, buna karşılık modern bölgelerde yüksek oranlarda belirtilmesidir. Bu bulgu, yukarıda kümelere hemen hemen eşit dağıldığına değinilen “genci en iyi anlayan kişi olarak eş-sevgili” yanıtıyla birlikte okunursa, görece geleneksel bölgelerde gençlerin “özel” alanlarını oluşturabildikleri, ama bu “özel” ilişkileri “konuşarak kamusallaştırmadıkları” söylenebilir.

Bu bölgelerde özel alanlar kamusal alandan görece olarak daha fazla yalıtılmıştır.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı alt SES gruplarıyla üst SES gruplarının sohbet konularını ayırtırmaya olanak vermektedir. Alt SES gruplarında havadan-sudan, para, giyim-kuşam, aile sorunları ve din-inanç konularını konuşma oranları ortalamaları aşarken üst SES grupları eş-sevgili, iş-çalışma yaşamı, siyaset, felsefe-edebiyat-sanat ve cinsel konulardan daha çok söz etmektedirler. Üst SES gruplarının eş ya da sevgilileri hakkında ve cinsel konularda daha çok konuşuyor olması, bu konuların özel alandan kamusal alana çıkarılmasında SES düzeyinin etken olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 41

Sohbet konuları	Istanbul	Izmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme	Satır %
Havadan-sudan	10,8	12,7	9,3	12,9	13,2	11,4	15,0	12,5
Futbol, maç	9,7	0,2	11,6	10,8	10,6	8,9	10,	10,2
Eş, sevgili	10,7	11,5	11,1	9,3	7,4	13,8	6,9	9,8
İş, çalışma	11,2	8,3	11,1	8,9	10,1	9,0	7,7	9,4
Giyim-kuşam	8,4	10,0	8,0	10,1	9,6	8,1	10,9	9,4
Okul, ders vb.	7,5	9,3	7,5	8,1	8,0	8,5	10,8	8,6
Para	8,1	8,0	7,0	9,7	9,2	7,2	7,8	8,3
Sinema, müzik	8,3	7,8	5,5	5,9	5,6	8,7	5,9	6,8
Aile sorunları	6,9	7,3	9,0	6,1	7,6	5,0	6,2	6,6
Din, inanç	4,7	3,4	4,0	4,8	7,5	2,3	7,5	5,1
Cinsel konular	4,2	2,4	5,3	4,4	3,9	8,0	2,2	4,5
Siyaset	3,6	5,1	5,5	4,1	2,9	5,3	4,5	4,3
Felsefe, edebiyat	4,2	3,7	4,3	4,6	3,6	3,5	4,1	4,0
Diğer	1,6	0,2	0,8	0,4	0,8	0,4	0,4	0,6

*Sayılar, yanıtların toplam yanıtlara yüzde oranlarıdır.

Tablo 42

Sohbet konuları	D	C	C+	B	A
Havadan-sudan	15,0	13,7	11,6	9,6	6,0
Futbol, maç	9,5	10,2	10,8	8,5	11,0
Eş, sevgili	8,9	9,1	10,5	11,1	14,1
İş, çalışma	8,3	9,2	8,8	10,5	12,7
Giyim, kuşam	11,3	10,1	8,9	5,2	7,4
Okul, ders vb.	5,8	7,7	11,5	9,1	7,8
Para	12,0	8,7	6,6	7,2	5,3
Sinema, müzik, eğlence	5,5	6,0	6,9	11,2	6,0
Aile sorunları	9,1	7,4	5,5	4,2	4,8
Din, inanç	6,8	5,6	4,7	3,4	3,5
Cinsel konular	2,9	4,1	4,6	6,2	8,2
Siyaset	2,7	4,4	4,2	5,2	6,0
Felsefe, edebiyat, sanat	1,6	3,1	4,9	8,2	5,3
Diğer	0,6	0,7	0,6	0,5	0,7

• Sayılar, yanıtların toplam yanıtlara yüzde oranlarıdır.

Gençlerin kendilerinden yaşlı kuşaklarla ilişkilerini irdelemek üzere aşağıda belirtilen bir dizi önermeye katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı büyüklerle güvenen deneklerle (yüzde 70) ihtiyaç duyanların (yüzde 67) oranlarının yüksek ve birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Gene de kendine gerekenleri bildiğini düşünen ve büyüklerden öğüt istemeyen gençlerin oranı (yüzde 27,5), büyüklerle güvenmeyenlerin oranından (yüzde 20,4) yüksektir.

Tablo 43

Yaşlı kuşaklarla ilişkiler	Katılır %	Katılmaz%	Bilmiyor %
Büyükler beni anlamıyor	41,5	50,7	7,8
Büyüklerin öğütlerine ihtiyacım yok	27,5	67,3	5,1
Büyüklerle genellikle güvenirim	69,6	20,4	9,9
Büyükler de bizler kadar yeniliklere ayak uydurabiliyor	43,6	2,7	13,7

Bu soruya alınan yanıtların cinsiyete ve yaş grubuna göre dağılımında ortalama olmadan önemli farklılıkların görülmemektedir.

Büyüklerin kendilerini anlamadığını ortalamanın üzerinde belirten iki önemli grup iş arayan işsiz gençlerle (yüzde 48) evde oturan genç kız ve kadınlardır (yüzde 46). Aynı iki grup büyüklerle ortalama fazla (sırasıyla yüzde 74 ve yüzde 77) güvenmektedir. Büyüklerin öğütüne gerek duymayan, görece bağımsız gençler ise daha çok öğrenci olmayıp çalışan (yüzde 29) ve sayıları az olmakla

birlikte, üniversite sınavına hazırlanmakta olan gençlerdir. Bu grupların büyüklere güveni de ortalamalardan düşüktür (4-12 puan).

Yukarıdaki tablo bir başka soruya alınan yanıtlarla birlikte değerlendirildiğinde kuşaklararası ilişkilerde asıl sorunun iletişimsizlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi görüşülen gençlerin beşte ikisinden çoğu büyüklerin kendilerini anlamadığı kanısındadır. İzleyen bölümlerden "Gençlik" başlığı altında değinileceği gibi, bundan daha da yüksek

oranda genç (yüzde 61) yaşlı kuşaklarla ve aileleriyle iletişim kuramadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla gençlerin büyüklere duyduğu güven ve ihtiyacın, karşılıklı iletişime yetmediği anlaşılmaktadır.

Kuşaklararası iletişimsizlik alt SES gruplarında daha da belirgindir. Bununla birlikte büyüklere güven de alt SES gruplarında daha yaygındır. Sosyoekonomik statü yükseldikçe kuşaklararası iletişimin arttığı, gençlerin görece bağımsızlaştığı ve büyüklerin yeniliklere ayak uydurabilmesine inandıkları görülmektedir

Tablo 44

	D	C	C+	B	A
Büyükler beni anlamıyor	44,0	45,9	36,7	37,2	28,7
Büyüklerin öğütlerine ihtiyacım yok	26,6	27,3	27,3	29,9	29,7
Büyüklerle genellikle güvenirim	70,1	72,1	66,5	67,9	67,3
Büyükler yeniliğe ayak uydurabiliyor	36,5	46,1	44,9	39,3	47,1

- Sayılar, o soruya katılıyorum yanıtı verenlerin o kategorideki toplam deneklere oranıdır.

III. TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİNDE ETKİLİ KURUMLAR

Bu bölümde belli başlı toplumsal kurumların gençlerin toplumsallaşma sürecine göreli katkıları incelenecek, bu kurumların gençlerin yaşamındaki yerine ve işlevine değinilecektir. Araştırma ailenin ve eğitimin bu süreçte rol oynayan temel kurumlar olduğu varsayımından yola çıkmıştır. Gençliğin kuramsal olarak yetişkin geleceğinde yer alan ekonomik etkinlik ya da çalışma yaşamı da özellikle eğitimle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

A. Aile ve aile yaşamı

Gençlerin genel olarak aile kurumuna yaklaşımlarını saptamak için Türkiye’de ailenin en önemli etkisinin ne olduğu sorulmuş ve yanıt olarak aşağıdaki iki seçenektен birini belirtmeleri istenmiştir. Görüşülen gençlerin büyük çoğunluğuna göre ailenin koruyucu rolü ağır basmaktadır.

Tablo 45

Ailenin en önemli etkisi	%
Aile, kaç yaşında olursa olsun genci koruyan, ona kucak açan bir kurumdur.	81,8
Aile esas olarak gençleri sınırlayıcı ve onların gelişmesini engelleyici bir rol oynar.	18,2

Tablo 46

Aile	D	C	C+	B	A
Koruyucudur	87,0	81,7	81,6	78,2	72,5
Sınırlayıcıdır	13,0	18,3	18,4	21,8	27,5

Bu konudaki görüşler cinsiyete göre farklılaşmamakta, yaş grubuna göre dağılımda da aileyi sınırlayıcı bulan gençlerin oranı 21-27 yaş grubunda ortalamayınca ancak 1 puan aşmaktadır. Buna karşılık sosyoekonomik statünün aile kurumunun tanımında etken olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca, aileyi sınırlayıcı bulma oranları genel olarak öğrenciler arasında görece yüksek, çalışanlar ve ev kadınları/kızları arasında görece düşüktür. Bunun dikkat çekici bir istisnası, bir yandan çalışarak bir yandan da üniversite sınavlarına hazırlanan gençlerin aileyi en yüksek oranda (yüzde 31) sınırlayıcı bulmasıdır.

Bu konuyla bağlantılı önemli bir nokta da görüşülen gençlerin yüzde 47’sinin gençlerin kötü yola sapmamaları için özgürlüklerinin ailelerince kısıtlanmasından yana, yüzde 45’inin ise buna karşı olmasıdır. Bu oranlar da gençlerin görece büyük bir bölümünün ailenin korumasına gerek duyduğunu düşündürmektedir. Ama aşağıda, “Gençlik –

Toplum İlişkileri” başlığı altında değinileceği gibi, öğrencilerle çalışanların bu konuda da farklılaştığı görülmektedir.

Aileyi bu kadar yüksek bir oranda koruyucu olarak gören gençler ciddi sorunlarını önce aile içinde konuşmaya aynı ölçüde eğilimli değillerdir. Üçte ikisinin ailesi yakın arkadaşlarını tanırken yaklaşık yarısı sorunlarını ailesiyle tartışmaktadır. Yüzde 37'si aile yaşantısında baba otoritesini vurgulamış, yaklaşık yüzde 18'i de fikirlerini açıkça söylemelerinin saygısızlık sayıldığını belirtmiştir.

Erkeklerin ciddi sorunlarını aileleriyle tartışma oranı ortalamadan birkaç puan altındadır. Fikirlerini açıkça söylemelerinin saygısızlık sayıldığını söyleyenlerin de çoğu erkek (yüzde 56) ve 15-20 yaş grubundandır (yüzde 57).

Tablo 47

Kendi aile yaşantısı	Sayı	Kişi %
Ailem yakın arkadaşlarımı tanır.	1447	65,1
Ben bütün ciddi sorunlarımı önce aile içinde konuşurum.	1092	49,1
Allenin babası ya da evin erkeği ne derse o olur.	821	36,9
Bizim ailede fikirlerimi açıkça söylemem büyüklere saygısızlık olarak görülür.	394	17,7
Evde herkes kendi havasında yaşar, bazı günler birbirimizi görmeyiz bile.	263	11,8
Aile içinde kavga gürültü eksik olmuyor.	212	9,5

Tablo 48

Kendi aile yaşantısı	Çalışmayan öğrenci (%)	Çalışan ögr. değil (%)	İşsiz (%)	Ev kadını Kızı (%)
Ailem yakın arkadaşlarımı tanır.	76,6	61,7	54,4	49,0
Sorunlarımı aile içinde konuşurum.	49,1	50,7	43,5	54,3
Allenin babası ya da evin erkeği ne derse o olur.	28,7	40,1	45,2	45,0
Fikirlerimi söylemem saygısızlık sayılır.	15,7	18,8	20,5	19,3
Evde herkes kendi havasında yaşar.	10,1	14,9	10,2	7,6
Ailede kavga gürültü eksik olmuyor.	7,2	10,8	14,5	10,6

Deneklerin aile yaşantısında öğrencilik ve çalışma durumlarına göre bazı farklılıklar görülmektedir. Aşağıdaki tablo örneklem ortalamalarıyla karşılaştırıldığında çalışmayan öğrencilerin aileleriyle daha yakın ilişkiler içinde oldukları, buna karşılık çalışan ve iş arayan gençlerle evde oturan genç kız ve kadınların daha otoriter ve hoşgörüsüz aileleri olduğu anlaşılmaktadır. Beklenebileceği gibi, işsiz gençlerin ailelerinde kavga-gürültü de daha olağandır.

Aşağıdaki tablo ise deneklerin kendi aile yaşamlarını tanımlamaları ile sosyoekonomik statüleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu tabloya göre, geleneksel aile yapısını akla getiren "ailenin babası ya da evin erkeği ne derse o olur" ve "bizim ailede fikirlerimi açıkça söylemem büyüklere saygısızlık olarak

görülür" yanıtlarıyla deneklerin SES düzeyleri arasında açık bir ters ilişki vardır. Ailenin gencin yakın arkadaşlarını tanıma oranı ise SES'le birlikte yükselmektedir.

Tablo 49

Kendi aile yaşantısı	D	C	C+	B	A
Ailem yakın arkadaşlarımı tanır.	27,3	35,1	38,6	41,1	40,6
Ben bütün ciddi sorunlarımı önce aile içinde konuşurum.	24,8	27,6	27,2	27,6	22,9
Ailenin babası ya da evin erkeği ne derse o olur.	27,9	22,8	16,6	12,1	10,9
Bizim ailede fikirlerimi açıkça söylemem saygısızlık sayılır.	14,0	12,1	5,8	6,1	4,7
Herkes kendi havasındadır, bazı günler birbirimizi görmeyiz.	6,3	5,5	7,0	7,2	12,0
Aile içinde kavga gürültü eksik olmuyor.	7,0	6,5	3,6	2,2	4,2

* Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Görüşülen gençler aileden gelen özelliklerinin başında, büyük farkla olmak üzere, dürüstlüğü saymışlardır. Bunun hemen ardından gelenek ve göreneğe saygı ile dine bağlılık gelmekte, dördüncü sırada bağımsız düşünme ve davranma yeteneği yer almaktadır.

Tablo 50

Ailesinin ona aşıladığı en önemli özellik	Sayı				Kişi %
	1	2	3	Toplam	Toplam
Dürüstlük	1205	571	9	1785	80,9
Gelenek-göreneğe saygı	28	164	755	947	42,9
Dine bağlılık	57	498	246	801	36,3
Bağımsız düşünme/davranma yeteneği	760	3	11	774	35,1
Devlete-milllete bağlılık	114	414	92	620	28,1
Daha iyi bir dünya için mücadele bilinci	28	233	242	503	22,8
İyi bir yurttaş olma bilinci	8	142	247	397	18,0
Diğer	5	6	12	23	1,0
Toplam	2205	2031	1614	5850	265,1

Ailelerinin kendilerine aşıladığı özelliklerden dürüstlük ile gelenek ve göreneğe saygıyı kadınlar, dine ve devlete bağlılıkla iyi bir yurttaş olma bilincini ise erkekler ortalamalardan sık belirtmişlerdir. Yaş grubuna göre dağılımda ise ortalamaları 1 puandan

fazla aşan tek fark 20-27 yaşlarındaki gençlerin gelenek ve göreneğe saygıyı daha çok vurgulamalarıdır (ortalamanın yaklaşık 4 puan üzerinde).

Deneklerin bu soruya verdikleri yanıtların iller ve kümelerle göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir. Tabloda "dürüstlük" ve "yurttaşlık bilinci" yanıtları hemen bütün il ve kümelerde

eşit dağılmıştır. Dine bağlılık yanıtı geleneksel kümelerde ve İstanbul'da, devlete ve millete bağlılık yanıtı ise sırasıyla 4.,1. ve 3. kümeler ile Ankara'da yüksek oranlarda görülmektedir. Bağımsız düşünme bilinci görece modern 3. Kümede ve İzmir'de yüksek oranlarda belirtilmiştir. Sonuç olarak çevresel modernlik etkeninin yalnızca dine bağlılık yanıtını negatif ve bağımsız düşünme yeteneği yanıtını da bir ölçüde pozitif olarak etkilediği söylenebilir.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir. Buna göre bağımsız düşünme ve davranma

yeteneği ile mücadele bilinci gibi özelliklerin belirtilme oranları SES ile artmakta, dine bağlılık ve geleneğe saygı özelliklerinin oranları deneklerin SES skorları yükseldikçe azalmaktadır.

Açık uçlu olarak ailelerinden ne bekledikleri sorulduğunda deneklerin yüzde 21'i herhangi bir istek belirtmemiştir. Buna karşılık tek yanıt istenen bu soruya birden fazla yanıt verenler de olmuştur. Gençlerin ailelerinden en çok anlayış bekledikleri, bunu sevgi ve saygı ile maddi-manevi desteğin izlediği görülmektedir. İlgili beklediklerini söyleyen gençler de genel olarak ilk üç talepte bulunanlarla bir arada değerlendirilebilir.

Tablo 51

Ailenin aşladığı özellik	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme	Toplam
Dürüstlük	31,2	32,8	30,7	29,1	29,5	31,3	30,9	30,5
Geleneğe saygı	14,7	18,8	18,0	15,8	19,2	13,2	15,7	16,2
Dine bağlılık	14,9	7,3	12,9	13,3	18,5	6,7	18,1	13,7
Bağımsız düşünme vb.	12,8	14,5	12,2	14,1	9,3	18,6	11,3	13,2
Devlete-millete bağlılık	9,2	8,3	10,7	11,0	9,5	10,9	12,7	10,5
Mücadele bilinci	10,0	10,5	7,5	9,7	7,4	10,6	5,4	8,6
Yurttaşlık bilinci	6,1	7,0	8,0	6,9	6,2	8,5	5,5	6,8

* Sayılar, yanıtların toplam yanıtlara yüzde oranlarıdır.

Tablo 52

Ailenin aşladığı özellik	D	C	C+	B	A	Satır (%)
Dürüstlük	31,6	30,7	30,1	29,4	30,2	30,5
Geleneğe saygı	17,8	16,9	16,2	12,4	14,2	16,3
Dine bağlılık	18,7	16,0	11,0	6,3	6,7	13,7
Bağımsız düşünme/davranma yeteneği	7,4	11,7	15,7	20,0	18,7	13,2
Devlete ve millete bağlılık	10,2	10,3	11,1	11,0	10,8	10,6
Daha iyi bir dünya için mücadele bilinci	6,4	7,6	8,9	13,9	10,4	8,5
Yurttaşlık bilinci	7,5	6,5	6,8	6,8	7,5	6,8

* Sayılar, yanıtların toplam yanıtlara yüzde oranlarıdır.

Tablo 53

Ailesinden beklediği	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
Anlayış	493	43	7	543	31,0
Sevgi, saygı	421	32		453	25,8
Maddi-manevi destek	328	15		343	19,6
İlgi	141	32	2	175	10,0
Özgürlük	110	4	2	116	6,6
Huzur	82	9	2	93	5,3
İyi bir yaşam	78	1		79	4,5
Yardım	42	7	1	50	2,9
Onu iyi bir yurttaş olarak yetiştirmesi	27	1		28	1,6
Diğer	30			30	1,7
Toplam	1752	144	14	1910	109,0

Ailesinden maddi ve manevi destek bekleyenlerin oranı erkekler, anlayış bekleyenlerin oranı ise kadınlar arasında ortalamadan yüksektir (3-6 puan).

Özetlenecek olursa, gençliğin aile kurumunu bir ölçüde idealize ettiği, aileyi temelde bir güvence olarak gördükleri söylenebilir. Pek çoğunun (yüzde 70) yaşamın anlamını ailede, yarısına yakınının da her şeyden önce ailede araması bununla bağlantılı olabilir.

B. Okul ve okul yaşamı

Görüşülen gençler aileden sonra yaşamı en anlamlı kılan değerın eğitim olduğunu söylemişlerdir. Aileyi çok daha fazla önemsedikleri açıktır. Ama yüzde 40'ı da eğitimi yaşamın en anlamlı üç ögesi arasında saymış ve yüzde 10'u eğitimi ilk sırada belirtmiştir.

Gençlerin ne için eğitim görmeleri gerektiği sorusuna toplam sayı olarak en sık alınan yanıt Türkiye toplumunda kalıplaşmış bir ifadedir: Vatana-millete faydalı olmak için. Ama gene yerleşik bir kalıp olan "Eğitim önemli değildir, önemli olan hayat tecrübesidir," deyişi en seyrek alınan iki yanıtın biridir. Dolayısıyla, gençlik önemli ölçüde

eğitimin "millî" amacını benimsemiş, ama daha da önemlisi, ezici bir çoğunlukla geleneksel "hayat okulu" yüceltmesinden (ya da yanılması) uzaklaşmış görünmektedir.

Gençlerin birinci önceliklerine bakıldığında ise bilgi ve beceri kazanmak için eğitim görmek ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca, ilişkili yanıtlar birlikte değerlendirildiğinde, görüşülen gençlerin eğitimden öncelikle kişisel yarar umdukları anlaşılmaktadır. Bunlardan bilgi-beceri, bağımsız düşünme yeteneği, genel kültür ve toplumsal saygınlık kazanmak daha çok kişisel kazanımlardır. Bu grubu vatana-millete ve aileye yararlılık izlemekte, eğitimin insancıl (hümanist) boyutu ise en geride kalmaktadır.

Yanıtların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında bazı yanıtlarda genel ortalamalardan birkaç puan sapsmalarla rastlanmakta, kadınlar genel kültür edinmeyi, erkekler ise ailelerini memnun etmeyi, onlara bakmayı ve vatana-millete faydalı olmayı daha fazla öne çıkarmaktadır. Benzer bir fark yaş grubuna göre dağılımda görülmekte, 15-20 yaş grubu bilgi-beceri kazanmaya, genel kültür edinmeye ve ailelerini memnun etmeye, buna karşılık 21-27 yaş grubu sistemli düşünme yeteneğine daha çok önem vermektedirler.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı eğitimden beklenen açısından büyük farklılıklara işaret etmektedir. Alt SES gruplarında eğitim bilgi beceri kazanmak, ailesine bakmak, vatana millete faydalı olmak için gerekli görülürken, SES düzeyi yükseldikçe sistemli düşünme yeteneğini kazanmanın önemi artmaktadır.

Tablo 54

Gençler ne için eğitim görmeli	Sayı			Kişi %
	1.	2.	Toplam	Toplam
Vatana-millete faydalı olmak için	423	426	849	38,2
Bilgi-beceri kazanmak için	528	261	789	35,5
Sistemli düşünme yeteneği kazanmak için	411	274	685	30,8
Toplumsal itibar/saygınlık kazanmak için	207	313	520	23,4
Genel kültür edinmek için	217	282	499	22,4
Ailesine faydalı olmak, bakmak için	216	248	464	20,9
Ailesini memnun etmek için	68	114	182	8,2
Eğitim önemli değildir, önemli olan hayat tecrübesidir.	85	84	169	7,6
İnsan sevgisi kazanmak için	53	115	168	7,6
Hayatını kazanmak için (spontan)	9	13	22	1,0
Diğer	6	3	9	0,4
Toplam	2223	2133	4356	196,0

Tablo 55

Gençler ne için eğitim görmeli	D	C	C+	B	A
Vatana-milllete faydalı olmak için	20,6	23,4	17,1	15,6	
Bilgi-beceri kazanmak için	21,4	19,9	18,9	16,8	17,7
Sistemli düşünme yeteneği kazanmak için	10,0	13,9	20,9	26,3	24,5
Toplumsal itibar/saygınlık kazanmak için	12,5	12,4	13,3	12,4	13,5
Genel kültür edinmek için	13,2	12,4	11,5	13,5	10,9
Ailesine faydalı olmak, bakmak için	16,8	13,7	7,7	7,2	4,7
Ailesini memnun etmek için	7,8	4,7	3,1	1,8	5,2
Eğitim önemli değildir, önemli olan hayat tecrübesidir.	4,3	3,9	3,8	3,6	7,3
İnsan sevgisi kazanmak için	5,7	3,9	4,5	3,4	1,6

*Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Türkiye’de okulların ve üniversitelerin en çok hangi amaca hizmet ettiği sorulduğunda en sık alınan iki yanıt gene “bilgi-beceri kazandırmak” ve “vatana-milllete faydalı insanlar yetiştirmek” olmuştur. Sıralaması değişmekle birlikte her iki tablonun da başında bu iki cevabın yer alması, gençlerin sosyalizasyon sürecinde eğitimin oynadığı role işaret etmektedir.

Tablo 56

Türkiye’de eğitimin hizmet ettiği amaç	Sayı			Kişi %
	1.	2.	Toplam	Toplam
Bilgi-beceri kazandırmak	550	298	848	38,1
Vatana-milllete faydalı insan yetiştirmek	406	396	802	36,1
Atatürkçülüğü öğretmek	337	311	648	29,2
Genel kültür vermek	284	335	619	27,9
Sistemli düşünme yeteneği kazandırmak	245	266	511	23,0
Toplumsal itibar/saygınlık kazandırmak	220	256	485	21,6
Demokratik yurttaşlık bilinci vermek	79	159	238	10,8
Diğer	36	17	53	2,4
Toplam	2166	2038	4204	189,3

Gençlerin ailelerinin kendilerine aşıladığı en önemli özelliklerin başında dürüstlüğü sayarken daha çok ahlaki değerlere gönderme yaptıkları, eğitimin öncelikli işlevini ise kendine ve topluma yararlı bireyler yetiştirmeye bağladıkları söylenebilir.

Türkiye’de eğitimin bilgi-beceri kazandırmaya ve vatana-milllete faydalı insan yetiştirmeye hizmet ettiğini söyleyenler özellikle 15-20 yaş grubundaki gençlerdir. Öbür yanıtların dağılımında cinsiyet ve yaş önemli etkenler olarak belirmemektedir.

Öte yandan, yukarıdaki iki tabloya daha yakından bakıldığında gençlerin eğitimden umduklarını her zaman bulaamadıkları görülmektedir. Toplam yanıt sıklığı açısından birinci tabloda üçüncü ve dördüncü sıralarda yer alan “sistemli düşünme yeteneği” ve “toplumsal saygınlık” kazandırma, ikinci tabloda görece alt sıralara düşmüştür. Bir başka deyişle, “gerçek durum” görüşülen gençlerin bu iki beklentisine tam uymamaktadır.

Görüşülen gençlerin eğitimden beklentileri ile Türkiye’de eğitimin sağladığını düşündükleri arasında belirli bir uyumsuzluk olduğu yanıtlar arasındaki çapraz ilişkilerden de anlaşılmaktadır. Bu uyumsuzluğun derecesi gençlerin beklentilerine göre değişmekte, örneğin eğitimden bilgi ve beceri kazanmayı uman gençlerin yüzde 56’sı Türkiye’de eğitimin bu amaca hizmet ettiğini düşünürken, eğitim sayesinde toplumda saygın bir yer edinmeyi umanların ancak yüzde 30’u eğitimin gerçekten toplumsal saygınlık kazandırdığı kanısındadır.

Tablo 57

Eğitimin sağlaması gereken/sağladığı	Çapraz%
Bilgi-beceri	55,9
Vatana-milllete faydalı insan	48,1
Genel kültür	38,5
Sistemli düşünme yeteneği	34,2
Toplumsal itibar/saygınlık	30,2

Bu tablo, eğitimin sistemli düşünme yeteneğini geliştirmesi gerektiği görüşündeki gençlerin yaklaşık üçte ikisinin bu beklentilerinin karşılanmadığına işaret etmektedir. Bunun bir açıklaması “eğitimin esas olarak ezber dayanıyor” olmasında bulunabilir. Gerçekten de görüşülen gençlerin eğitimden başlıca şikayetleri arasında toplam olarak en sık alınan yanıt, ezberin eğitimdeki ağırlığıdır. Kaldı ki, birinci şikayet olarak en sık dile getirilen “öğretmenlerin/öğretim üyelerinin bilgi düzeyinin yetersizliği” de ezberci eğitimle ilişkilendirilebilir. Gençler laboratuvar, bilgisayar gibi teknik olanakların yetersizliğinden ve sınıfların kalabalıklığından da görece çok şikayetçidir.

Tablo 58

Eğitimden yakınma nedenleri	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
Eğitim esas olarak ezbere dayanıyor.	356	343	310	1009	45,3
Laboratuvar, bilgisayar gibi teknik olanaklar yetersiz.	322	317	287	926	41,7
Öğretmenlerin/öğretim üyelerinin bilgi düzeyi yetersiz.	532	132	136	800	35,9
Sınıflar çok kalabalık.	202	275	306	783	35,3
Öğrenciye kendi eğilimleri yönünde tercih yapma olanağı tanınmıyor.	156	206	249	611	27,5
Öğretmenler öğrenciyi iş hayatına hazırlamıyor.	149	251	195	595	26,8
Öğretmenlerin/öğretim üyelerinin pedagojik/psikolojik formasyonu yetersiz.	238	201	106	545	24,5
Ders programları çağdaş gelişmelerin gerisinde kalıyor.	112	229	194	535	24,0
Öğretmen/öğretim üyesi sayısı yetersiz, dersler boş geçiyor.	121	166	237	524	23,6
Diğer	9	4	6	19	0,9
Toplam	2197	2124	2026	6347	285,5

Yanıtların alt gruplara göre dağılımında dikkati çeken ilk nokta cinsiyet temelinde bir ölçüde farklılaşan önceliklerdir. Genç kız ve kadınlar öğretmenlerin bilgi eksikliğinden çok sınıfların kalabalıklığından şikayetçidir. Erkekler içinse eğitimin çağdaş gelişmelerin gerisinde kalması görece önde gelen bir şikayettir (genel tabloda 9. sıradayken erkekler arasında 5. sırada). Yaş gruplarına göre dağılım tabloda yalnızca en alt sıralamaları etkilemektedir. Buna göre 15-20 yaş grubundaki gençler öğretmenlerin pedagojik formasyonun yetersizliğinden ve öğretmen sayısının azlığından, 21-27 yaş grubundakiler ise

çağdışı eğitimden daha çok şikayet etmektedirler.

Ezberci eğitimden şikayet edenlerin oranı öğrenim düzeyiyle birlikte düzenli olarak artmaktadır. En fazla ilkokul bitirmiş gençler arasında yüzde 35 olan bu oran ortaokul-lise mezunları arasında yüzde 45'e, 11 yıldan fazla öğrenim görmüş olanlar arasında yüzde 58'e varmaktadır. Oysa laboratuvar ve teknik olanakların yetersizliğinden şikayet bütün bu gruplarda birbirine yakın düzeydedir, hatta ilk ve ortaöğrenim gençliği bu konuda biraz daha (ortalama 2 puan fazla) şikayetçidir.

Üniversite öğrencilerinin eğitimin ezbere dayalı olmasından ortalamadan daha da yüksek oranda şikayetçi olması dikkat çekicidir. Bu grubun yüzde 57,7'si ilk üç şikayetleri arasında eğitimin esas olarak ezbere dayandığını söylemiş, yüzde 22,4'ü de bu sorunu birinci sırada belirtmiştir. Benzer biçimde, üniversite öğrencileri kendi eğilimleri yönünde tercih yapma olanağı bulamamaktan (yüzde 38,8) ve öğretilenlerin öğrenciyi iş hayatına hazırlamamasından da (yüzde 31,7) ortalamanın üzerinde şikayetçidir.

Öğrencilerin üniversiteye yerleştirilme açısından şikayetçi olup olmadıklarını anlamak amacıyla görüşülen üniversite öğrencilerine buldukları fakülte ya da bölümün girmek istedikleri fakülte/bölüm olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya yanıt olarak öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 65,9) istediği dalda öğrenim gördüğünü, yarısı da (yüzde 49,7) istediği yüksek okul ya da üniversitede bulunduğunu söylemiştir. Bu bulgu ilk bakışta şaşırtıcı görünmekte, ama gençlerin eğitimin kalitesi ve içeriğine ilişkin şikayetleriyle birlikte değerlendirildiğinde daha çok biçimsel bir memnuniyeti dile getirdiği anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, gençler eğitim gördükleri dala ve kurumla yetinmeye görece hazır, ama asıl gördükleri eğitimin niteliğinden rahatsızdırlar.

Görüşülen gençlerin eğitim konusunda başka kaygıları da olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, aşağıda, "Gençlik ve Sorunları" başlığı altında incelenecek olan bazı noktalara burada da değinmek uygun olacaktır:

- Görüşülen gençlerin yarısından biraz çoğu okullarda gençlerin kişiliğinin gelişmesinin engellendiği görülmüştür.
- Gençlerin karşılaştığı en önemli güçlüklerin başında işsizlik, onun hemen ardından da eğitim sorunu sayılmıştır. Gençlerin yaklaşık yüzde 64'ü istedikleri gibi ve yeterince eğitilmediklerini söylemiş, yarısı da bu sorunu birinci sırada belirtmiştir.
- Eğitim Türkiye'nin de en önemli sorunları arasında işsizlik ve terörden sonra en sık belirtilen (deneklerin yüzde 40'ı) sorundur. Birinci sorun olarak belirtilme sıklığına bakıldığında ise terörden önce gelmektedir.

Gençlerin eğitim kurumlarından ve öğretmenlerinden ya da üniversite öğretim üyelerinden ne bekledikleri açık uçlu olarak sorulmuş ve bu soruya tek yanıt istenmiştir. Deneklerin yüzde 18'i bu soruya yanıt vermezken, az sayıda genç birden çok yanıt vermiştir. Soruyu yanıtlayanların yarısı kaliteli eğitim beklentisi içindedir. Nitelikli öğretim kadro-

su beklentisi de bununla doğrudan ilişkilidir. Sevgi, saygı, ilgi ve anlayışı daha çok ailelerinden bekleyen gençlerin sıcak bir eğitim ortamını kaliteli eğitimden sonra önemsedikleri anlaşılmaktadır.

Görüşülen gençlerin yarısından çoğu artık öğrenci olmamakla birlikte, alınan yanıtlar gençliğin genel olarak eğitimle yakından ilgili olduğunu göstermektedir.

Tablo 59

Okuldan, öğretmenlerden ve öğretim üyelerinden beklediği	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
Kaliteli eğitim	882	26		908	49,9
Sevgi, saygı	181	12	1	194	10,7
İlgi	184	9		193	10,6
Anlayış	137	12	1	150	8,2
Kaliteli öğretmen	131	9		140	7,7
Eşitlik - özgürlük	109	7		116	6,4
Bilgi	83	10	194	5,2	
Bilinçli ve aydın gençler yetiştirmeleri	59	2		61	3,3
Sistemde düzeltmeler	30	5		35	1,9
Teknik olanak	13	1		14	0,8
Diğer	12	2		14	0,8
Toplam	1821	95	3	1919	105,5

Genel sıralamayı değiştirmemekle birlikte, 15-20 yaş grubundaki gençlerde sıcak ve eşitlikçi bir eğitim ortamı beklentisinin örneklem ortalamasını önemli ölçüde aştığı, buna karşılık kaliteli eğitim beklentisinin yaşla birlikte arttığı gözlenmektedir. Benzer biçimde kadınlar arasında da anlayış ve eşitlik beklentisi erkekler arasında olduğundan daha yüksektir.

İzleyen bölümde değinileceği gibi, iyi eğitim görmüş (iyi okul ve üniversiteden mezun) olmanın iyi bir iş bulmakta üstünlük sağladığı yolundaki yaygın inanç da bununla bağlantılı olabilir.

C. İş ve çalışma yaşamı

İşsizliği gerek ülke, gerek kendi sorunları arasında ilk sıraya yerleştiren gençler, ağırlıklı olarak ne kamu sektöründe, ne de özel sektörde çalışmaya isteklidir. Yaklaşık yarısının kendi şirketini kurmak istemesi bir yandan girişimci eğilimlerinin güçlülüğüne, ama öbür yandan da hangi kesimde olursa olsun maaşlı/ücretli çalışmayı çekici bulmamalarına bağlanabilir. Bu kuşağın ülkede süregelen yüksek enflasyon ortamında yetişmesi büyük olasılıkla maaşlı/ücretli çalışmak istememelerinde etkindir. Ama serbest çalışmayı isteyenlerin bile görece büyük bir grup oluşturması, gençlerin kurumsal ilişkilerinden rahatsızlığını akla getirmektedir.

Tablo 60

Nasıl bir işte çalışmak ister	Sayı	%
Kamu sektöründe	313	14,3
Özel sektörde	380	17,4
Serbest	420	19,2
Kendi şirketini kurmak ister	1074	49,1
Toplam	2187	100,0

Yanıtların cinsiyete göre dağılımı kadınların kamu sektöründe ve özellikle özel sektörde çalışmaya daha istekli olduğunu, erkeklerin ise ortalamayı aşan oranlarda kendi şirketlerini kurmayı ya da serbest çalışmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Serbest çalışma eğilimi

yaşla birlikte de artmakta, buna karşılık özel sektörde çalışma isteği 15-20 yaş grubunda ortalamayı 2 puan kadar aşmaktadır.

Kendi şirketini kurmak isteyen gençlerin yoğunlaştığı iki büyük gruptan biri esnaf ya da aile işinde çalışanlar, öbürü de kamu ya da özel sektör işçileridir.

Çalışan gençlerin yüzde 60'i olanak bulsalar iş değiştireceklerini söylemişlerdir. Bu oran kamu sektöründe ya da özel sektörde işçi olarak çalışan gençler arasında çok daha yüksektir: İşçi gençlerin dörtte üçünden çoğu iş değiştirmek istemektedir. Bu kesimde kendi şirketini kurmak isteğinin ağırlığı da yaygın memnuniyetsizlikle bağlantılı görünmektedir.

İş değiştirmek istemeyen yüzde 40 içinde ise kamu sektöründe ya da özel sektörde uzman ya da memur olarak çalışanlar dikkati çekmektedir. Beklenebileceği gibi, bu gençler arasında kamuda ya da özel sektörde çalışma tercihi de ortalamaların üzerindedir.

Buraya kadar değinilen bulgular gençlerin "iyi iş" tanımına ilişkin bazı ipuçları vermektedir. Özetlenecek olursa, gençlere göre iyi işin önemli bir boyutu "buyruk altında" olmamaktır (kendi şirketini kurmak, özellikle işçi olmamak). Görüşülen gençlerin işyerinde otoriteye

sorgusuz boyun eğme eğilimi de (yüzde 11,4) zayıftır.

İyi bir işin (değiştirilmek istenmeyen iş) önemli bir boyutunun da iş güvencesi olduğu anlaşılmaktadır. Gerek "buyruk altında olmamak", gerek iş güvencesinin önemi grup tartışmalarında da sık belirtilen görüşlerdir.

İyi bir iş öznel olarak nasıl tanımlanırsa tanımlansın, böyle bir iş bulmanın önde gelen koşulu olarak en sık belirtilen özellik iyi bir okuldan ya da üniversiteden mezun olmaktır. Görüşülen gençlerin üçte ikisinden çoğu eğitimin iyi iş bulmada belirleyici rol oynadığı kanısındadır. Toplam yanıt sayısı olarak bunun hemen ardından gelen yabancı dil bilgisi de iyi okul ve üniversiteden mezun olmakla doğrudan ilişkilidir.

Yanıtların alt gruplara göre dağılımında kadınların ve 15-20 yaşlarındaki gençlerin iyi bir okuldan mezun olmayı ve yabancı dil bilgisini ortalamalardan fazla (1-2 puan) önemsedikleri görülmektedir. Buna karşılık erkekler ve üst yaş grubundaki (21-27) gençler arasında önemli yerlerdeki etkili tanıdıkların iyi iş bulmaya yaradığı kanısı ortalamadan güçlüdür. Dürüst, çalışkan ve güvenilir olmanın üstünlük sağladığını düşünenler de kadınlardan çok erkeklerdir.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımı bilgisayar kullanabilmek, çıraklık ya da meslek eğitiminden geçmek gibi becerilerin ve etkili kişileri tanımının alt SES gruplarındaki denekler arasındaki görece önemine işaretmektedir. Ama iyi bir iş bulmak için iyi bir okuldan mezun olmayı ve buna ek olarak yabancı dil bilmeyi ufak dalgalanmalarla bütün SES gruplarının görece yüksek oranlarda gerekli bulması belirli bir meritokrasi anlayışının göstergesi sayılabilir.

Tablo 61

Gençin iyi bir iş bulmasında üstünlük sağlayan özellikler	Sayı			Kişi %
	1.	2.	Toplam	Toplam
İyi bir okuldan/üniversiteden mezun olması	1070	422	1492	67,5
Yabancı dil bilmesi	331	680	1011	45,7
Dürüst, çalışkan ve güvenilir olması	338	354	692	31,3
Bilgisayar kullanabilmesi	176	291	467	21,1
Önemli yerlerde/etkili tanıdıkları olması	189	269	458	20,1
Meslek okulu bitirmiş/çıraklık eğitimi görmüş olması	50	80	130	5,9
Düzenli bir dış görünüme sahip olması	51	76	127	5,7
Diğer	6	15	21	0,9
Toplam	2211	2187	4398	198,2

Tablo 62

Gencin iyi bir iş bulmasında üstünlük sağlayan özellikler	D	C	C+	B	A
İyi bir okuldan/üniversiteden mezun olması	39,4	34,9	36,7	39,1	42,7
Yabancı dil bilmesi	25,6	23,2	26,0	25,4	30,2
Dürüst, çalışkan ve güvenilir olması	16,5	18,1	16,3	16,2	14,6
Bilgisayar kullanabilmesi	12,5	12,5	11,6	8,8	7,3
Önemli yerlerde/etkili tanıdıkları olması	12,2	12,2	10,3	9,2	8,3
Meslek okulu bitirmiş/çıraklık eğitimi görmüş olması	4,3	4,2	2,3	1,3	0,0
Düzenli bir dış görünüşe sahip olması	4,4	3,4	2,0	2,9	2,1

*Sayılar, o yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranlardır.

Eğitimle istihdam arasındaki ilişkinin bir başka boyutunu araştırmak amacıyla üniversite öğrencilerine gördükleri eğitimle ilgili bir iş bulma umutları, çalışan gençlere de eğitimleriyle ilgili bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı, gençlerin bu konuda biraz fazla iyimser olduklarını düşündürmektedir. Üniversite öğrencilerinin yüzde 65'i gördükleri eğitimle ilgili iş bulabileceklerini düşünmekte, oysa çalışan gençlerin yüzde 70'i işlerinin eğitimleriyle ilgili olmadığını söylemektedir.

Tablo 63

Öğrenci: Eğitimiyle ilgili iş bulabilecek	%
Evet	64,7
Hayır	17,4
Bilmiyor	17,9
Toplam	100,0

Tablo 64

Çalışan: Eğitimiyle ilgili bir işte çalışıyor	%
Evet	30,3
Hayır	69,7
Toplam	100,0

Gördüğü eğitimle ilgili bir işte çalıştığını söyleyenlerin oranı eğitim düzeyiyle birlikte yükselmektedir. Bu oran düzenli bir işte çalışan lise düzeyinde (11 yıl) öğrenimli gençler arasında yüzde 22 iken, en az 14 yıl öğrenim görmüş olanlardan başlayarak yüzde 50'yi hızla aşmaktadır. Dolayısıyla, yüksek öğrenimle istihdam arasında görece yakın bir ilişkiden söz edilebilir. Ama eğitimle istihdam arasındaki ilişkinin sağlamlığı gene de tartışmaya açık görünmektedir.

Kadınların ve istediği dalda ya da üniversitede öğrenim görmekte olmayan gençlerin eğitimleriyle ilgili iş bulma umudu ortalamaların altındadır. Buna karşılık kadın **eğer çalışıyorsa** (görüşülen çalışan gençlerin yalnızca yüzde 30'u kadındır), eğitimiyle ilgili bir işte çalışma oranı yaşıtı erkeklerinkinin üzerindedir.

Gençliğin toplumsallaşma sürecinde çalışma yaşamına nasıl hazırladığına ve

hangi kaygılarla çalışmaya başladığına ışık tutacak birkaç noktaya burada tekrar işaret edilebilir:

- Mesleki başarı, gençlerin yaşamı anlamlı kılan değerler sıralamasında ortalarda bir yere düşmekte, aile ve eğitimin gerisinde, ama din ve inançtan fazla önem taşımaktadır.
- Gençler mutlu ve güvenli bir yaşam sürdürmek için iş ve meslek çevresine uyum sağlamayı önemli görmektedirler. Birincil önem taşıyan toplumsal çevreler arasında aileden sonra en sık belirtilen iş ve meslek çevresidir.
- İş ve çalışma hayatı arkadaşlar arasında görece sık konuşulan konulardan biridir.
- İşsizlik gençler için çok ciddi bir sorundur. Görüşülen gençlerin yüzde 70'i işsizliği ve iş güvencesinin yokluğunu en önemli güçlükleri arasında saymıştır.
- Bununla bağlantılı olarak gençlerin devletten en çok beklediği de, aşağıda değinileceği gibi, iş ve maddi destektir.

D. Kurumsal boşluklar

Yukarıda özetlenen bulgular Türkiye'de gençlik için ailenin en güçlü toplumsal kurum olduğunu düşündürmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen gençler aileyi yüceltme eğilimdedir. Hatta ailenin sağlayacağı koruma uğruna, gençlikten pek beklenmeyecek bir biçimde, özgürlüklerinin kısıtlanmasına bile razıdırlar.

Toplumsal açıdan bakıldığında, aile kurumunun bu ayrıcalıklı konumu gençliği toplumsallaştırma işlevinin büyük ölçüde aileye yüklenmesiyle bağlantılı görünmektedir. Bir başka deyişle, ailenin yükünü hafifletecek ya da etkisini dengeleyecek kurumların zayıflığından ya da eksikliğinden söz edilebilir. Örneğin okulların ve üniversitelerin gençliği bağımsız düşünme yeteneği ya da demokratik yurttaşlık bilinci gibi donanımlarla yetiştirdiğini, bir başka deyişle bireyselleşmeyi sağladığını söylemek zordur. Dolayısıyla, gençlerin birey olarak yer alacakları bir toplumsal yaşamdan çok aile yaşamına hazırlandığı, belki toplumsal yaşamın aile yaşamına indirgendiği bir kurumsal yapı sezilmektedir.

Gerek grup tartışmalarında vurgulandığı, gerek anket sonuçlarından anlaşıldığı gibi, Türkiye büyük ölçüde “gençliğini yaşayamayan” bir genç nüfus barındırmaktadır. Gençler daha çok eve kapanmış görünmektedir. Etkinlikleri, özellikle de kurumsal etkinlikleri sınırlıdır. Spor yaptığını söyleyen gençlerin bile büyük çoğunluğunun herhangi bir spor kulübüyle ya da derneğiyle ilişkisi yoktur. Kısacası, kurumsal ilişkileri çeşitlenmemiştir.

Bu durum gençlerin yaşamında rengin ve toplumsal deneyiminde zenginliğin eksik olduğunu, gençlere yönelik kurumların geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

IV. DÜNYA GÖRÜŞÜ: DEĞERLER ve TUTUMLAR

anket kapsamında deneklere yöneltilen sorulardan bazıları doğrudan doğruya gençlerin dünya görüşleri ile değer ve tutumlarını irdelemeye yöneliktir. Önceki bölümlerde irdelenmiş bazı sorulara alınan yanıtlar da bu konuda tamamlayıcı ipuçları sunmaktadır. Bu bölümde önce, her iki gruptaki sorular birlikte değerlendirilerek Türk gençlerinin değerler skalasına ilişkin genel çıkarımlara yer verilecektir. Daha sonra, gençlerin cinsler arasında ilişkiler, evlilik, kadının rolü, otorite, devlet, gelenek ve din gibi kurum ve süreçler karşısındaki tutumlarına ilişkin bulgular tartışılacaktır.

A. Değerler

Doğrudan gençlerin değer sistemini sorgulamaya yönelik sorulardan birinde, deneklerin kendileri için “yaşamı anlamlı kılan” değerlerden en çok üçünü sıralamaları istenmiştir. Bu soruya alınan yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 65

Yaşamı anlamlı kılan değer	1.		2.		3.		Toplam		
	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
Aile	1080	48,7	302	13,9	187	9,2	1569	24,4	70,6
Eğitim	214	9,7	374	17,3	300	14,7	888	13,8	39,9
Eş, sevgili	133	5,9	284	13,2	300	14,7	717	11,2	32,3
İdealler için mücadele	218	9,8	189	8,8	210	10,3	617	9,6	27,8
Mesleki başarı	107	4,8	213	9,9	288	14,1	608	9,5	27,4
Çocuk	101	4,6	242	11,2	133	6,5	476	7,4	21,4
Din, inanç	134	6,0	203	9,4	132	6,5	469	7,3	21,1
Bilgi	63	2,8	128	5,9	204	10,0	395	6,2	17,8
Bir eser bırakmak	85	3,8	124	5,7	96	4,7	305	4,8	13,7
Zenginlik, para	47	2,1	86	3,9	171	8,4	304	4,7	13,7
Hiçbiri (Yaşamın anlamı yok)	31	1,4	8	0,4	8	0,4	47	0,7	2,1
Diğer	3	0,1	4	0,2	7	0,3	14	0,2	0,6
TOPLAM	2217	99,7	2159	99,8	2039	99,8	6409	99,8	288,4

Bu dağılım, örneklemin değerler sıralamasında üçer basamaklı iki grubu ayırt etmeye olanak vermektedir:

1. Grup:

- *Ailevi değerler* (aile, eş-sevgili, çocuk)
- *Toplumsal değerler* (idealler uğruna mücadele, bir eser bırakma)
- *Bireysel değerler* (mesleki başarı)

2. Grup:

- *Entelektüel değerler* (eğitim, bilgi)
- *Dinsel değerler* (din, inanç)
- *Maddi değerler* (zenginlik, para)

İki grup birleştirildiğinde, sıralama şöyle ortaya çıkmaktadır:

- *Ailevi değerler*
- *Entelektüel değerler*
- *Toplumsal değerler*
- *Bireysel değerler*
- *Dinsel değerler*
- *Maddi değerler*

Burada saptanan değerler hiyerarşisinden çıkarsanabilecek ilk sonuç şudur: Türkiye gençliğinin geniş kesimi dünya görüşü bakımından **sekülerleşmiştir**. Ancak bu sekülerleşmeye **ahlakçı** bir tutum damgasını vurmaktadır.

Bu yorumu destekleyen önemli anket bulgularından biri, örneklemin "dürüstlük" kavramına çok yüksek bir değer atfetmesidir. Yukarıdaki bölüm-

lerde de vurgulandığı üzere, görüşülen gençlerin çok büyük bir çoğunluğu, ailelerinden edindikleri değerler arasında "dürüstlük" özelliğine birinci önceliği vermektedir. Daha da önemlisi, bu eğilim bütün SES gruplarınca eşit ağırlıkla paylaşılmaktadır. İlgili soruya verilen yanıtlar arasında "dürüstlük" özelliği, bütün SES gruplarınca yüzde 30 dolayında bir sıklıkla anılmıştır. Denebilir ki, Türkiye gençliğinin değerler dünyasında "dürüstlük" sosyalleşmenin ortak anahtar kavramıdır.

1. Ailevi değerler

Türk gençliğinin değerler skalasında ailevi değerlerin tartışmasız bir üstünlüğü olduğu görülmektedir. Bu grupta yer alan kavramların (aile, eş-sevgili, çocuk) "yaşamı anlamlı kılan değerler" arasında toplam anılma sıklığı yüzde 40'ı aşmaktadır. Örneklemin beşte üçü (yüzde 59,2)

Tablo 66

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam
Aile	76,4	70,9	69,7	64,5	63,7	70,6
Eş, Sevgili	29,0	30,1	34,4	36,3	45,1	32,3
Çocuk	27,7	25,2	16,8	11,9	9,8	21,4

Tablo 67

Yaşamı anlamlı kılan değer	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Aile	63,8	67,3	67,9	69,5	76,6	65,9	77,7
Eş, Sevgili	27,7	36,5	41,7	35,9	23,5	38,1	29,9
Çocuk	17,3	27,0	19,2	30,0	23,0	15,7	18,9

"yaşamı anlamlı kılan" değerler arasında birinci sırada ailevi değerlerden birini belirtmişlerdir.

Ailevi değerlerin vurgulanmasında SES grupları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında "aile" ve "çocuk" seçeneklerini anan deneklerin oranı SES basamakları yükseldikçe düşmektedir. Özellikle "çocuk" seçeneğini ananların oranı, C+ ve üstü gruplarda belirgin biçimde azalmaktadır. Buna karşılık C+ ve üstü gruplardaki gençler "eş-sevgili" seçeneğine ortalamanın üzerinde önem vermektedirler. Bu bulgu, sosyoekonomik statü yükseldikçe kadın-erkek beraberliğinin bireysel boyutunun öne çıktığını ortaya koymaktadır.

Ailevi değerleri vurgulayan deneklerin farklı iller ve kümelerdeki ağırlığı incelendiğinde ise geleneksel-modern eksenindeki farklılaşma belirginleşmektedir.

Modern uçta yer alan Ankara ve İzmir ile 3. kümede eş-sevgili seçeneğinin ağırlığı artarken, çocuk seçeneğinin ağırlığı azalmakta, kategorik olarak "aile"ye verilen önem de görece zayıflamaktadır. Geleneksel uca yaklaştıkça bu eğilim tersine dönmektedir. İstanbul'da ise bütün oranların örneklem ortalamasının altına inmesi, bu ilde geleneksellik ile modernlik arasında süregiden çarpışmanın genel olarak ailevi değerlerin "büyüsünü bozduğunu" düşündürmektedir.

Öte yandan, ailevi değerlere genç kadınların erkeklere göre daha büyük önem atfettiği görülmektedir. Yaşamı anlamlı kılan ilk üç değer arasında ailevi değerleri vurgulayan kadın ve erkek deneklerin dağılımı şöyledir:

Tablo 68

Yaşamı anlamlı kılan değer	Kadın (%)	Erkek (%)
Aile	73,4	67,9
Eş-sevgili	33,4	31,1
Çocuk	27,3	15,8

Gençlerin değerler dünyasında ailevi değerlerin taşıdığı üstünlük, aile yaşamına ilişkin çeşitli yargılarına ve deneyimlerine de ışık tutmaktadır. Yukarıdaki bölümlerde de değinildiği gibi, aile kavramı örneklemin ezici çoğunluğu (yüzde 81,8) için "koruyuculuğu" simgelemektedir. Deneklerin en az yarısı büyüklerinden anlayış gördüklerini

belirtmekte, üçte ikiden fazlası onların öğüdüne ihtiyaç duymakta ve onlara genellikle güvenmektedir. Gene deneklerin yaklaşık yarısı bütün ciddi sorunlarını önce aile içinde konuşmaktadır. Daha da önemlisi, deneklerin yarıya yakın bölümü, "kötü yola sapmamaları için" gençlerin özgürlüğünün aileleri tarafından kısıtlanmasını uygun bulmaktadır.

Bütün bu bulgularda ortaya çıkan eğilimin, aile kurumunun "idealize" edilmesinde odaklaştığını burada bir kez daha belirtmek yerinde olacaktır. Bu idealizasyon dikkate alındığında, gençlerin ailelerince kendilerine aşılana özelliklere atfettikleri önem dereceleri de değer sistemlerinin anlaşılması bakımından önem kazanmaktadır. O nedenle, izleyen altbaşlıklarda bu özelliklere sık sık atıfta bulunulacaktır.

2. Entelektüel değerler

Bu grupta toplanan değerlerin ("eğitim" ve "bilgi") örneklemin değerler skalasında ikinci sırada yer alması önemli bir bulgudur. Bu iki seçeneğin "yaşamı anlamlı kılan değerler" arasında toplam anılma sıklığı yüzde 20'dir. Deneklerin birinci sırada andıkları değerler arasında ise bu iki seçenek yüzde 12,5 oranında yer almaktadır. Örneklemin yüzde 58,9'unun "iyi öğrenci" olmayı "bir

gencin başlıca sorumluluğu” olarak görmesi de gençlerin bir değer olarak eğitime verdikleri önemle çakışmaktadır.

“Eğitim” ve “bilgi” seçeneklerinin farklı SES gruplarındaki deneklerce vurgulanma oranlarının dağılımı, bu değerlerin sosyoekonomik statüden bağımsız olarak tüm örneklem tarafından görece eşit ağırlıkta paylaşıldığını ortaya koymaktadır. D grubundaki deneklerin “eğitim”e göre “bilgi”yi daha zayıf bir biçimde vurgulamaları, yukarıya doğru sosyal mobilitenin aracı olarak eğitimin, bireysel bir donanım olarak bilginin önemini gölgelemesiyle açıklanabilir.

Tablo 69

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam
Eğitim	42,5	38,8	41,9	40,6	43,3	39,9
Bilgi	14,0	18,3	19,6	18,4	17,6	17,8

“Eğitim”in değerler skalasındaki önceliği, gençlerin eğitim sürecinden beklentilerine de genel olarak değerler dünyasının anlaşılması bakımından önem kazandırmaktadır. O nedenle, izleyen altbaşlıklarda bu beklentilere sık sık değinilecektir.

3. Toplumsal değerler

Toplumsal değerleri temsil eden “idealler uğruna mücadele” ve “bir eser bırakma” seçeneklerinin yaşamı anlamlı kılan de-

ğerler arasında toplam anılma sıklığı yüzde 14,4’tür. Deneklerin birinci sırada anıldıkları değerler arasında ise bu iki seçenek toplam yüzde 13,6 oranında yer almaktadır.

“İdealler uğruna mücadele”ye atfedilen önem bakımından kadınlar ile erkekler arasında bir farklılaşma yoktur. “Bir eser bırakma” amacının ise daha çok erkekler tarafından önemsendiği görülmektedir.

Bu iki seçeneğin farklı SES gruplarıncı vurgulanma oranlarının dağılımı, B grubunun, her iki seçeneğe de verdiği yüksek önemle diğerlerinden ayrıştığını göstermektedir. Bu gruptaki gençlerin,

toplumun en üst katmanı ile alt ve orta katmanları arasında yer alan konumlarıyla kendilerine bir “toplumsal misyon” izafe ettikleri söylenebilir. Bu grup bir yana bırakılırsa, genel olarak SES basamaklarında yükseldikçe idealler uğruna mücadele kavramına daha yüksek değer biçildiği görülmektedir. Buna karşılık, bir eser bırakma amacı bütün kesimlerce eşit ağırlıkta paylaşılan bir ortak değer olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 70

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
İdealler uğruna mücadele	17,8	26,8	29,7	38,8	32,4	27,8
Bir eser bırakmak	13,7	13,1	12,7	19,2	12,7	13,7

Aşağıda değinileceği üzere, örneklemin yüzde 83'ünün "gençliğin toplumsal sorumluluk sahibi olması gerektiği" görüşünü paylaşması, gençlerin toplumsal değerlere atfettikleri önem düzeyini ortaya koyan bulgulardan biridir. Daha önce irdelenen bir başka soruyu yanıtlarken de deneklerin yüzde 22,8'i, ailelerince kendilerine atılan en önemli üç özellik arasında "daha iyi bir dünya için mücadele bilinci"ne yer vermişlerdir. Bu özelliğe verilen önem de SES basamaklarında yükseldikçe artmakta, ama en yüksek düzeye gene B grubunda ulaşmaktadır.

Gençlerin toplumsal değerlere verdikleri önemin bir başka göstergesi, deneklerin büyük bölümünün "gençlik içinde amaçsızlığın, idealsizliğin ve vurdumduymazlığın yaygın olduğu" görüşünü paylaşmalarıdır.

Gençlerin çoğunluğunun, kendi kuşaklarının büyük bölümünün "amaçsız, idealsiz ve vurdumduymaz" olduğu konusunda birleşmeleri paradoksal gözükmemektedir; ama bir amaca ve ideale bağlanmaya "değer" olarak atfedilen önemi vurgulaması bakımından anlamlıdır.

Gençlerin toplumsal değerlerinin odaklaştığı idealler incelendiğinde ise "devlet, vatan, millet" kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Örneklemin yüzde 28,1'i, ailelerinden edindikleri en önemli kazanımlar arasında "devlete ve millete bağlılık" özelliğine yer vermektedir. Bu özelliğin vurgulanma düzeyinde SES grupları bakımından bir farklılaşma yoktur. Öte yandan, "Gençler ne için eğitim görmelidirler?" sorusunu yanıtlayan deneklerin yüzde 38,2'si "vatana-millete faydalı olma" özelliğini en önemli üç amaçları arasında anmaktadır. Bu grup, söz konusu soruyu yanıtlayan denekler

Tablo 71

Gençlik içinde amaçsızlık, idealsizlik, vurdumduymazlık yaygındır	Sayı	%
Katılır	1335	60,8
Katılmaz	631	28,7
Bilmiyor	231	10,5
TOPLAM	2197	100,0

arasında en geniş kesimi oluşturmaktadır ve “bilgi ve beceri kazanma” beklentisini dile getiren kesimi de geride bırakmaktadır.

“Devlet, vatan, millet” kavramlarıyla karşılaştırıldığında, “yurttaşlık” kavramına görece düşük önem atfedilmesi dikkat çekicidir. Ailelerinden kazandıkları özellikler arasında “iyi bir yurttaş olma bilinci”ni anan deneklerin oranı yüzde 18’de kalmaktadır. Bu düzey de SES kategorileri arasında bir farklılaşma göstermemektedir.

4. Bireysel değerler

Görüşülen gençlerin bireysel değerlere atfettikleri önem düzeyi, kişisel performanslarına ilişkin beklentilerinin yoğunluğunda izlenebilir. Buradaki çözümlemede, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında “mesleki başarı” seçeneğinin vurgulanma oranı bu yoğunluğun ölçütü olarak alınacaktır. Ayrıca, gençlerin ailelerinden edindikleri

kazanımlar ve eğitimden beklentileri de bu bağlamda yeniden irdelenecektir.

Deneklerin yüzde 27,4’ü, “yaşamı anlamlı kılan değerler” arasında mesleki başarıya ilk üç seçenek arasında yer vermişlerdir. Bu seçeneğin toplam anılma sıklığı “idealler için mücadele seçeneğiyle aynı düzeydedir; “din ve inanç” seçeneğini ise geride bırakmaktadır.

Gençlerin mesleki başarıya verdikleri önem düzeyi SES kademelenmesiyle çok belirgin bir koşutluk içindedir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında mesleki başarıyı anan deneklerin oranı SES basamaklarında yükseldikçe artmaktadır.

Aileden kazanılan olumlu özellikler arasında bağımsız düşünme ve davranma yeteneğinin vurgulanmasıyla SES kademelenmesi arasında daha da çarpıcı bir ilişki vardır.

Tablo 72

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Mesleki başarı	18,9	25,2	32,3	35,5	34,3	27,4

Tablo 73

Aileden kazanılan olumlu özellik	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Bağımsız düşünme ve davranma yeteneği	19,2	30,8	42,2	53,7	49,0	34,9
Geleneğe saygı	46,4	44,5	43,6	33,3	37,3	43,1
Dine bağlılık	48,6	42,3	29,5	16,9	17,6	36,4

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, SES kademelenmesine bağlı olarak, bağımsız düşünme ve davranma yeteneğine verilen önem ile geleneğe saygı ve dine bağlılık özelliklerine verilen değer arasında belirgin bir negatif ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki, geleneğe saygı bakımından daha ılımlı, dine bağlılık bakımından daha keskindir. C+ ve daha üst gruplarda, bağımsız düşünme ve davranma yeteneği dine bağlılık özelliği karşısında açık bir üstünlük kazanmaktadır.

Bireysel değerlerin görelî önemi ile çevresel bir etken olarak modernlik arasındaki ilişkiyi, mesleki başarıya verilen önceliğin farklı iller ve kümelerde farklılaşmasında izlemek olanaklıdır. Aşağıdaki tabloda yer alan oranlar, bu bakımdan 3. kümenin başı çektiğini, onu yaklaşık aynı düzeylerde Ankara, İzmir ve İstanbul'un izlediğini göstermektedir. Son üç sırayı ise 1., 2. ve 4. kümeler almaktadır.

Tablo 74

Yaşamı anlamlı kılan değer	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Mesleki başarı	28,7	28,9	30,1	26,3	25,8	35,4	19,2

Tablo 75

Gençler ne için eğitim görmeli	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)
Sistemli düşünme yeteneği kazanmak için	17,3	25,2	38,9	50,0	46,1

Aileden edinilen kazanımlar arasında bağımsız düşünme ve davranma yeteneğine atfedilen önemin de çevresel bir etken olarak modernlikle pozitif ilişki içinde olduğu yukarıdaki bölümlerde sergilenmiştir. Bu bakımdan da gene 3. küme başı çekmekte, son sıralarda ise 4. ve 2. kümeler yer almaktadır.

Gençlerin eğitimden beklentilerinde de bireysel gelişmeye verilen önem belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Gene yukarıdaki bölümlerde sergilendiği gibi, eğitimin amacına ilişkin soruyu yanıtlayan denekler arasında "bilgi ve beceri kazanma", "sistemli düşünme yeteneği kazanma", "genel kültür edinme" ve "toplumsal saygınlık kazanma" gibi bireysel nitelikli amaçları birinci sırada ananların toplamı yüzde 60'ı aşmaktadır. Bunlardan özellikle "sistemli düşünme yeteneğini kazanma" amacının sosyoekonomik statüyle güçlü bir ilişkisi vardır. Değişik SES gruplarından deneklerin bu amacı ilk iki seçenek arasında anma oranı şöyle değişmektedir.

Ayrıca, C+ grubundan deneklerin yüzde 22,6'sının, B grubunun yüzde 32,1'inin, A grubunun ise yüzde 26,5'inin sistemli düşünme yeteneğini kazanmayı eğitimin birinci amacı olarak andıklarını belirtmekte yarar vardır.

5. Dinsel değerler

Anket kapsamında görüşülen gençlerin yüzde 21,1'i, yaşamı anlamlı kılan ilk üç değer arasında "din ve inanç" kavramlarını anmışlardır. Bu oran, kadın denekler arasında yüzde 18,5'e inerken, erkekler arasında yüzde 23,6'ya çıkmaktadır. Din ve inancın ilk üç değer arasında anılma oranının SES gruplarına göre dağılımı ise şöyledir:

Tablo 76

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Din, inanç	24,4	23,6	20,0	13,7	10,8	21,1

Tablo 77

Yaşamı anlamlı kılan değer	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Din, İnanç	20,2	8,8	16,7	23,2	27,5	8,1	32,7

Tablo 78

Aileden kazanılan olumlu özellik	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme	Toplam (%)
Dine bağlılık	14,9	7,3	12,9	13,3	18,5	6,7	18,1	13,7

Görüldüğü gibi, din ve inanç kavramlarına verilen önem ile SES basamaklarının yükselmesi arasında belirgin bir negatif ilişki vardır. Özellikle B ve A gruplarında bu kavramların anılma oranı çarpıcı biçimde azalmaktadır. Dinsel değerlere verilen ağırlığın geleneksellik - modernlik eksenine ilişkinliği de aşağıdaki tablodan açıklıkla izlenebilmektedir. Din ve inancı yaşamı anlamlı kılan değerler arasında sayan deneklerin oranı 4. ve 2. kümelerde en yüksek düzeye ulaşmakta, İstanbul'da ortalamanın altına inmekte, İzmir ve 3. kümede keskin bir düşüş kaydetmektedir.

Aileden edinilen kazanımlar arasında dine bağlılık özelliğinin anılma sıklığının dağılımında da benzer bir örüntü izlenmektedir. Bu özelliğin en sık

6. Maddi değerler

vurgulandığı kümeler 2. ve 4. kümelerdir. İstanbul ortalamasının 1 puan kadar üzerine çıkmakta, İzmir ve 3. küme ise en düşük değerleri vermektedir. Bu özelliğe atfedilen önemin SES kademelenmesiyle negatif ilişkisine ise yukarıdaki altbaşlıkta değinilmiştir.

Bu çözümlemeyi tamamlamadan önce şu noktayı vurgulamak gerekir: Gençlerin yaşamı anlamlandırmalarında dinsel değerlerin tuttuğu yeri, dinsel inanç ve pratiklerin yaygınlığının bir ölçüsü saymak doğru olmaz. Aşağıda ilgili bölümde, gençlerin çok daha geniş bir kesiminin dinsel inanç sahibi olduğu sergilenecektir; ayrıca dinsel pratiklerin de gençler arasında geniş bir yaygınlığı olduğu görülecektir. Ne var ki, bir değer olarak dine verilen öncelikle, dinsel inanç ve pratiklerin yaygınlığı arasındaki farklılığın öne çıkması başlı başına önem taşımaktadır. Bu farklılaşma, dinin, sekülerleşmiş bir dünya görüşünün çerçevesi içinde kendine özgü yere çekilmesinin önemli göstergelerinden biridir.

İncelenen örneklemin değerler skalasının son basamağında "maddi değerler" yer almaktadır. Örneklemin yalnızca yüzde 2,1'i yaşamı anlamlı kılan değerler arasında "zenginlik, para" seçeneğini birinci sırada anmıştır. Bu seçeneğe ilk üç değer arasında yer veren deneklerin oranı da yüzde 13,6'da kalmaktadır. Ne var ki bu oranın SES kategorilerinden A grubundaki denekler arasında yüzde 22,5 gibi görece yüksek bir düzeye ulaşması dikkat çekicidir. Bu gruptaki gençlerin yüksek maddi refah düzeylerinin, yaşama bakış açıları üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu söylenebilir.

Öte yandan, D grubunda da "para, zenginlik" seçeneğini anan deneklerin oranı ortalamanın üzerine yükselmektedir. Denebilir ki, sosyoekonomik kademelenmenin en alt basamağındaki grup, maddi refahın belirleyiciliğini, orta basamaklardaki gruplardan daha büyük bir açıklıkla algılamaktadır.

Bununla birlikte, gençlerin değerler dünyasında maddi refahın tuttuğu yer ile maddi sorunların günlük yaşamlarındaki ağırlığı arasında çarpıcı bir kontrast vardır. Yukarıdaki bölümlerde vurgulandığı üzere, deneklerin beşte birden

Tablo 79

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Zenginlik, para	16,2	13,0	11,2	13,2	22,5	13,6

fazlası (yüzde 21,9) arkadaşlarıyla en çok konuştuğu konular arasında "para" seçeneğini anmışlardır. Ayrıca "iş ve çalışma hayatı"nı bu konular arasında sayan deneklerin oranı da dörtte bire yakındır (yüzde 24,7).

Öte yandan, aşağıda ilgili bölümde sergileneceği üzere, örneklemin gene beşte biri (yüzde 20,2) Türkiye'de gençlerin karşılaştığı sorunlar arasında "parasızlığa" birinci sırada yer vermişlerdir. Bu sorunu, gençlerin ilk üç sorunu arasında anan deneklerin oranı yüzde 59,5 gibi çok yüksek bir düzeydedir.

Maddi sorunların gençlerin günlük yaşamındaki ağırlıklı yeri ile değerler dünyasındaki önemsiz konumu arasındaki bu karşıtlık şu yoruma olanak vermektedir: Türkiye gençliğinin dünya görüşündeki sekülerleşme, maddi sorunlarının bütün ağırlığına karşın **ekonomik bakış açısını** belirleyici bir konuma yükseltmiş değildir. Gençlerin seküler değerler dünyasında ekonomi, **ahlakçı** tutumun yoğun gölgesi altında kalmaktadır.

Tablo 80

Yaşamı anlamlı kılan değer	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Ailevi değerler	85,4	84,2	85,2	84,5	82,2	84,6
Entelektüel değerler	47,5	47,6	52,1	52,8	42,6	48,8
Toplumsal değerler	28,5	35,7	38,1	51,1	41,6	37,2
Bireysel değerler	19,1	25,2	32,3	35,6	34,7	27,4
Dinsel değerler	24,6	23,6	20,0	13,7	10,9	21,1
Maddi değerler	16,3	13,0	11,2	13,3	22,8	13,6

7. Değerler skalası ve SES kademelenmesi

Gençlerin yaşamı anlamlı kılan değerlere verdikleri görece ağırlıklar ile SES kademelenmesi arasındaki ilişki konusunda bu bölümde tartışılan bulgular bir araya getirildiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Bu tablonun SES grupları arasındaki farklılaşmaya ilişkin sonuçlarından biri, bölümün başında örneklemin tümü için saptanan değerler sıralamasının iki SES kategorisinde değişikliğe uğramasıdır. Bu değişikliklerden biri, D grubunda dinsel değerlerin bireysel değerlerin önüne geçerek dördüncü sıraya yükselmesi, ikincisi ise A grubunda maddi değerlerin dinsel değerlerden önce beşinci sıraya yerleşmesidir.

Öbür gruplar bakımından sıralama değişmemektedir. Bununla birlikte, C grubunda dinsel değerler ortalamasının üzerinde önemsenmekte, C+ grubunda entelektüel ve bireysel değerlere, B grubunda ise toplumsal ve bireysel değerlere görece daha fazla ağırlık veril-

mektedir. Ayrıca B grubunu A grubuna yaklaştıran bir özellik, dinsel değerlere verilen önemin maddi değerlerin düzeyine yaklaşacak kadar azalmasıdır.

B. Tutumlar

Bu başlık altında, belli başlı toplumsal kurum ve süreçler karşısında gençlerin tutumlarına ilişkin bulgular tartışılacaktır.

1. Cinsler arasında ilişkiler, evlilik, çocuk

Türkiye gençliğinin değerler dünyasında ailevi değerlerin taşıdığı öncelik, gençlerin cinsler arasındaki ilişkiler, evlilik ve aile yapısı konusundaki tutumlarına özel bir önem kazandırmaktadır.

Anket bulguları, gençlerin büyük bölümünün, evlilik bağının kurulmasında modern davranış örüntülerini benimsediğini ortaya koymaktadır. Görüşülen gençlerin yaklaşık yüzde 70'i görücü usulüyle evliliğe karşıdır; bu oran iki cinsten denekler arasında da önemli bir farklılık göstermemektedir. Ama bu evlilik yöntemini doğru bulan gençlerin oranı da hâlâ azımsanmayacak düzeydedir.

Tablo 81

Görücü usulüyle evlenme	Sayı	Oran (%)
Yana	457	20,6
Karşı	1538	69,3
Fikri yok	224	10,1
TOPLAM	2219	100,0

Genç kız ve erkeklerin evlilik öncesinde arkadaşlık etmesi konusunda da gençlerin geleneksel normları aştığı, ama gene ihtiyatlı bir tutumu koruduğu görülmektedir. Örneklemin yalnızca yüzde 15'i evlilik öncesi kız-erkek ilişkisini "geleneklerimize ve toplum ahlakına ters düştüğü için kabul edilemez" saymaktadır; bu konuda da genç erkek ve kadınlar arasında belirgin bir görüş ayrılığı yoktur. Ama örneklemin yaklaşık yüzde 45'i evlilik öncesi kız-erkek arkadaşlığında "belirli bir mesafe bırakılması" koşulunu aramaktadır.

Tablo 82

Evlilik öncesi kız-erkek ilişkisi	Sayı	Oran (%)
Gençlerin her açıdan birbirlerini tanımaları bakımından olumludur	890	40,5
Belirli bir mesafe bırakmak şartıyla normaldir	979	44,6
Geleneklerimize ve toplum ahlakına ters düştüğü için kabul edilemez	327	14,9
TOPLAM	2196	100,0

Öte yandan, evlilik öncesi arkadaşlığı “kabul edilemez” sayan deneklerin oranı SES kategorilerinden D grubunda yüzde 27’e çıkmakta, C grubunda da yüzde 17’yi bulmaktadır.

Evlilik öncesi cinsel ilişki konusunda ise geleneksel normların ağırlığını koruduğu görülmektedir.

Tablo 83

Evlilik öncesi cinsel ilişki	Sayı	Oran (%)
Yana	545	24,6
Karşı	1355	61,1
Fikri yok	319	14,4
TOPLAM	2219	100,1

Ayrıca, bu konudaki tutum bakımından genç erkekler ve kadınlar arasında belirgin bir farklılaşma dikkati çekmektedir. Genç kadınlar arasında evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylayanların oranı yüzde 16,4’e düşerken, reddedenlerin oranı yüzde 68,3’e yükselmektedir. Erkek deneklerinse yüzde 32,4’ü evlilik öncesi cinsel ilişkiyi doğru bulmakta, yüzde 54,1’i reddetmektedir.

Tablo 84

Evlilik öncesi cinsel ilişki	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)
Yana	10,4	19,1	26,5	46,6	61,8
Karşı	77,0	67,0	57,0	38,9	25,5
Fikri yok	12,6	13,9	16,5	14,5	12,7

Evlilik öncesi cinsel ilişki konusunda SES kategorileri arasında da önemli farklılaşma vardır. Aşağıdaki tablodan izlenebileceği gibi, evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylayan deneklerin oranı SES basamaklarında yükseldikçe artmaktadır; B ve A gruplarında, evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylayanların oranı onaylamayanları aşmaktadır.

Gençlerin evlilik ve aile kurumuna yaklaşımında geleneksel örüntülerin aşınmasına ilişkin bir başka gösterge, farklı din ve mezhepten olan çiftlerin evlenmesine ilişkin tutumlarıdır. Bu konuda görüş belirten deneklerin yüzde 70’i (tüm örneklemin yüzde 55,9’u) farklı din ya da mezhepten olan kadın ve erkeklerin aile kurmasını desteklemekte, yüzde 30 ise (tüm örneklemin yüzde 23,9’u) onaylamamaktadır.

Tablo 85

Farklı din ya da mezhepten olan kadın ve erkeğin evlenmesi	Sayı	Oran (%)
Yana	1242	55,9
Karşı	532	23,9
Fikri yok	444	20,0
TOPLAM	2218	99,8

Görüşülen gençlerin, kadınlar ve erkekler için "ideal" saydıkları evlenme yaşına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 86

İdeal evlenme yaşı	Kadınlar için		Erkekler için	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
15	7	0,5	2	0,1
16	10	0,5	1	0,0
17	14	0,6	3	0,1
18	126	5,7	14	0,6
19	101	4,6	7	0,3
20	518	23,6	92	4,2
21	116	5,3	44	2,0
22	241	11,0	148	6,7
23	248	11,3	166	7,5
24	212	9,6	159	7,2
25	384	17,5	644	29,3
26	78	3,5	218	9,9
27	45	2,0	197	9,0
28	48	2,2	197	9,0
29	7	0,3	47	2,1
30	39	1,5	221	10,1
31	2	0,1	4	0,2
32	-	-	4	0,2
33	1	0,0	8	0,4
34	-	-	1	0,0
35	7	0,3	19	0,9
40	-	-	3	0,1
TOPLAM	2198	99,9	2199	99,9
	Ortalama 22,43		Ortalama 25,5	

Örneklemin gerek kadınlar gerekse erkekler için ideal saydığı ortalama evlenme yaşları (sırasıyla 22,43 ve 25,5)

Türkiye'de en az bir kez evlenmiş kadın ve erkeklerin ortalama ilk evlilik yaşlarının (1990 verilerine göre sırasıyla 21,95 ve 24,96) çok az üzerindedir. Bu bulguya dayanarak, bugünün gençlerinin evlenme yaşıyla ilgili tutumlarında önceki kuşaklara göre önemli bir farklılaşma olmadığı öne sürülebilir.

Görüşülen gençlerin çocuk sahibi olma istekleriyle ilgili bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Denekler arasında hiç çocuk sahibi olmak istemeyenlerin oranı yalnızca yüzde 3,7'dir. Örneklemin toplam yüzde 53,8'inin tercihi 1 ya da 2 çocuktur; bu oran kadın denekler arasında 57,8'e çıkmaktadır. İki çocuk sahibi olmak isteyenler yüzde 39,6 ile örneklemin en geniş dilimini oluşturmaktadır. Sahip olacağı çocuk sayısını "kısmete" bırakanların oranı ise yüzde 6'da kalmaktadır; bu oran kadın denekler arasında yüzde 3,9'a düşmekte, erkek denekler arasında ise yüzde 8'e çıkmaktadır.

Tablo 87

Kaç çocuk sahibi olmak istersiniz?	Sayı	Oran (%)
Çocuk istemiyorum	83	3,7
1 çocuk	316	14,2
2 çocuk	879	39,6
3 ya da daha çok	143	6,4
Kaç tane kısmetse	133	6,0
Bakabileceğim kadar	488	22,0
Bilmiyorum	176	7,9
TOPLAM	2218	99,8

İstenen çocuk sayısının SES kategorileriyle ilişkisi incelendiğinde, hiç çocuk istemeyen ya da 1 çocukla yetinmeyi yeğleyen gençlerin oranının SES basamaklarında yükseldikçe arttığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, üç ya da daha çok çocuk isteyenler ile çocuk sayısını kısımete bırakanların oranı SES yükseldikçe düşmektedir. "Bakabileceği kadar çocuk sahibi olma" düşüncesi ise C+ grubu dışındaki gruplarca eşit ağırlıkta paylaşılmaktadır.

Tablo 88

	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)
Çocuk istemiyorum	2,2	4,1	2,8	6,0	5,9
1 çocuk	10,4	12,9	14,4	20,1	22,5
2 çocuk	36,4	41	39,4	38,5	42,2
3 ya da daha çok	13,2	6,5	4,9	1,7	2,9
Kaç tane kısımetse	7,1	7,8	3,6	4,7	2,0
Bakabileceğim kadar	21,1	20,9	26,1	18,8	20,6
Bilmiyorum	9,6	6,7	8,8	10,3	3,9

Gençler, ailelerin çocuk sayısını doğum kontrolü ya da aile planlaması yoluyla belirlemesi konusunda çok az tereddüt göstermektedir. Örneklemin yüzde 83,2'si aile planlamasından yanadır. Genç kadınlar arasında bu oran yüzde 89,6'ya yükselmekte, erkekler arasında yüzde 77,2'ye düşmektedir.

Tablo 89

Doğum kontrolü/aile planlaması	Sayı	Oran (%)
Yana	1845	83,2
Karşı	231	10,4
Fikri yok	141	6,4
TOPLAM	2217	100,0

Görüşülen gençler, ailenin geçim sorumluluğunu karı-kocanın ortaklaşa üstlenmesi konusunda da modern yaklaşımı çok büyük ölçüde benimsemişlerdir. Beş gençten dördü, kadının ve erkeğin ailenin gelirine ortaklaşa katkıda bulunması gerektiği kanısındadır. Genç kadınlar bu konuda da erkekleri geride bırakmaktadır; kadın deneklerin yüzde 88,6'sı, ev kızlarının/kadınlarının yüzde 84,7'si bu yaklaşımı benimserken, erkekler arasında bu oran yüzde 76,1'e düşmekte-

dir. Büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan, geçimi için eşine bağımlı durumdaki deneklerin de yüzde 87,1'i, karı-kocanın ailenin geçim sorumluluğunu paylaşması gerektiği görüşündedir.

Tablo 90

Karı-koca ailenin gelirine ortaklaşa katkıda bulunmalıdır	Sayı	Oran (%)
Katılır	1818	82,2
Katılmaz	224	10,1
Bilmiyor	170	7,7
TOPLAM	2212	100,0

Ailenin geçiminden kadın ve erkeğin ortaklaşa sorumlu olması gerektiği yönündeki görüş, eğitim ve SES düzeyi yükseldikçe gençler arasında daha geniş kabul görmektedir. Ama SES bakımından D kategorisinde yer alan gençlerin de dörtte üçü bu görüşe katılmaktadır. Öte yandan, ailelerinde çok daha fazla geçim sıkıntısına tanık olan (hanehalkı geliri 50 milyon liradan az olan) gençlerin bu görüşe ortalamanın altında (yüzde 72,4) onay vermesi dikkat çekicidir. Bu bulgu, aile içinde kadına da erkekle birlikte maddi sorumluluk yüklemeye eğiliminin, ekonomik zorunluluklarla ilgili bir kabulden çok, bir yaşam tarzı tercihi yansıttığını düşündürmektedir. Bu tercihi paylaşanların oranının, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında dinsel değerlere öncelik veren gençler arasında yüzde 73,1'e düşmesi bu bakımdan anlamlıdır.

Çalışan annenin çocuğuna yeterli ilgiyi gösterebileceği konusunda gençler arasında aynı genişlikte bir görüş birliği yoktur. Bu konuda olumlu görüş belirten deneklerin oranı yüzde 49,4'te kalmaktadır. Deneklerin yüzde 44,1'i ise olumsuz görüş sahibidir. Şu var ki, genç kadın ve erkekler arasında bu konuda karşıt eğilimler ağır basmaktadır. Kadın denekler arasında olumlu görüş belirtenlerin oranı yüzde 55,9'a çıkmakta, olumsuz görüş belirtenlerin oranı yüzde 38,3'

düşmektedir. Erkekler arasında ise olumsuz görüş belirtenler çoğunluğa yükselmektedir.

Tablo 91

Çalışan kadın da çocuğuna yeterli ilgi gösterebilir	Sayı	Oran (%)
Katılır	1095	49,4
Katılmaz	977	44,1
Bilmiyor	143	6,5
TOPLAM	2215	100,0

Annenin çalışmasının okul öncesi çocuk üzerindeki etkisi konusunda gençler daha olumsuz düşünmektedir. Bu konuda genç kadınlar da -daha az olmakla birlikte- erkeklere yakın oranlarda aynı görüşü paylaşmaktadırlar.

Tablo 92

Annenin çalışması okul öncesi yaştaki çocuğu olumsuz etkileyebilir.	Sayı	Oran (%)
Katılır	1388	62,7
Katılmaz	645	29,1
Bilmiyor	181	8,2
TOPLAM	2214	100,0

2. Kadının rolü

Kadının rolünü aile sorumluluklarıyla sınırlayan geleneksel tutumun gençler arasında büyük ölçüde aşındığı söylenebilir. "Kadınların asıl istedikleri bir ev ve çocuklardır" görüşü örneklemin yarıya yakını tarafından reddedilmektedir.

Tablo 93

Kadınların asıl istedikleri bir ev ve çocuklardır	Sayı	Oran (%)
Katılır	866	39,1
Katılmaz	1051	47,5
Bilmiyor	297	13,4
TOPLAM	2214	100,0

Ancak bu konuda genç kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farklılaşma vardır. Yukarıdaki önermeyi doğru bulan erkek deneklerin oranı yüzde 43,2'ye yükselmekte, yanlış bulanların oranı ise yüzde 37,6'ya düşmektedir. Oysa kadın deneklerin yüzde 57,8'i bu görüşe karşı çıkarken yalnızca yüzde 34,8'i katılmaktadır. Ayrıca, erkek deneklerin yüzde 19,2'sinin bu konuda görüş belirtmemesi de ilginçtir.

Kadının rolünü evle sınırlayan görüşün SES kademelenmesiyle ilişkisi de çok belirgindir. SES basamaklarında yükseldikçe bu görüş artan oranlarda reddedilmektedir. D grubundaki deneklerinse çoğunluğu bu görüşü paylaşmaktadır.

Tablo 94

Kadınların asıl istedikleri bir ev ve çocuklardır	D %	C %	C+ %	B %	A %
Katılır	56,1	43,7	29,8	23,9	18,8
Katılmaz	31,2	44,0	56,3	60,3	62,4
Bilmiyor	12,7	12,3	13,9	15,8	18,8

Görüşülen gençlerin yarısı, ev kadınlığının bir işte çalışmak kadar tatmin edici olmadığı görüşündedir. Ev kadınlığını aynı ölçüde tatmin edici bulanların oranı üçte bir düzeyinde kalmaktadır.

Tablo 95

Ev kadını olmak ücretli bir işte çalışmak kadar tatmin edicidir	Sayı	Oran (%)
Katılır	721	32,6
Katılmaz	1102	49,9
Bilmiyor	386	17,5
TOPLAM	2209	100,0

Öte yandan, genç erkeklerin yalnızca yüzde 41,9'u ev kadınlığının aynı ölçüde tatmin edici olduğu görüşüne karşı çıkarken, bu oran genç kadınlar arasında yüzde 58,1'e yükselmektedir.

Örneklemin önemli bir çoğunluğu, bir iş sahibi olmayı kadın için bağımsızlığın anahtarı saymaktadır. Bu görüşte olan deneklerin oranı yüzde 62,2'dir.

Tablo 96

İş sahibi olmak bir kadın için bağımsızlığın anahtarıdır		
	Sayı	Oran (%)
Katılır	1375	62,2
Katılmaz	579	26,2
Bilmiyor	258	11,7
TOPLAM	2212	100,1

Ne var ki bu çoğunlukta da kadın denekler ağırlıklı pay sahibidir. Erkek deneklerin yalnızca yüzde 52'si, kadın deneklerinse yüzde 72,7'si bu görüşü paylaşmaktadır. Öte yandan, gene SES basamaklarında yükseldikçe, çalışmayı kadının bağımsızlığının anahtarı olarak gören gençlerin oranı artmaktadır. Ama bu kez D grubundaki deneklerin de yarıdan çoğu (yüzde 55,5) bu görüşü desteklemektedir.

Tablo 97

Meslekler	Kadın		Erkek		Farketmez		TOPLAM	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Avukat	219	9,9	324	14,7	1663	75,4	2206	100,0
Çocuk bakıcısı	1772	80,4	34	1,5	397	18,0	2203	99,9
Doktor	313	14,1	307	13,9	1586	71,9	2206	99,9
Hâkim	108	4,9	619	28,1	1474	67,0	2201	100,0
Milletvekili	148	6,7	566	25,7	1487	67,6	2201	100,0
Öğretmen	363	16,4	137	6,2	1707	77,3	2207	99,9
Patron/amir	342	15,5	575	26,1	1284	58,3	2201	99,9
Polis memuru	230	10,4	766	34,8	1206	54,8	2202	100,0
Psikolog	528	24,0	253	11,5	1420	64,5	2201	100,0
Taksi sürücüsü	112	5,1	1405	63,7	688	31,2	2205	100,0
Uçak pilotu	120	5,4	980	44,5	1102	50,0	2202	99,9

Gençlerin iki cinsle meslek yaşamında atfettikleri rolleri değerlendirebilmek için, deneklere, bazı mesleklerden kişilere if yaç duymaları halinde, bu kişinin kadın mı, yoksa erkek mi olmasını tercih edecekleri sorulmuştur. Aşağıdaki tablodan da izlenebileceği gibi, bu soruya alınan yanıtlar, gençlerin mesleki roller bakımından genellikle "cinsiyetçi" bir tutum benimsemediğini göstermektedir. Sayılan mesleklerden çocuk bakıcılığı ve taksi sürücülüğü dışında tutulduğunda, denekler yüzde 50 ile yüzde 77 arasında değişen oranlarda meslek sahibinin cinsiyetinin kendileri açısından fark etmeyeceğini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte, cinsiyet tercihi belirten deneklerin yanıtlarına bakıldığında, doktorluk dışındaki mesleklerde tercihlerin belirgin biçimde cinslerden biri lehine

yoğunlaştığı görülmektedir. Buna göre, ağırlıkla kadınlara özgü sayılan meslekler, çocuk bakıcılığının yanı sıra, yalnızca öğretmenlik ve psikoloğluktur. Buna karşılık, ağırlık sırasıyla, taksi sürücülüğü, pilotluk, hâkimlik, milletvekilliği, polislik, yöneticilik (patronluk/amirlik) ve avukatlık erkeklere özgü meslekler olarak algılanmaktadır.

Buradaki farklılaşma şu yoruma olanak vermektedir: Erkeklere özgü sayılan meslekler büyük ölçüde "otorite" ve "iktidar kullanımı" ile ilgili mesleklerdir. Kadınlara ise daha çok "insan"a ve "birey"e dönük meslekler yakıştırılmaktadır.

3. Otorite

Gençlerin otorite karşısındaki tutumlarını sınamak amacıyla anket kapsamında deneklere şu soru yöneltilmiştir: "İşyerinde emirlere uymak konusunda farklı görüşler var. Bazı insanlar amirin fikrine katılmasanız bile emirlerine uymak gerektiğini düşünüyor; bazıları ise emrin doğruluğundan emin olmadan yerine getirilmemesini savunuyor. Bu konuda sizin görüşünüz nedir?" Bu soruya alınan yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 98

Emirlerin uygulanması	Sayı	Oran (%)
Emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerekir	251	11,4
Duruma bağlı	738	33,4
Önce emrin doğru olduğundan emin olmalıyım	966	43,7
Bilmiyorum	254	11,5
TOPLAM	2209	100,0

Görüldüğü gibi, emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 11,4 gibi düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bununla birlikte, örneklemnin yüzde 33,4'ü de "belirli durumlarda" emirlerin sorgulanmadan yerine getirilebileceği kanısındadır. Bu sonuçlara bakarak, gençler arasında, otorite karşısında "uyumcu" bir tutumun ağır bastığı söylenebilir. Bu tutum, toplumsal sorumluluklarında "devlet, millet, vatan" gibi kolektif öznelere "yurttaş" karşısında öncelik veren bir dünya görüşüyle bağdaşmaktadır.

Yanıtların dağılımında iki cins bakımından belirgin bir farklılaşma yoktur. Buna karşılık, SES kademelenmesinin üst basamaklarında otorite karşısında uyumcu tutumun zayıfladığı görülmektedir. B ve A gruplarındaki deneklerin en az yansı doğruluğundan emin olmadığı emirleri uygulamaktan yana değildir.

Tablo 99

Emirlerin uygulanması	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)
Emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerekir	16,6	11,1	10,2	8,9	8,8
Duruma bağlı	29,3	34,8	34,6	32,1	33,3
Önce emrin doğru olduğundan emin olmalıyım	36,2	42,3	46,4	50,0	52,0
Bilmiyor	17,9	11,7	8,8	8,9	4,9
TOPLAM	100	99,9	100	99,9	99,9

Otorite karşısında tutumla eğitim düzeyi arasında da bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Emirlerin uygulanmasıyla ilgili yanıtların, deneklerin anket tarihinde tamamlamış oldukları öğrenim süresi bakımından dağılımı şöyledir:

Tablo 100

Toplam öğrenim süresi (yıl)	-5 (%)	6-8 (%)	9-11 (%)	12-15 (%)	15+ (%)
Emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerekir	17,9	13,3	9,3	6,4	11,1
Duruma bağlı	30,8	31,2	37,9	31,8	33,3
Önce emrin doğru olduğundan emin olmalıyım	35,7	41,8	40,4	54,4	50,0
Bilmiyor	15,5	13,7	12,3	7,5	5,6
TOPLAM	99,9	100,0	99,9	100,1	100,0

En çok beş yıl eğitim görmüş gençlerin yüzde 17,9'u emirlerin sorgulanmadan uygulanması gerektiği kanısındadır. En az 12 yıl öğrenim görmüş gençler arasında ise bu oran yüzde 6,5'e düşmektedir. Ne var ki, emirleri uygulama konusundaki tutumunu "duruma bağlı" olarak değerlendiren deneklerin

oranı, biri dışındaki bütün gruplarda üçte bir oranındaki ağırlığını korumakta, en kalabalık grup olan 9-11 yıl grubunda ise yüzde 38'e yaklaşmaktadır. Dolayısıyla, bu tutumun, gençlerin "ortalama" ruh halini temsil ettiğini öne sürmek yanlış olmayacaktır.

Gençlerin aile ortamları ile otorite karşısındaki tutumları arasında da bir bağıntı izlenmektedir. Örneğin, ailelerinde babanın ya da evin erkek üyesinin son söz sahibi olduğu gençler arasında, emirlerin sorgulanmadan uygulanması gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 15,3'e çıkmaktadır.

Gençlerin otorite karşısındaki tutumları ile toplumsal konumları arasındaki ilişki bakımından ilginç bir gösterge, gençlerin çalışma durumlarına ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. İlgili sorunun "işyerlerinde emirlere uyma" bağlamında formüle edilmiş olması, bu boyuta ayrıca önem kazandırmaktadır. Alınan yanıtların gençlerin çalışma duruma göre dağılımı şöyledir:

Tablo 101

Emirlerin uygulanması	Öğrenci (%)	Çalışan öğrenci* (%)	Okumaksızın çalışıyor (%)	İş arıyor (%)	Ev kadını/ kızı (%)	Toplam (%)
Emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerekir	8,0	12,1	13,8	15,3	10,4	11,4
Duruma bağlı	33,1	34,4	33,6	34,4	32,3	3,4
Önce emrin doğru olduğundan emin olmalıyım	46,2	48,5	43,9	36,4	40,4	43,7
Bilmiyor	12,6	4,8	8,6	13,9	16,8	11,5
TOPLAM	99,9	99,8	99,9	100,0	99,9	100,0

(*) Tatilde çalışanlar ve çalışarak sınava hazırlananlar dahil

Görüldüğü gibi, öğrencilikle ilişkisi olmaksızın çalışan ya da iş arayan gençler arasında işyerindeki emirleri sorgulamadan uygulama eğiliminde olan gençlerin oranı ortalamanın üzerine çıkmaktadır. Denebilir ki, iş yaşamı ve iş yaşamına hazırlık, gençlerdeki "uyumcu" eğilimin pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

Otorite karşısında uyumcu tutum ile gençlerin öbür alanlardaki değer yargıları karşılaştırıldığında, dine bağlılık

konusunda anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Ailelerinin kendilerine aşılacağı olumlu özellikler arasında "dine bağlılık" seçeneğine yer verenler arasında, emirleri sorgulamadan yerine getirmeyi doğru bulanların oranı yüzde 14,7 ile en yüksek düzeye çıkmaktadır. Benzer bir biçimde, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında "din ve inanç" seçeneği ananlar arasında bu oran yüzde 15,3'ü bulmaktadır. Buna karşılık, "idealler için mücadele"yi ve "mesleki başarı"yı

yaşamı anlamlı kılan değerler arasında sayanların sırasıyla yalnızca yüzde 6,9 ve yüzde 4,7'si emirlerin sorgulanmadan yerine getirilmesi gerektiği görüşündedir.

Öte yandan, gençlerin otorite karşısındaki uyumcu tutumları güçlendikçe, kendi özgürlüklerinden vazgeçme eğilimlerinin de arttığı görülmektedir. Örneğin, emirlerin sorgulanmadan uygulanması gerektiğini düşünen denekler arasında, kötü yola

sapmamaları için gençlerin özgürlüklerinin kısıtlanması gerektiğini savunanların oranı yüzde 54,7 ile örneklem ortalamasının 8 puan üzerine çıkmaktadır.

4. Devlet

Daha önceki bölümlerde de açıklandığı gibi, incelenen örneklem, ailelerinden edindikleri kazanımlar arasında "devlete bağlılık" özelliğine geleneğe saygı ve dine bağlılık erdemlerinden sonra yer vermektedir. Ne var ki, bu özelliği vurgulayan deneklerin oranı (yüzde 28,1) bir sivil toplum kurumu olan aileye bir "devlet görevi" atfedilmesinin ölçüsü olmak bakımından gene de azımsanmayacak düzeydedir. Ayrıca, bu oranın SES gruplarına görece eşit biçimde dağıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, devlete ve millete bağlılığın bütün toplum katmanlarınca ortak bir erdem olarak paylaşıldığı söylenebilir.

Bu erdeme verilen önem geleneksellik-modernlik ekseninde de önemli bir farklılaşma göstermemektedir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, eksenin modern ucunda yer alan illerden yalnızca İzmir'de, deneklerden alınan yanıtlarda "devlete ve millete bağlılık" özelliğinin anılma sıklığı ortalamanın altına düşmektedir.

Gençlerin devletten beklentilerine gelince, devletin ekonomik misyonu öne çıkmaktadır. Deneklerin, Türkiye'de yaşayan bir genç olarak devletten en çok ne beklediklerinin sorulduğu açık uçlu soruya verdikleri yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 102

Aileden kazanılan olumlu özellik	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Devlete ve millete bağlılık	26,6	27,2	29,9	29,4	28,4	28,1

Tablo 103

Aileden kazanılan olumlu özellik	İstanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme	Toplam
Devlete ve millete bağlılık	9,2	8,3	10,7	11,0	9,5	10,9	12,7	10,5

Tablo 104

Devletten beklentiler	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
İş/maddi destek	708	31,6	34,2
Eğitim	441	19,7	21,3
Birlik/huzur/daha iyi bir dünya	283	12,6	13,7
Ekonomik önlemler	161	7,2	7,8
Gençlere ilgi	160	7,1	7,7
Demokrasi	108	4,8	5,2
Sosyal hizmet	81	3,6	3,9
İnsana saygı/ilgi/yardım	62	2,8	3,0
Teröre çözüm	56	2,5	2,7
Yolsuzluklara çözüm	55	2,5	2,7
Özgürlük	48	2,1	2,3
İnanç özgürlüğü	25	1,1	1,2
Diğer	50	2,3	2,5
TOPLAM	2238	99,9	108,2

Gençlerin devletten beklentileri arasında en öncelikli grubu, toplam yüzde 38,8'lik anılma sıklığıyla, "iş ve maddi destek" talebi ile "ekonomik önlemler" oluşturmaktadır. "Eğitim" ve özel olarak "gençliğe ilgi" beklentilerinin toplam anılma sıklığı yüzde 26,8'dir. Diğer sosyal içerikli beklentiler ("birlik/huzur/daha iyi bir dünya", "sosyal hizmet", "insana saygı/ilgi/yardım") toplam yüzde 19, siyasal içerikli beklentiler ("demokrasi", "özgürlük", "inanç özgürlüğü") ise toplam yüzde 8 oranında anılmıştır. "Yolsuzluklar" ve "terör" gibi güncel rejim sorunlarının toplam anılma sıklığı ise yüzde 5'te kalmaktadır.

Gençlerin devletten beklentileri arasında ekonomik içerikli önlemlerin ilk sırada yer alması, örneklemin, gençliğin karşılaştığı güçlüklerin başına ekonomik sorunları yerleştirmesiyle çakışmaktadır. Daha sonraki bölümlerde sergileneceği gibi, örneklemin yüzde 70,4'ü bu güçlükler arasında "işsizlik ve iş güvencesinden yoksunluk" seçeneğini vurgulamıştır. "Parasızlık" sorununu vurgulayanların oranı ise yüzde 59,6'dır.

Devletten beklentilerinin ağırlıkları bakımından kadın ve erkek denekler arasında belirgin bir farklılaşma yoktur. Buna karşılık, SES kategorileri bakımından önemli bir farklılaşma göze çarpmaktadır.

Tablo 105

Devletten beklentiler	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Ekonomik içerikli	55,6	41,7	30,9	26,5	26,9	33,8
Gençliğe dönük	18,6	24,4	31,8	34,9	32,7	26,8
Sosyal içerikli	13,2	19,8	20,5	21,8	21,1	19,0
Siyasal içerikli	7,1	7,6	9,6	8,4	8,6	8,0
Güncel	4,0	5,1	5,0	4,2	9,6	5,0
Diğer	1,3	1,4	2,1	4,2	0,9	2,9
TOPLAM	99,8	100,0	99,9	100,0	99,6	99,9

D grubunun yanıtlarında ekonomik içerikli beklentilerin oranı yüzde 55,6 ile örneklem ortalamasının çok üzerine çıkmakta, gençliğe dönük beklentilerin oranı ise ortalamanın gerisinde kalmaktadır. C+ ve üst basamaklarda ise ekonomik içerikli beklentilerin yerini ağırlıkla gençliğe dönük beklentiler almaktadır.

Gençlerin devletin ekonomik misyonuna atfettikleri önemin, devletin ekonomideki rolünün artması lehinde bir tercihte ifadesini bulması doğaldır. Bu eğilimi sınamak amacıyla deneklerden, "Özelleştirme yaygınlaşmalı" ve "Devletin ekonomideki rolü artmalı" biçimindeki iki önermeden hangisini daha doğru bulduklarını 0 (özelleştirme)-10 (devlet) skalası üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Alınan yanıtların ortalama değeri 5,28'dir. Bu değerın SES kategorilerine göre kademelenmesi şöyledir:

Tablo 106

Devletin ekonomik rolü	
SES	Ortalama
D	5,5424
C	5,7032
C+	4,8969
B	5,2424
A	3,9412

Devletin ekonomiden çekilmesi tercihi özellikle A grubunda yoğunlaşmaktadır. Diğer gruplar bakımından, devletin ekonomik rolüne ilişkin beklentiler ile sosyoekonomik statü arasında düzenli bir bağlantı yoktur. Ama deneklerin ailelerinin gelir düzeyi dikkate alındığında daha düzenli bir bağlantı ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, hanehalkı geliri düştükçe devletin ekonomik rolünde artış beklentisi güçlenmektedir; yüksek gelir gruplarında özelleştirme yanlısı tutum ağır basmaya başlamaktadır.

Tablo 107

Devletin ekonomik rolü	
Hanenin aylık geliri	Ortalama
50 milyon TL'den az	5,7893
50-100 milyon TL	5,6342
101-200 milyon TL	4,9810
201-300 milyon TL	4,7934
301 milyon TL'den fazla	4,4590

Devletin ekonomik rolü doğrudan bireylerin geçim koşullarına katkı biçiminde tanımlandığında, devlete yönelik beklentiler daha da yoğunlaşmaktadır. Deneklerin "İnsanlar kendi geçimlerinden daha fazla sorumlu olmalıdır" ve "Devlet bireylerin geçimlerini daha çok desteklemelidir" önermeleri karşısındaki tutumlarını gene 0-10 skalası üzerinde belirtmeleri istenen soruya alınan yanıtların ortalama değeri 5,98'dir. Aşağıdaki sıralama ise devletten bireylerin geçimi için katkı beklentisinin SES grupları arasında görece eşit yoğunlukta paylaşıldığını göstermektedir.

Tablo 108

Devletin bireylerin geçimini desteklemesi	
SES	Ortalama
D	6,1755
C	6,1033
C+	5,7302
B	5,9444
A	5,7941

Bu beklentinin yoğunluğunun da hanehalkı gelir düzeyiyle gene daha sıkı bir ilişkisi olduğundan söz edilebilir. Ama bu kez yüksek gelir gruplarında da eğilim belirgin biçimde devletin bireylerin geçimini daha çok desteklemesi lehindedir.

Tablo 109

Devletin bireylerin geçimini desteklemesi	
Hanenin aylık geliri	Ortalama
50 milyon TL'den az	6,4939
50-100 milyon TL	6,1234
101-200 milyon TL	5,7835
201-300 milyon TL	5,6869
301 milyon TL'den fazla	5,6865

Öte yandan, gençlerin devletin ekonomideki rolüyle ilgili tutumlarının bir anlamda "siyasal" bir boyut taşıdığı söylenebilir. Şöyle ki, devletten siyasal içerikli beklentilere (demokrasi, özgürlükler) öncelik veren gençler arasında, ekonomide devletçilik eğilimi daha ağırlıklı biçimde kendini göstermektedir. Bu grubun "özelleştirme-devletin ağırlık kazanması" tercihiyle ilgili soruya verdiği yanıtların ortalama değeri 5,6765'tir. Bu grubun ardından, devletten ekonomik ve sosyal içerikli beklentileri ağır basan kesimler gelmektedir.

Devletin bireylerin geçimine doğrudan katkıda bulunması söz konusu olduğunda ise, devletin sosyal misyonuna öncelik verenlerin bu yaklaşıma daha fazla sahip çıktığı görülmektedir. Bu grubun ilgili

soruya verdiği yanıtların ortalama değeri 6,1372'dir. Ama bu eğilimin bütün kesimler arasında gene görece daha eşit bir biçimde paylaşıldığı vurgulanmalıdır.

Gençler devlete ekonomide görece daha ağırlıklı rol atfetmekle birlikte, rekabet konusunda tutucu bir yaklaşım benimsemektedirler. Anketin bu konudaki sorusunda deneklerden, "Rekabet iyidir, insanların ve toplumun gelişmesini sağlar" ve "Rekabet zararlıdır. İnsanlar arasında düşmanlığa ve parçalanmaya yol açar" önermeleri arasındaki tercihlerini 0-10 skalası üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Bu soruya verilen yanıtların ortalama değeri 4,04'tür.

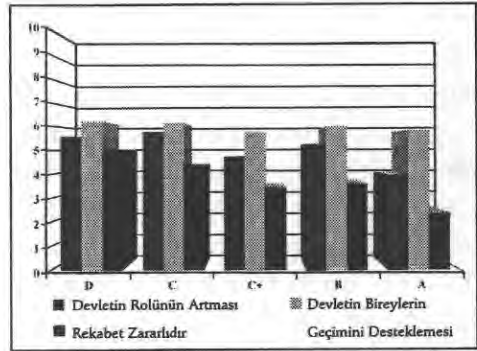
Rekabetle ilgili tutumun sosyoekonomik statüyle daha yakın bir ilişkisi olduğundan söz edilebilir. SES basamaklarında yükseldikçe rekabet yanlısı tutumun daha çok vurgulandığı, ayrıca hanehalkı gelirinin görüş farklılıklarıyla daha da yakından ilişkili olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 110

Rekabet karşısında tutum			
SES	Ortalama	Hanenin aylık geliri	Ortalama
D	5,0112	50 milyon TL'den az	5,0165
C	4,3450	50-100 milyon TL	4,4510
C+	3,4178	101-200 milyon TL	3,6374
B	3,5684	201-300 milyon TL	3,9767
A	2,3725	301 milyon TL'den fazla	2,8582

SES gruplarının, devletin ekonomik rolü, bireylerin geçimine katkısı ve rekabetçi ekonomi konusundaki tutumlarının farklılaşması aşağıdaki grafikte topluca izlenebilir:

Ekonomik Düzen ve SES Grupları

Gençlerin devletin ekonomik rolü ve rekabetçi ekonomi konusundaki görüşleri ile başka alanlardaki değer yargıları karşılaştırıldığında, dinsel değerlere verilen önem arttıkça devlete daha çok ekonomik işlev yüklendiği ve rekabete daha büyük kuşkuyla bakıldığı görülmektedir. Bu bulgu, "paternal" bir figür olarak devlet ("kerim devlet") kavramının gerisinde dinsel bir fon

bulduğunu düşündürmektedir. Öte yandan, ailevi değerler arasında “çocuk” kavramını öne çıkaran gençlerin de devlete daha ağırlıklı ekonomik işlev yüklemeleri, bir değer olarak ebeveynliğin aileden devlete doğru teşmil edildiği izlenimini uyandırmaktadır.

Son olarak, devletin bireylerin geçimine daha fazla destek olması beklentisinin, ailelerinden edindikleri erdemlerden biri olarak “devlete ve millete bağlılık” özelliğini anan gençler arasında en yüksek düzeye çıktığı da belirtilmelidir. Bu gençlerin dünya görüşünde, devlet ile birey arasındaki ilişkinin bir “patron-klian” ilişkisi olarak biçimlendiği söylenebilir.

5. Gelenek

“Gelenek” kavramının gençlerin değerler dünyasında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Yukarıdaki bölümlerde de vurgulandığı üzere, görüşülen gençlerin yüzde 42,9’u, ailelerinden edindikleri ilk üç kazanım arasında “geleneğe saygı” özelliğini anmışlardır. Bu oran, açık farkla da olsa

“dürüstlük” özelliğinden sonra ikinci sırada gelmektedir ve örneğin “dine bağlılık” özelliğinin önüne geçmektedir.

Bir değer olarak geleneğe genç kadınların erkeklere göre daha fazla önem verdiği görülmektedir. Aileden edindikleri değerler arasında “geleneğe saygı” özelliğini anan deneklerin oranı kadınlar arasında yüzde 47’ye yükselirken, erkekler arasında yüzde 39,1’e inmektedir.

“Gelenek” kavramına verilen önem derecesinin, örneklemin geleneksellik-modernlik eksenindeki kümelenmesiyle çakışmaması dikkat çekicidir. Aşağıdaki tablodan izlenebileceği gibi, örneğin örneklemin modern ucundaki İzmir ve Ankara illerinde, aile kökenli değerler arasında “geleneğe saygı” özelliğinin anılma sıklığı, geleneksel uçtaki 4. kümedeki anılma sıklığının üzerindedir. Gene modern uçtaki 3. kümede bile geleneğe saygı özelliğinin anılma sıklığı ortalamadan çok uzaklaşmamaktadır.

Bu bulgular, bir değer olarak “gelenek” kavramı ile çevresel bir etken olarak geleneksellik arasında bir ayrışmanın

Tablo 111

Aileden kazanılan olumlu özellik	Istanbul	İzmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme	Toplam
Geleneğe saygı	14,7	18,8	18,0	15,8	19,2	13,2	15,7	16,2

Tablo 112

Aileden kazanılan olumlu özellik	D (%)	C (%)	C+ (%)	B (%)	A (%)	Toplam (%)
Geleneğe saygı	46,4	44,5	43,6	33,3	37,3	43,1

göstergesidir. Artık geleneksel bir çevrede yaşamayan gençler de, bazen geleneksel bir çevrede yaşamını sürdürenlerden daha fazla, geleneği bir kavram olarak yüceltebilmektedirler. Bu tutum, geleneğin günlük yaşamda yitirdiği belirleyici rolü kavramsal düzeyde ödünleme [kompanse etme] çabasını işaret etmektedir.

Buna karşılık, geleneğe bir değer olarak verilen önem ile sosyoekonomik statü arasında daha tutarlı bir ilişki izlenmektedir. Sosyoekonomik statü yükseldikçe, yani modern kalıplar çevresel bir etken olmanın ötesinde gençlerin kendi yaşam tarzlarının bir parçası haline geldikçe, geleneği yüceltme eğilimi zayıflamaktadır. Farklı SES gruplarındaki deneklerin aile kökenli kazanımlar arasında geleneğe saygı özelliğini anma oranlarını gösteren aşağıdaki tablo, bu ilişkiyi sergilemektedir.

Bir değer olarak geleneği yüceltmenin, gerçek yaşamda geleneksel davranış örüntülerini sürdürme anlamına gelmediğini anket bulguları açıklıkla ortaya koymaktadır. Gelenek kavramına olumlu değer atfeden gençler arasında da gelenekleri sorgulama eğiliminin başat hale geldiği görülmektedir.

Örneğin, "Geleneklerle çatışmayı göze almadan, gençlerin sorunları hiçbir

zaman çözülemez" önermesine deneklerin verdiği tepkilerin dağılımı şöyledir:

Tablo 113

Geleneklerle çatışmayı göze almadan, gençlerin sorunları hiçbir zaman çözülemez	Sayı	Oran (%)
Kahır	1078	49,0
Katılmaz	680	30,9
Bilmiyor	441	20,1
TOPLAM	2199	100,0

Ailelerinin edindikleri olumlu özellikler arasında "geleneğe saygı" seçeneğini anan deneklerin de yüzde 46,5'i bu önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir; katılmayanların oranı yalnızca 33,1'dir. Daha da ilginç, gelenek kavramına görece daha yüksek değer atfeden genç kadınlar, aynı zamanda yüzde 49,8 oranında (erkeklerden 1,5 puan daha fazla) bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Bir değer olarak geleneğe saygı ile gerçek yaşamda gelenekleri sorgulayıcı tutumun birbirini bütünlemesi, "reformcu" ya da "liberal" bir gelenek anlayışının işaretidir. Gençlik, bir yandan kuşaklar arasında ardıllık ilişkisinin zemini olarak geleneğin toplum yaşamındaki yerini teslim etmekte, ama öbür yandan da ilerlemenin ancak "geleneğin dönüştürülmesiyle" mümkün olabileceğine inanmaktadır. O nedenle geleneğe saygı, gençliğin davranışsal ufğunu kısıtlayıcı

bir işlev görme özelliğini artık büyük ölçüde yitirmiştir.

Yukarıdaki bölümlerde tartışılan bazı anket bulguları da bu saptamayı doğrulamaktadır. Evlilik öncesi kız-erkek arkadaşlığını "geleneklere aykırı olduğu için kabul edilemez" bulan deneklerin oranının yüzde 14,7 gibi çok düşük bir düzeyde kalması bunun örneğidir. Gene gençlerin yalnızca yüzde 10,4'ünün aile planlamasına karşı çıkması bir başka örnektir

"Reformcu" gelenek anlayışı, geleneksel düşünce ve davranış örüntülerini aşma konusunda "ölçülü" bir tutumda yansımaları bulmaktadır. Bu ölçülü tutumu, "insan yaşamının dokunulmazlığı" nı ilgilendiren iki soruya verilen yanıtların farklılaşmasında izlemek olanaklıdır.

Sorulardan biri "ölüm cezası"yla, diğeri "ötanazi"yle ilgilidir. Deneklerin üçte ikiden fazlası ölüm cezasına karşıdır; yani devletin bir ceza olarak bireylerin yaşamına son verme hakkı olmadığı kanısındadır. Ama aynı kitlenin yarısından fazlası bireylerin de kendi yaşamlarına son verme hakkını onaylamamaktadır.

Tablo 114

Ölüm cezası	Sayı	Oran (%)
Yana	487	21,9
Karşı	1597	71,9
Fikri yok	136	6,1
TOPLAM	2220	99,9

Tablo 115

Ötanazi	Sayı	Oran (%)
Yana	685	30,9
Karşı	1232	55,5
Fikri yok	302	13,6
TOPLAM	2219	100,0

Ötanazi karşıtı tutumun yaygınlığı bakımından kadınlar ile erkekler arasında bir farklılık yoktur; ancak evde oturan genç kadınlar, ötanaziye en çok karşı çıkan kesimi (yüzde 62,2) oluşturmaktadır. Oysa ölüm cezasına karşı çıkanların oranı kadınlar arasında yüzde 77'ye çıkarken, erkekler arasında yüzde 67'ye inmektedir; bu konuda ev kadınları/kızları da diğer hemcinsleriyle aynı tutumu paylaşmaktadırlar.

Öte yandan, gençlerin eğitim düzeyi yükseldikçe ötanazi karşısında olumlu tutum yaygınlaşmakta, üniversiteliler arasında yüzde 40'a, üniversite mezunları arasında yüzde 50'ye yaklaşmaktadır. Buna karşılık ölüm cezası konusunda aynı eğilim söz konusu değildir. Hatta üniversiteliler arasında ölüm cezasına karşı çıkanların oranı örneklem ortalamasının 2-3 puan altına düşmektedir.

Gençlerin, "geleneklerin dönüşümü" konusundaki ölçülü tutumunun kuşaklar arası çatışma potansiyelini önemli ölçüde azalttığı da burada vurgulanmalıdır. Daha önceki bölümlerde tartışılan bir

soruya verdikleri yanıtlarda, deneklerin yüzde 43,6'sı büyüklerinin de onlar kadar yeniliklere ayak uydurabildiği kanısında olduklarını belirtmişlerdir.

Gençlerin geleneksel düşünce ve davranış örüntüleriyle ilişkisinin önemli bir göstergesi, toplumda yaygın olan önyargıları ne ölçüde paylaştıklarıdır. Bu konuyu sınamak amacıyla, anket kapsamında deneklerden, bir dizi etnik,

toplumsal, siyasal vb grupla ilgili değerlendirmelerini dört seçenekli bir skala üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Her grubu seçeneklerin birine yerleştiren deneklerin sayıları, oranları ve her grubun yerleştirildiği seçeneklerin örneklem ortalaması aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Ortalama puanların 1'e yaklaşması, ilgili gruba yönelik olumsuz değerlendirmenin görece daha ağır bastığı anlamına gelmektedir.

Tablo 116

Grup	İyi değil=1		Çoğu kötüdür, iyileri de var=2		Çoğu iyidir, kötüleri de var=3		Kötüsü olmaz=4		Ort. puan
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
Masonlar	924	54,4	366	21,6	40	20,0	68	4,0	1,74
Eğinsizler	996	53,5	386	20,7	393	21,1	87	4,7	1,77
Dinsizler	972	50,7	450	23,5	422	22,0	74	3,9	1,79
Yunanlılar	853	45,5	541	28,9	420	22,4	61	3,3	1,83
Ermeniler	811	44,2	536	29,2	440	24,0	49	2,7	1,85
Yahudiler	740	40,5	549	30,1	479	26,2	57	3,1	1,92
Rumlar	707	38,8	571	31,3	478	26,2	67	3,7	1,95
Çingeneler	593	31,7	63	3,5	526	28,1	88	4,7	2,06
Hayat kadınları	668	34,8	575	29,9	548	28,5	129	6,7	2,07
Ruslar	541	30,0	608	33,7	569	31,6	84	4,7	2,11
Politikacılar	460	23,2	837	42,1	616	31,0	74	3,7	2,15
Sosyalistler	456	25,4	429	23,9	699	39,0	210	11,7	2,37
Amerikalılar	368	20,1	527	28,8	817	44,6	120	6,6	2,38
Romanyalılar	320	18,3	551	31,4	784	44,7	97	5,5	2,38
Fransızlar	360	20,2	471	26,5	846	47,6	102	5,7	2,39
Araplar	301	16,5	615	33,7	773	42,3	137	7,5	2,41
Almanlar	326	17,6	545	29,4	876	47,3	106	5,7	2,41
Zenginler	228	11,6	776	39,4	892	45,3	72	3,7	2,41
Ülkücüler	377	19,7	499	26,1	797	41,7	238	12,5	2,47
Zenciler	209	11,8	419	23,6	1023	57,7	121	6,8	2,60
Aleviler	222	11,7	447	23,5	1047	55,1	184	8,3	2,63

Tabloda koyu renkle gölgelendirilen küme, "iyisi olmaz" ve "çoğu kötüdür, iyileri de var" seçenekleri altındaki değerler dirmelerin yüzde 50'yi aştığı grupları içermektedir. Açık renkle gölgelendirilen kümede ise "kötüsü olmaz" ve "çoğu iyidir, kötülerini de var" seçenekleri altındaki değerlendirmelerin yüzde 50'yi aştığı gruplar yer almaktadır. Dolayısıyla birinci küme, çoğunluk tarafından "dışarılanan" grupları, ikinci küme ise çoğunluk tarafından "içerilen" grupları bir araya getirmektedir. Birinci kümenin en başında yer alan "masonlar", "eşcinseller" ve "dinsizler", çoğunluk tarafından kategorik olarak (bütün bireyleriyle) dışarılanmaları bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

6. Din

Yukarıda, gençlerin dünya görüşünde "dinsel değerler" in yeriyile ilgili çözümlemede, dine bir değer olarak tanınan öncelik ile dinsel inanç ve pratiklerin yaygınlığı arasındaki farklılığın önemine

değinilmişti. Bu bölümde, dinsel inanç ve pratiklerin gençler arasındaki yaygınlığına ilişkin bulgular sergilenenecektir.

Gene yukarıda ilgili bölümlerde vurgulandığı üzere, görüşülen gençlerin yüzde 36,3'ü, ailelerinden edindikleri en önemli kazanımlar arasında "dine bağlılık" özelliğine yer vermişlerdir. Oysa dinsel inancın gençler arasında bundan çok daha geniş bir yaygınlığa sahip olduğu aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

Görüşülen gençlerin yaklaşık yüzde 90'ı İslami anlamda dinsel inanç sahibidir. Buna karşılık, ateist ve agnostik ("Tanrı'nın var olup olmadığını bilmiyorum") gençlerin oranı marjinal düzeydedir. İnanç sahibi olmakla birlikte yerleşik dinsel öğretiler konusunda kuşku besleyen gençlerin toplamı da ancak yüzde 5 dolayındadır. Örneklemin geleneksel ucunu oluşturan 2. ve 4. kümelerde İslami inanç sahibi olanların oranı yüzde 95'i aşmaktadır.

Dinsel pratiklerin yaygınlık düzeyine ilişkin anket bulguları ise şöyledir:

Tablo 117

Dinsel İnanç	Sayı	Oran (%)
Allah'a ve dine inanıyorum.	1984	89,8
Allah'a inanıyorum, ama kafama yatan bir din anlayışı bulamıyorum.	77	3,5
Kendime göre bir inancım var, ama bu bilinen dini inançlara pek benzemiyor.	36	1,6
İnanç konusuna pek kafa yormuyorum.	60	2,7
Tanrı'nın var olup olmadığını bilmiyorum.	20	0,9
Ateistim, hiçbir tanrıya ve dine inanmıyorum.	33	1,5
TOPLAM	2210	100,0

Tablo 118

	Düzenli		Bazen		Hiç		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Camiye giderim	124	5,7	1145	52,7	905	41,6	2174	100,0
Namaz kılarım	318	14,6	1252	57,5	609	27,9	2179	100,0
Oruç tutarım	1526	69,4	468	21,3	205	9,3	2199	100,0
Dua ederim	1300	59,3	721	32,9	172	7,8	2193	100,0
Cam evine giderim	27	1,3	93	4,4	2000	94,3	2120	100,0
Din konusunda okurum ve düşünürüm	493	22,9	1167	54,2	494	22,9	2154	100,0

Dinsel inancın yaygınlığı bakımından kadın ve erkek denekler arasında belirgin bir farklılaşma gözlenmezken, dinsel pratikler bakımından durum değişmektedir.

Birincisi, düzenli olarak camiye giden deneklerin oranı kadınlar arasında yüzde 2'ye düşmekte, erkekler arasında ise yüzde 9,2'ye yükselmektedir. Zaman zaman camiye giden kadınların oranı yüzde 34,8 iken, erkeklerin oranı yüzde 69,6'dır. Diğer bir deyişle, genç kadınların yalnızca yüzde 36,8'inin camiyle ilişkisi varken, bu oran erkekler arasında yüzde 78,8'e yükselmektedir.

Bu bulgu, Türkiye'nin İslami geleneklerinde caminin ağırlıkla bir "erkek mekânı" olduğunu vurgulamaktadır. Ama namaz kılma pratiğinin de erkekler arasında görece daha yaygın olduğu görülmektedir. Düzenli olarak ya da bazen namaz kılan erkeklerin toplam

oranı yüzde 79,2 iken, bu oran kadınlar arasında yüzde 64,7'dir. Erkeklerin yüzde 20,8'i, kadınlarınsa yüzde 35,3'ü hiç namaz kılmamaktadır. Şu var ki, ev kadınları/kızları arasında düzenli namaz kılma oranı yüzde 24,2 ile örneklem ortalamasının neredeyse 10 puan üzerine yükselmektedir.

Oruç tutmak, dua etmek, din konusunda düşünmek ya da okumak gibi daha yaygın ve görece enformel pratikler bakımından kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farklılaşma yoktur.

Öte yandan, bütün dinsel pratikleri düzenli olarak uygulayan gençlerin örneklemin geleneksel kesiminde daha büyük bir ağırlık taşıdığı görülmektedir. Örneklemin geleneksel ucunda yer alan 2. il kümesindeki gençlerin yaklaşık yüzde 28'i, 4. il kümesindekilerince yüzde 20'si düzenli olarak namaz kılmaktadır.

Tablo 119

	Istanbul	Izmir	Ankara	1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme
Düzenli oruç tutanlar	74,5	41,1	66,0	61,7	85,6	55,4	84,0
Düzenli dua edenler	63,3	42,4	62,6	46,5	71,7	51,5	70,5
Din konusunda düzenli okuyup düşünenler	17,9	15,4	25,2	21,5	28,1	15,5	32,8
Düzenli namaz kılanlar	10,8	3,8	7,9	14,6	27,5	5,6	20,1
Düzenli camiye gidenler	6,6	1,9	4,7	5,6	6,6	3,6	8,3

Dinsel pratiklerin yaygınlığı ile SES arasındaki ilişki de aşağıdaki tabloda izlenmektedir. SES düzeyi düştükçe düzenli ibadet davranışının yaygınlaştığı açıklıkla görülmektedir. D kategorisindeki gençlerin beşte birden fazlası düzenli olarak namaz kılmaktadır. Ayrıca gelir düzeyi azaldıkça da düzenli ibadet oranının yükseldiği belirtilmelidir. Hane geliri 50 milyon TL'den az olan gençlerin yüzde 35,5'i düzenli olarak namaz kılmaktadır; bu deneklerin yüzde 28,3'ü de din konusunda düzenli olarak okuyup düşündüklerini belirtmişlerdir. Gene işsiz gençler arasında düzenli olarak namaz kılma oranı ortalamanın yaklaşık 6 puan üzerine yükselmektedir. Öte yandan, düzenli namaz kılma davranışı özellikle ilk ve orta okul eğitilmiş gençler arasında yaygındır.

Tablo 120

	D	C	C+	B	A
Düzenli oruç tutanlar	74,1	76,0	66,5	50,4	53,9
Düzenli dua edenler	62,0	64,0	55,6	50,9	44,0
Din konusunda düzenli okuyup düşünenler	22,7	25,8	23,1	18,9	7,1
Düzenli namaz kılanlar	22,0	17,6	11,0	5,3	3,0
Düzenli camiye gidenler	5,3	7,0	4,8	3,1	6,0

Örnekleme bir bütün olarak değerlendirildiğinde, gençlerin ancak yüzde 15 dolayında küçük bir kesiminin dinsel inancı aynı zamanda formel ibadet kurallarıyla, günlük yaşamlarını düzenleyen bir sistem olarak benimsediği görülmektedir. Bu bölümün dışındaki geniş bir kesim için formel ibadet kuralları dinin ikincil, ihtiyari bir boyutunu oluşturmaktadır. Örneğin, Allah'a ve dine inananların yüzde 37,3'ü hiç camiye gitmemekte, yüzde 22,2'si hiç namaz kılmamaktadır; yüzde 56'sı ancak özel durumlarda camiye gitmekte, yüzde 61,9'u ancak ara sıra namaz kılmaktadır.

Bu davranış örüntüsü, dinin sekülerleşmiş bir yaşam tarzı içinde beklenen konumuna uygun düşmektedir. Bu örüntünün bir başka boyutu, gençlerin önemli bir kesiminin yaşamında dinin,

ritüellerden çok entelektüel bir ilgi (okuma ve düşünme) konusu olarak yer tutmasıdır. Bir önceki tabloda görüldüğü gibi, din konusunda düzenli olarak okuyan ve düşünen gençlerin oranı, düzenli olarak camiye giden ya da namaz kılanların hayli üzerindedir. Ama din konusunda düzenli olarak okuyan ya da düşünen gençlerin yalnızca yüzde 14'ü düzenli olarak camiye gitmekte, yalnızca 32,2'si düzenli olarak namaz kılmaktadır; yüzde 31,5'i hiç camiye gitmemekte, yüzde 15,4'ü hiç namaz kılmamaktadır.

Öte yandan, düzenli ibadet ile düzenli dinsel bilgilenmeyi bir arada sürdüren gençlerin oranı kayda değer ölçüde düşüktür. Hem din konusunda düzenli olarak okuyup düşünen, hem de düzenli olarak camiye giden deneklerin örneklem içindeki oranı yalnızca yüzde 3,2'dir; hem düzenli namaz kılp hem de din konusunda düzenli okuyup düşünenlerin örneklem içindeki oranı ise yüzde 7,8'dir. Bu oranları, gençliğin gerçek bir "dinsel ajitasyon" içinde bulunan kesiminin boyutlarının göstergesi olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. Ne var ki bu kesimin özellikle geleneksel bir çevrede yaşayan ve gelir, SES ve eğitim düzeyi düşük gençlerden oluştuğu, ayrıca bunlar arasında ev kızlarının/kadınlarının önemli bir yer tuttuğu dikkate alınmalıdır.

Düzenli ibadet eden gençlerin gerçek dinsel aktivite düzeyinin önemli bir göstergesi de yakın çevrelerindeki iletişimde dinsel konuların ne kadar önemli bir yer tuttuğudur. Daha önceki bölümlerde irdelenen bir soruya verilen yanıtlar bu konuya ışık tutmaktadır.

Tablo 121

Arkadaşlarıyla konuştukları konular	Düzenli camiye gidenler (%)	Düzenli namaz kılanlar (%)	Tüm örnek- lem
Havadan, sudan	21,0	33,1	32,9
Futbol, maç	44,4	23,7	26,7
Eş, sevgili	19,4	16,7	25,9
İş, çalışma	32,3	23,7	24,8
Giyim, kuşam	9,7	20,8	24,7
Okul, ders, öğretmenler	25,0	17,4	22,6
Para	21,8	24,0	22,0
Sinema, müzik	16,1	13,9	18,0
Aile sorunları	14,5	21,8	17,4
Đin, inanç	25,8	33,8	13,6
Cinsel konular	16,9	8,2	11,9
Siyasal	10,5	10,1	11,3
Felsefe, edebiyat, sanat	7,3	8,2	10,5
Điger	3,2	2,2	1,7
TOPLAM	267,9	257,6	264,0

Düzenli olarak camiye giden gençlerin ancak yüzde 25,8'i (toplam örneklem yüzde 1,5'i), düzenli namaz kılanlarınsa yüzde 33,8'i (toplam örneklem yüzde 4,9'u) arkadaşlarıyla en çok konuştukları konular arasında "din, inanç" konularına

yer vermişlerdir. Oysa düzenli olarak camiye giden gençlerin çok daha fazlası (yüzde 44,4'ü) arkadaşlarıyla "futbol, maç" konularında konuşmaktadırlar; düzenli namaz kılanların yüzde 23,7'sinin de arkadaşlarıyla ortak konuları "futbol, maç"tır. Buna karşılık, gerek düzenli namaz kılanlar gerekse camiye gidenler arasında arkadaşlarıyla "siyaset" konuşanların oranı yüzde 10 dolayında, yani örneklem ortalaması düzeyindedir.

Düzenli olarak camiye giden ya da namaz kılan gençlerin gündelik ilgi konularının diğer gençlerden çok az farklılaşması, onların da büyük ölçüde sekülerleşmiş ortak bir dünyayı paylaştıklarını düşündürmektedir. Bu gençlik kesiminin büyük bölümü için, formel ibadet kurallarıyla birlikte din, esas olarak özel yaşam alanlarını düzenleyen bir norm sistemi olarak anlam taşımaktadır.

Gençlerin sekülerleşmiş ortak dünyasında Ramazan orucu onları "mevsimlik" olarak ortak dinsel referans sistemleri etrafında birleştiren bir kültürel kod işlevi görmektedir.

O nedenle, hiç oruç tutmayanların yüzde 10'un altında kalması şaşırtıcı değildir. Oruç tutmanın bir dinsel pratik olarak diğer İslami ritüellerden ne ölçüde ayrıldığını ise şu bulgular da ortaya koymaktadır:

Düzenli olarak oruç tutan deneklerin yalnızca yüzde 7,8'i düzenli olarak camiye gitmekte ve yalnızca yüzde 20,6'sı düzenli olarak namaz kılmaktadır; yüzde 32,1'i hiç camiye gitmemekte, yüzde 15,3'ü hiç namaz kılmamaktadır. Daha da ilginç, düzenli olarak oruç tutan gençler arasında düzenli olarak dua edenlerin bile oranı ancak yüzde 75,3'ü bulmaktadır. Buna karşılık, dine değil yalnızca Allah'a inanan, kendine göre bir inancı olduğunu belirten ya da dinsel konulara "pek kafa yormayan" gençlerin de yüzde 8,3'ü düzenli olarak, yüzde 35,7'si de ara sıra oruç tutmaktadır.

V. KİMLİK ve KİŞİLİK

Gençlik içinde kimlik ve kişilik oluşumu dinamiklerini inceleyebilmek amacıyla, deneklere kendilerini nasıl tanımladıkları açık uçlu olarak sorulmuş ve beş ayrı yanıt verebilmeleri sağlanmıştır. Bu soruya yanıt olarak 1833 denekten 3354 tanımlama alınmıştır.

Bu tanımlamalar, taşıdıkları anlama, içerdikleri söyleme ve seçilen terimlere göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, tanımlamaların yüzde 54,5'i kimlik özelliklerine, yüzde 45,5'i kişilik özelliklerine gönderme yapmaktadır. Burada kullanılan "kimlik" ve "kişilik" kavramları kısaca şöyle açıklanabilir:

Kimlik ve kişilik oluşumu bireylerin kendilerini toplum içinde konumlandırmalarına yön veren iki farklı süreç olarak tanımlanabilir. Her iki süreç de bireyin kendisini toplum içinde bir özne olarak tanımasına ve tanımlamasına katkıda bulunur. Hatta bu iki süreç bireylerin toplumsallaşmasında aynı anda etkili olabilir ve birbirine eklemlenebilir. Aralarındaki temel ayrım kimlik oluşumunun kolektif, kişilik oluşumunun ise bireysel düzlemde gerçekleşmesidir.

Kimlik oluşumunun ayırt edici niteliği, bu süreçte bireyin kendisini belirli bir kolektiviteye ait hissetmesidir. Bu kolektivite ulus, ırk, cemaat, mezhep, sınıf, siyasal parti vb olabilir. Kolektif kimlik böyle bir aidiyet duygusuyla gelişir ve her zaman kendi dışında, farklı ya da karşıt kolektif kimliklerin varlığını ya da varsayılmasını gerektirir. Bir başka deyişle, her kimlik kendisini "öteki" kimlikler aracılığıyla tanımlar.

Kollektif kimlik bir yandan dışarıya karşı bir "farklılık" oluştururken, bir yandan da iç farklılıkları ya da değişik aidiyetleri siler, kolektivite içindeki bireylerin kişisel farklılıklarını eritir. Dolayısıyla, bireylerin kişisel farklılıklarını koruma eğilimleri zayıfladığı ölçüde kolektif kimlik de güçlenir. Bu durumda aynı kimliği paylaşan bireyler bir tür kişilik kaynaşması içinde birbirlerinin yaşantılarına ve duygularına katılırlar.

Kişilik oluşumunda ise bireyin belirli bir kolektiviteyle özdeşleşmesi değil, toplumsal yaşam içinde edindiği kişisel niteliklerin ve benimsediği rollerin (cinsel, ailevi, mesleki, etik, toplumsal vb) özgül bir bileşimi söz konusudur.

Dolayısıyla “kişilik” özelliklerine göre yapılan tanımlar bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyokültürel özelliklerinin gene birey tarafından oluşturulmuş bu bileşimini yansıtır. Burada bireyin kendini tanımlamak için seçtiği terimler yerleşik toplumsal normlarla uyumu (konformizm) vurgulayabileceği gibi, o normlar karşısında belirli bir mesafeyi de çağırabilir. Ama her iki durumda da kişilik oluşumunun ağırlık taşıması, bireylerin toplumdaki “rol dağılımına” katılırken kişisel farklılıklarını korumaları anlamına gelir.

A. Genel eğilimler

Kimlik oluşumuna (kimlikleşmeye) gönderme yapan tanımlamalar, modernist proje karşısındaki konumlarına göre dört kategoride toplanmıştır. Bunlardan ikisi, doğrudan denekleri modernist projenin **içinde** ya da **dışında** konumlandırılan tanımlamalardan oluşmaktadır.

Diğer iki kategoriden biri, modernist projenin Türkiye’deki resmi kalıpları dışında bir kimlik geliştirme yönünde **yeni-modern** bir tutumu dile getiren tanımlamaları içermektedir. Dördüncü kategori ise, **siyasal** temelli bir kimlik oluşumuna işaret eden tanımlamalardan oluşmaktadır.

Kişilik özelliklerine gönderme yapan tanımlamalar ise iki kategoride toplanmıştır. Birinci kategoride **uyumcu (konformist)**, ikincisinde ise **bireyselci** eğilimleri yansıtan tanımlamalar yer almaktadır.

Tablo 122	Sayı	Yanıt %	Kişi %
KİMLİK TANIMLARI			
Modernist proje dışı			
Dinsel (İslam)	495	14,8	27,0
Gelenekçi	56	1,7	3,1
Etnik/bölgesel (Kürt-Güneydoğu)	58	1,7	3,2
Diğer dinsel	10	0,3	0,5
Mezhepsel (Alevî)	7	0,2	0,4
Siyasal			
Vatan-millet	298	8,9	16,3
Sağ-milliyetçi	117	3,5	6,4
Milliyetçi-ölkücü	52	1,6	2,8
Sol eğilimli	54	1,6	2,9
Solcu	48	1,4	2,6
Kararsız-eleştirel	27	0,8	1,5
Yeni modern			
Demokrat-çoğulcu	209	6,2	11,4
Özgür-birey	161	4,8	8,8
Modern-evrensel	71	2,1	3,9
Modernist projeye uyum			
Atatürkçü-laik	100	3,0	5,5
İyi vatandaş	46	1,4	2,5
Toplumcu-sorumlu	16	0,5	0,9
KİŞİLİK TANIMLARI			
Uyumcu			
Meslek-sosyal statü	183	5,5	10,0
Genel-sıradan toplumsal rol	143	4,3	7,8
Cinsiyet-fiziksel	135	4,0	7,4
Aile	71	2,1	3,9
Medenî durum	7	0,2	0,4
Kent/bölge	7	0,2	0,4
Apolitik	41	1,2	2,2
Uyumlu/mütevazı	257	7,7	14,0
Dürüst	177	5,3	9,7
Duygusal	51	1,5	2,8
Bireyselci			
Kararlı-güvenli	101	3,0	5,5
Dışa dönük-keyifli	98	2,9	5,3
Rasyonel-bilimsel	81	2,4	4,4
Çalışkan-hobiler	76	2,3	4,1
Aykırı kişilik	56	1,7	3,1
Genç	23	0,7	1,3
Spor	14	0,4	0,8
Diğer	5	0,1	0,3
TOPLAM	3354	100,0	183,0

Kimlik oluşumlarına gönderme yapan tanımlamalar arasında, modernist proje dışı tanımlamaların belirgin bir üstünlüğü olduğu görülmektedir (toplam yüzde 18,7). Bu tanımlamalar arasında "İslami inancı" vurgulayan denekler, herhangi bir tanım yapanların yüzde 27'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla dinin, gençler arasında modernist proje dışı kimlikleşme süreçlerinin ana eksenini oluşturduğu söylenebilir. Din dışındaki eksnlere (gelenek, etnik/bölgesel köken, mezhep, diğer dinsel inançlar) yapılan göndermeler çok daha sınırlıdır. Öte yandan, din dolayımında yapılan tanımlamalar da çeşitlilik içermekte ve bir ideolojiden (İslamcılık) çok kültürel, doğal bir atmosfere gönderme yapmaktadır.

Modernist projeye uyum çabasını dile getiren kimlik tanımlamalarının sıklığı, karşıt eğilimin çok gerisinde kalmaktadır. Bu yanıtların toplam içindeki oranı yalnızca yüzde 4,9'dur. Bunlara arasında en kabarıklık dilimi oluşturan "Atatürkçü-laik" tanımlaması deneklerin yalnızca yüzde 5,5'i tarafından dile getirilmiştir.

Buna karşılık, genel olarak kimlik oluşumunda, siyasallaşmanın ikinci önemli eksenini oluşturduğu görülmektedir. Siyasal nitelikli tanımlamaların toplam içindeki oranı yüzde 17,8'i bulmakta, modernist proje dışı tanımla-

maların sıklığına yaklaşmaktadır. Siyasal muhalefeti bir tür bıkkınlık içinde dile getiren, genellikle sol söylem kullanan "karamsar-eleştirel" tanımlamalar da bu gruba dahil edilmiştir. Ama bu gruptaki asıl ağırlığı, toplumsal homojenliği "vatan, millet" kavramları temeline oturtan, sağ söylemli tanımlamalar oluşturmaktadır. Bu tanımlamaları kullanan deneklerin oranı yüzde 16,3'tür.

Yeni-modern bir tutumu dile getiren tanımlamalar, yüzde 13,1 ile sıklık bakımından üçüncü sırada yer almaktadır. Kendini "demokrat-çoğulcu" olarak tanımlayan deneklerin oranı (yüzde 11,4), "Atatürkçü-laik" olarak tanımlayanların iki katını bulmaktadır.

Kişisel özelliklere gönderme yapan tanımlamalar arasında, uyumcu tanımlamaların belirgin bir ağırlığı vardır. Toplumsal rolleri (mesleki, ailevi, medeni, cinsel, yerleşimsel) ya da ahlaki karakteristikleri (dürüstlük, tevazu, duygusallık) vurgulayan bu tanımlamaların sıklık oranı yüzde 32'dir. Buna karşılık, bireyselci tanımlamaların toplamı yüzde 13,4'te kalmaktadır. Uyumcu, genelgeçer ahlaki normlara karşı bir tür tepkiyi dile getiren "aykırı kişilik" tanımlamaları da bunlar arasındadır.

Yukarıda özetlenen kimlik/kişilik tanımlamaları, tek tek denekler ve denek

grupları bakımından önemli ölçüde iç içe geçebilmektedir. Bu bağlamda, gençler arasında en azından potansiyel bir çoğullaşma gözlemlendiği söylenebilir.

İç içe geçişler açısından en anlamlı bulgulardan biri, gelenek-İslam referanslı kimlik oluşumu ile milliyetçilik arasında ortaya çıkmaktadır. Kendilerini milliyetçi terimlerle tanımlayan deneklerin yarıdan çoğu aynı zamanda gelenek-İslam referanslı tanımlar kullanmışlardır; gelenek-İslam referansını kullananların da yüzde 45'i aynı zamanda milliyetçi terimlere başvurmuşlardır.

Buna karşılık, örneklem içinde en küçük grubu oluşturan ve bir tür "azınlık duygusu" geliştirdiği anlaşılan etnik referanslı (Alevi-Kürt) gençlerin beşte ikisi kendilerini aynı zamanda "çoğulculuk" gibi yeni-modern terimlerle tanımlamaktadırlar.

Öte yandan, "rasyonel-güvenli" gibi bireyselci tanımlamalar kullanan denekler ile "dürüstlük, uyumluluk" gibi ahlaki referanslara başvuranlar beşte iki oranında kesişmektedir.

Bu güçlü ilişkilerin yanı sıra, kendilerini modernist projeye bağlılıklarıyla tanımlayan gençler arasında aynı zamanda gelenek-İslam, milliyetçilik, yeni-modernlik ve sıradan toplumsal rol refe-

ranslarını kullananlara da azımsanmayacak oranlarda rastlanmaktadır. Gelenek-İslam referansına başvuran gençler de üçte bir oranında sıradan toplumsal rollerine atıfta bulunmakta, ayrıca daha düşük oranda olmakla birlikte kendilerini yeni-modern terimlerle tanımlamaktadırlar.

Yeni-modern referansları benimseyen gençler ayrıca, bir yandan bireyselci, bir yandan da uyumcu kişilik tanımlarına başvurabilmektedirler. Milliyetçi terimleri seçen gençler sıradan toplumsal rolleri ya da yeni-modern tanımları vurgulayabilmekte, solcu tanımları yeğleyenlerse gene sıradan toplumsal rollere, yeni-modern kimliklere, hatta geleneksel-İslami ve milliyetçi referanslara atıfta bulunabilmektedirler. Daha da ilginç, Atatürkçü bir genç İslami referanslara sahip çıkabilmektedir.

Dolayısıyla, hiçbir kimlik ya da kişilik kategorisi belirli bir grubun tekelinde değildir. Bununla birlikte, kimlik oluşumunun, kültürel aidiyetler aracılığıyla daha çok geleneksel, İslami ve sağ-milliyetçi referanslar ekseninde gerçekleştiği görülmektedir. Müslümanlığın ya da milliyetçiliğin siyasal bir ideolojiden çok "gevşek" bir kültürel veri olarak işlev gördüğü durumlarda diğer kimliklere doğru bir "açılma" gözlenmekte, örneğin yeni-modern referanslarla ilişki kurula-

bilmektedir. Aksi durumda, "ölkücü", "İslam davası savunucusu" gibi tanımlar ön plana çıkmakta, diğer referanslarla ilişki düzeyi zayıflamaktadır.

Sol kanattaki siyasallaşmanın homojen bir kimlik oluşturma işlevini çok zayıf olduğu söylenebilir.

B. Demografik ve sosyo-ekonomik özellikler

Modernist projeye uyum çabasını belirten kimlik tanımlamalarına genç kadınların daha çok sahip çıktığı görülmektedir. Kadınlar toplumsal rollerini de erkeklerden daha çok vurgulamaktadırlar. Buna karşılık, milliyetçilik neredeyse tümüyle erkeklerin tekelinde olan bir kimikleşme boyutudur. Erkekler, geleneksel-İslami ve etnik-mezhpsel referanslara da daha çok sahip çıkmaktadırlar.

Modernist projeye uyum içinde kimlik oluşturma ve bireyselci kişilik özelliklerini vurgulama eğilimi 15-17 yaş grubunda, toplumsal rolleri vurgulama ve sol, yeni-modern referansları benimseme eğilimi ise 24-27 yaş grubunda öne çıkmaktadır.

Modernist projenin kimlik oluşturma işlevi öğrenciler arasında çok daha belirgindir; gene öğrenciler bireyselci kişilik

tanımlarını daha çok vurgulamaktadırlar. Buna karşılık, çalışan gençler arasında yeni-modernlik, milliyetçilik ve geleneğin referansları güçlenmekte, sıradan toplumsal rol ve ahlakçı-uyumcu kişilik tanımları da önem kazanmaktadır.

Öte yandan, düşük SES gruplarında kültürel (dinsel, etnik vb) referanslı kimlik tanımları ve toplumsal rolü vurgulayan uyumcu kişilik özellikleri ağırlık taşımaktadır. Gelenek-İslam referansını kullanan deneklerin yarıdan çoğu, başta aile içi olmak üzere toplumsal rollerini vurgulayanlarınsa yarıya yakını C kategorisindedir.

Buna karşılık SES basamaklarında yükseldikçe milliyetçi, solcu ve yeni-modern referansların sıklığı artmaktadır. Modernist projeye uyumu vurgulayan tanımlamalara da C+ ve B gruplarında daha sık rastlanmaktadır. Gene SES basamaklarında yükseldikçe, sıradan toplumsal rollere yapılan atfların yerini bireyselci kişilik özellikleri almaktadır. Özellikle "aykırı" kişilik özelliklerini, kendine güveni ve kararlılığı vurgulayan gençler en yüksek SES gruplarında yer almaktadır.

Kırsal-kentsel köken farklılaşması ile kimlik/kişilik tanımlamaları arasındaki ilişki incelendiğinde, geleneksel-İslami referansın kasaba ve köy kökenliler

arasında, modernist, yeni-modern ve milliyetçi referansların ise kent kökenliler arasında öne çıktığı görülmektedir. Kasaba kökenliler sıradan toplumsal rollerini, kent kökenliler bir yandan uyumcu ahlaki özelliklerini, diğer yandan da bireysel kişilik özelliklerini daha çok vurgulamaktadırlar. Öte yandan, kendilerini sol siyasal kimliklerle tanımlayan gençler arasında kasaba kökenlilerin ortalamının üzerine çıkması dikkat çekicidir.

C. Değerler ve tutumlar

Geleneksel-İslami ve milliyetçi tanımlamaları vurgulayan denekler, yaşamı anlamlı kılan değerler arasında ailevi ve dinsel değerlere ortalamının üzerinde önem vermektedirler. Dinsel değerler, ahlaki kişilik özelliklerini vurgulayan gençlerin de dünya görüşünde görece önemli yer tutmaktadır. Modernist ve yeni-modern gençler ise entelektüel ve toplumsal değerlere ağırlık vermektedirler. Gerek bireysel gerekse ahlaki kişilik özelliklerini vurgulayan gençler arasında da toplumsal değerlere verilen önem artmaktadır. Hem milliyetçi ve yeni-modern bir tutum benimseyen, hem de bireysel kişilik özelliklerini öne çıkaran gençlerin maddi değerleri ortalamının üzerinde önemsedikleri görülmektedir.

Geleneksel-İslami, etnik-mezhepsel, milliyetçi ve modernist referansları güçlü

olan deneklerin, "kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğünün aileleri tarafından kısıtlanması gerektiği" görüşüne ortalamının üzerinde onay vermeleri de ilginç bulgulardan biridir. Öte yandan sol kanatta siyasallaşan, yeni-modernliğe eğilimli ve bireysel kişilik özelliklerini vurgulayan gençler bu görüşe daha ağırlıklı biçimde karşı çıkmaktadırlar.

Gençliğin sorunlarının çözümü için geleceklerle çatışmayı göze almak gerektiği görüşüne ise en büyük destek modernist projeye bağlı gençlerden gelmektedir. Yeni-modern bir kimlik geliştiren denekler de bu görüşe ortalamayla aynı düzeyde (yüzde 48,5) katılmaktadır. Ama gerek bu denekler gerekse kendilerini bireysel kişilik özellikleriyle tanımlayanlar arasında (geleneksel-İslami ve etnik-mezhepsel referanslı gruplarla birlikte) bu görüşü reddetme oranının ortalamının üzerine çıkması ilginç bir bulgudur.

D. Kimlikler ve "öteki"nin algılanması

Kimlik oluşumları ile "öteki"ni kabullenme ya da dışlama eğilimleri arasındaki ilişki konusunda en önemli göstergelerden biri, genel olarak toplumun "marjinal" saydığı kesimler karşısındaki önyargıların değişik kimlik gruplarıncaya ne ölçüde paylaşıldığıdır.

Örneklemin yarından çoğunun “iyisi olmaz” ya da “çoğu kötüdür” yargısıyla dışladığı “dinsizler” ve “eşcinseller” karşısındaki bu yargının en çok geleneksel-İslami ve milliyetçi kesimlerde taraftar bulduğu görülmektedir. Bu kimlikleri öne çıkaran gençler yüzde 83 ile yüzde 88 arasında değişen oranlarda söz konusu grupları dışarlama eğilimindedirler. Bu arada, etnik-mezhepsel referanslı gençlerin de eşcinselleri ortalamının üzerinde oranlarda dışarladığı belirtilmelidir. Öte yandan, dinsizlere karşı en hoşgörülü gözükten solcu gençlerin bile yarından çoğu bu grup hakkında olumsuz kanaat taşımaktadır.

Siyasal kimlikleşme ekseninde birbirinin karşısında yer alan solcu ve milliyetçi gençler birbirlerini yaklaşık aynı kararlılıkla dışarlamaktadırlar. Her iki kesimin de üçte ikisi, diğerinin “iyisi olmayacağı” ya da “çoğunun kötü olduğu” kanısındadır.

Değişik kimlik kategorilerinin, “öteki”ni benimseme ya da reddetme konusundaki tutumlarını, Türkiye’deki Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkilere bakış açılarında da izlemek olanaklıdır. Beklenebileceği gibi, geleneksel-İslami aidiyetlerini vurgulayan gençler arasında “Batılılaşmış kesimin diğerine uyum sağlaması gerektiği” görüşü, modernist projeye bağlı olanlar arasında ise tersi

görüş ağır basmaktadır. İlginç bir bulgu, etnik-mezhepsel aidiyetlerini öne çıkaran gençlerin, tek yanlı uyum öngören bu iki görüşe de ortalamanın üzerinde onay vermeleri, buna karşılık karşılıklı hoşgörü ve uyum öngören diğer yaklaşımlara daha az itibar etmeleridir.

Bununla birlikte, hem geleneksel-İslami referanslarla, hem modernist projeye bağlılıklarıyla kendilerini tanımlayan gençlerin üçte ikiden fazlasının Batılılaşmış ve İslami kesimler arasında hoşgöründen yana tutum belirtmesi, “ötekine açıklık” eğiliminin yaygınlığı bakımından önemli bir bulgudur. Bu tutumu benimseyenlerin de ağırlıklı bölümü, farklılıkları kabullenmekle kalmamakta, aynı zamanda farklı kesimlerin birbirlerini tanımaları ve ortak noktalarını aramaları gerektiği görüşünü paylaşmaktadır. Bu eğilim, cemaat kimliklerine karşı bir mesafe koyulduğunu ve bir çoğu lluk talebinin geliştiğini göstermektedir. İdeolojik ve keskin biçimde siyasallaşmış kimliklere itibar etmeyen gençler arasında bu eğilim daha güçlüdür.

E. Sonuç

Bu bölümdeki tartışmanın başlıca vargıları şöyle özetlenebilir:

Gençlik içinde kimlik oluşumu öncelikle modernlik ile geleneksellik arasındaki

gerilim hattı üzerinde gerçekleşmektedir. Bu gerilimden görece daha şiddetli biçimde etkilenen gençler, sosyo-ekonomik statülerine, kültürel referans sistemlerine, çevresel (kentsel-kırsal) etmenlere bağlı olarak, bir yanda modernist proje, öbür yanda geleneksel-İslami yaşam tarzı ekseninde güçlü kimlikler geliştirmektedirler. Bu iki kutup arasında, gelenekselci - İslami kimlikleşmenin diğerine göre nicel olarak belirgin biçimde ağır bastığı söylenebilir.

Gerilim bir tehdit kaynağı olarak algılandığı ve gençlerin güvenlik duygusunu sarstığı ölçüde, karşıt kimlikler kendi içine kapanmakta ve cemaat oluşumlarına kaynaklık etmektedir. Cemaatleşme, İslami çevrelerde klasik formlarıyla ortaya çıktığı gibi, modernleşmiş ("Atatürkçü, laik") kesimlerde de yeni formlarda ortaya çıkabilmektedir.

Modernlik-geleneksellik kutuplarına görece eşit uzaklıkta bulunan "ortalama" gençlik kesimi üzerinde bu gerilimin ağırlıklı etkisi, siyasallaşma yoluyla kimlik geliştirme biçiminde olmaktadır. Sağ-milliyetçi kimlik vurgularının sol-eleştirel kimlik vurgularını sayıca geride bırakması, geleneksel kutbun çekim gücünün modern kutbunkinden daha etkili olduğunu düşündürmektedir.

Gerilimin uyandırdığı tehdit etkisi güçlendikçe, siyasal kimliklerde de cemaatleşme ("ülküçü" - "solcu") ortaya çıkmaktadır.

Modernlik - geleneksellik gerilimi karşısında, ayrı ayrı iki kutba da yakın duran farklı gençlik kesimlerince geliştirilen ortak bir çözüm, demokratizmi ve çoğulculuğu vurgulayan yeni-modern bir kimlik oluşumudur. Bu kimlik oluşumunun ayırt edici özelliği, bireysellik ve özgüven duygusunun yüksekliği, dolayısıyla çoğulluğa birey olarak sahip çıkılabilesidir.

Ne var ki, burada anılan kimliklerin büyük ölçüde iç içe geçebildiği unutulmamalıdır. Ayrıca, gençlerin önemli bir bölümünün sosyalleşme süreci kimlik oluşumlarının dışında gerçekleşmektedir. Bu gençler, kendilerini kişilikleriyle tanımlamakta ve bunu yaparken ya toplumsal rollerini, ya da bireyselliklerini öne çıkarmaktadırlar. Buradaki farklılaşmada, uyumcu tutum bireyselci tutum karşısında ağır basmaktadır.

VI. TÜRKİYE VE SORUNLARI

Bu bölümde gençlerin Türkiye'nin sorunlarına bakış açıları, bu sorunlar karşısında çeşitli kurum ve grupların konumunu nasıl algıladıkları, Türkiye'yi dünyada nasıl konumlandıkları ve Türkiye'nin Batılılaşma çizgisi ile Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri ele alınacaktır.

Tablo 123

Gençlerin ilk ele atacağı ülke sorunu	1.		2.		3.		Toplam		Kişi (%)
	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	
İşsizlik	1006	45,4	324	14,7	171	7,9	1501	22,7	67,5
Terör	249	11,2	439	19,8	261	12,0	949	14,4	42,7
Eğitim	286	12,9	245	11,1	375	17,3	906	13,7	40,8
Zengin-fakir uçurumu	208	9,4	312	14,1	144	6,6	664	10,1	29,9
Rüşvet, yolsuzluk	61	2,7	125	5,7	247	11,4	433	6,5	19,5
Uyusturucu bağımlılığı	70	3,1	166	7,5	180	8,3	416	6,3	18,7
Kürt-Güneydoğu sorunu	98	4,4	174	7,9	139	6,4	411	6,2	18,5
Çevre kirliliği	26	1,2	93	4,2	134	6,2	253	3,8	11,4
Ahlaki değerlerde yozlaşma	37	1,7	89	4,0	125	5,8	251	3,8	11,3
Toplum hizmetleri	36	1,6	86	3,9	127	5,8	249	3,8	11,2
Türkiye'nin kendi kültürünü koruyamaması	35	1,6	49	2,2	98	4,5	182	2,8	8,2
İrtica	49	2,2	51	2,3	46	2,1	146	2,2	6,6
Çarpık kentleşme, betonlaşma, gecekondulaşma	20	0,9	39	1,8	63	2,9	122	1,9	5,5
Mazhaplerin devlet nezdinde eşit olmayan konumu	12	0,5	7	0,3	37	1,7	56	0,8	2,5
Kır-kent dengesizliği	8	0,4	9	0,4	21	0,9	38	0,6	1,7
Diğer	17	0,8	2	0,0	5	0,2	24	0,4	1,1
TOPLAM	2218	100,0	2210	99,9	2173	100,0	6601	100,0	297,1

A. Gençlik ve Türkiye'nin sorunları

Anket kapsamında görüşülen deneklere, Türkiye'yi kendileri gibi gençlerin yönetmesi halinde öncelikle hangi sorunlara el atacakları konusundaki görüşleri sorulmuş ve bu soruyu, önem sırasıyla en çok üç seçeneği belirterek yanıtlamaları istenmiştir. Deneklerin 1., 2. ve 3. sırada andıkları seçenekler ile her seçeneğin toplam anılma sıklığı ve her seçeneğin anan deneklerin oranları şöyle dağılmaktadır:

Gençler açısından Türkiye'nin en önemli sorununun "işsizlik" olduğu açıklıkla görülmektedir. Deneklerin yaklaşık yarısı bu sorunu birinci sırada anmışlar, üçte ikisi de ilk üç sorun arasında yer vermişlerdir. Önceki bölümlerde vurgulandığı gibi, denekler, Türkiye'de gençlerin karşılaştığı güçlükler arasında da benzer oranlarla birinci sıraya bu sorunu yerleştirmektedirler.

Gençlerin karşılaştığı güçlükler arasında ikinci sıklıkta anılan "eğitim yetersizliği" ise öncelikle çözümü beklenen ülke sorunları arasında "terör"ün hemen ardından üçüncü sırada yer almaktadır.

Eğitim ve terör sorunlarına Türkiye'nin çözüm bekleyen ilk üç sorunu arasında yer veren deneklerin birbirine çok yakın oranlarda olmasına karşılık, bu iki sorunu öncelikle vurgulayan gençlerin önemli ölçüde birbirini dışlayan iki grup oluşturmaları dikkat çekicidir. Her iki sorundan da birini ilk üç arasında anan gençlerin yüzde 70'i diğer sorunu hiç anmamışlardır.

Bu gruplaşma, bir ölçüde sosyoekonomik statü (SES) farklılaşmasıyla ilgili gözükmektedir. Terörü Türkiye'nin en önemli sorunları arasında sayan denekler arasında D ve C gruplarından gençlerin oranı yükselirken, eğitimi sayanlar arasında bu oran düşmektedir. Buna

karşılık C+ ve B grupları teröre öncelik veren denekler arasında daha düşük, eğitime öncelik verenler arasında ise daha yüksek oranda temsil edilmektedir.

Ayrıca, gençlerin eğitim ve çalışma durumları da bu gruplaşmada bir ölçüde etkilidir. Başta çalışmayanlar olmak üzere öğrenciler eğitime Türkiye'nin çözüm bekleyen sorunları arasında daha fazla öncelik verirken, ev kadınları/kızları ile işsiz gençler terörü daha çok önemsemektedirler.

Sorudaki "terör" seçeneği "Kürt-Güneydoğu sorunu" seçeneğiyle birlikte ele alınırsa, Türkiye'deki "etnik şiddet" sorununun gençlerin gündeminde işsizlik sorununa yakın düzeyde önem taşıdığı düşünülebilir. Ne var ki, sorunun adlandırılmasında seçilen terimin de bir farklılaşmaya işaret ettiği dikkate alınmalıdır. Etnik şiddet sorununu "terör" ya da "Kürt-Güneydoğu" seçeneklerinden birini belirterek anan deneklerin yüzde 66,8'i "terör" terimiyle sorunun şiddet boyutunu, yüzde 23,4'ü ise "Kürt-Güneydoğu sorunu" ifadesiyle etnik/bölgesel boyutunu vurgulamışlardır; yüzde 9,8'i ise her iki boyutu da vurgulama gereksinimini duymuştur.

Bu farklılaşmanın, gençlerin SES gruplarına ya da eğitim ve çalışma durumlarına göre dağılımıyla belirgin bir ilişkisi yok-

tur. Buna karşılık, kent kökenli ve kentlerde yaşayan gençlerin sorunun daha çok etnik boyutunu, kasaba kökenli ve kasabalarda yaşayan gençlerinse daha çok şiddet boyutunu vurguladıkları gözlenmektedir. Ayrıca sorunu adlandırmak için kadınların erkeklerden daha çok "terör" terimini kullanmayı yeğledikleri görülmektedir.

B. Sorunlar ve kurumlar

Gençlerin, Türkiye'nin sorunları karşısında çeşitli kurum ve grupları nasıl konumlandıklarını sınamak amacıyla deneklere iki soru yöneltilmiştir.

Bunlardan birincisi, Türkiye'nin çeşitli sorunlarının çözüme kavuşturulmasında en çok hangi grup ya da kurumların katkısı olabileceği konusunda görüşlerini almaya yöneliktir. İkinci soruda ise bu kurumlardan hangilerinin söz konusu sorunların çözümüne en çok katkıda bulunmakta olduğu konusundaki görüşleri sorulmuştur. Birinci soruda, sunulan seçeneklerden en çok üç tanesinin belirtilmesi istenmiştir. İkincisinde ise denekler, seçeneklerden en çok üç tanesini önem sırasıyla vurgulamışlardır. İki soruya alınan yanıtların dağılımı izleyen tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 124

Sorunların çözümüne katkıda bulunabilecek grup/kurum	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
Öğretmenler	781	13,0	35,6
Gençlik	710	11,8	32,4
Mecelis	686	11,6	31,7
Basın/medya	584	9,7	26,6
Hükümet	520	8,7	23,7
Cumhurbaşkanı	429	7,2	19,6
Siyasi partiler	423	7,1	19,3
Bilim adamları	405	6,8	18,5
STK	371	6,2	16,9
İşadamları	332	5,5	15,1
Ordu	242	4,0	11,0
Mahkemeler	195	3,3	8,9
Dini cemaatler	166	2,8	7,1
Sendikalar	82	1,4	3,7
Aileler	18	0,3	0,8
Hıçbiri	43	0,7	2,0
Diğer	6	0,1	0,3
TOPLAM	5993	100,0	273,2

Tablo 125

Sorunların çözümüne katkıda bulunan grup/kurum	1.		2.		3.		Toplam		Kişi (%)
	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	Sayı	Yanıt (%)	
Meclis	414	20,6	148	8,1	105	6,0	667	11,7	30,0
Basın/medya	169	8,4	181	9,9	256	14,7	606	10,6	27,2
Hükümet	172	8,6	213	11,7	185	10,6	570	10,0	25,6
Öğretmenler	224	11,1	181	9,9	137	7,9	542	9,5	24,4
Gençlik	117	5,8	175	9,6	196	11,3	488	8,6	22,0
Siyasal partiler	122	6,1	173	9,5	176	10,1	471	8,9	21,2
Cumhurbaşkanı	200	9,9	159	8,7	85	4,9	444	7,8	20,0
İşadamları	131	6,5	148	8,1	106	6,1	385	6,8	17,4
Ordu	127	6,3	99	5,4	116	6,7	342	6,0	15,4
Bilim adamları	127	6,3	104	5,7	85	4,9	316	5,5	14,2
STK	100	4,9	98	5,3	113	6,5	309	5,4	13,9
Mahkemeler	45	2,2	77	4,2	97	5,6	219	3,8	9,9
Dini cemaatler	38	1,9	35	1,9	42	2,4	115	2,0	5,2
Sendikalar	24	1,2	38	2,1	41	2,4	103	1,8	4,6
Hiçbiri	-	-	-	-	-	-	122	2,1	5,5
TOPLAM	2010	99,8	1827	100,1	1740	100,1	5890	99,9	258,5

Gençler, ülke sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilecek gruplar arasında öğretmenleri en yüksek oranda anmışlardır. Oysa daha önce III. bölümde sergilendiği üzere, gençlerin üçte birden çoğunun öğretmenlerini bilgi düzeyi bakımından, yaklaşık dörtte birinin de pedagojik formasyon bakımından yetersiz buldukları anımsanacaktır. Ayrıca gençlerin, öğretmenleriyle bir "anlaşış" ilişkisi kurmakta da güçlük çektikleri bilinmektedir. Buna karşın ülke sorunlarının çözümünde öğretmenlere tanıdıkları önceliği, toplumu dönüştürmenin bir aracı olarak eğitime atfettikleri önemle açıklamak doğru olacaktır. Kaldı

ki bu tutum daha çok öğrenci gençler tarafından paylaşılmaktadır. Öğrenci gençler, bilim adamlarından da ülke sorunlarının çözümünde örneklem ortalamasının üzerinde katkı beklemektedirler. (Öğretmenlerin bilgi düzeyinden ve pedagojik formasyonundan yakınan gençler arasında, onlardan ülke sorunlarının çözümüne katkı bekleyenlerin oranı yaklaşık 10 puan düşmektedir.)

Buna karşılık, çalışan ve işsiz gençler ile ev kadınları/kızları Meclis, partiler ve cumhurbaşkanı gibi siyasal kurumlara görece daha fazla sorumluluk yüklemektedirler.

Örneklemin yaklaşık üçte birinin, ülke sorunlarının çözümünde bir grup olarak gençliğe ikinci sırada sorumluluk yüklemesi, toplumun bütününe yöneltilmiş bir beklentinin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Gençliğin bu kesimi, ülke sorunlarının çözümüne katkıda bulunabileceğine inanmakta ve buna olanak tanınmasını beklemektedir. Bu kesim de büyük ölçüde, çalışanlar da dahil öğrenci gençlerden oluşmaktadır. Bu noktada, öğrencilik konumunun, gençlerin toplumsal sorumluluğu bilincini destekleyen bir işlev gördüğü saptamasına yer verilebilir.

Gençlerin, ülke sorunlarının çözümüne yönelik beklentilerini, ordu, yargı organları, dini cemaatler gibi siyaset dışı kurumlardan önce Meclis, hükümet, cumhurbaşkanı ve partiler gibi siyasal kurumlar üzerinde yoğunlaştırmaları, demokratik olgunlaşma bakımından önemli bir gösterge sayılabilir. Bu siyasal kurumlar arasındaki sıralamada yasama organının yürütme organlarından önce gelmesi de aynı saptamayı pekiştirmektedir.

Deneklerin, sayılan kurum ve grupları, onlardan beklentileri ve bu beklentilerinin yanıt bulması bakımından sıralamalarında gözlenen paralellik, beklentiler ile gerçekleşme arasında bir örtüşme olduğu kanısını uyandırmamalıdır. Böyle

bir örtüşme sınırlı ölçüde geçerlidir. Daha da ilginç, bazı gruplar ya da kurumlar için olumlu katkı izlenimini ifade eden gençler arasında önemli bir kesim, olumlu katkı beklentisini dile getirmemiş deneklerden oluşmaktadır.

Her bir grup ya da kurumun ülke sorunlarının çözümüne katkısını bekleyen gençler arasında, bekledikleri bu katkının gerçekleştiğini düşünenlerin oranını aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 126

Türkiye'nin sorunlarının çözümüne katkısı beklenen grup/kurum	Beklediği katkıyı gerçekleştirdiğini düşünenlerin oranı (%)
Öğretmenler	68,0
Meclis	63,4
Gençlik	60,7
Cumhurbaşkanı	57,5
Basın-medya	56,5
Hükümet	54,0
Dini cemaatler	52,2
Siyasal partiler	46,8
İşadamları	40,5
Ordu	38,5
Mahkemeler	35,5
Sendikalar	30,4
STK	8,7

Görüldüğü gibi, sıralanan grup ve kurumlardan katkı bekleyen gençler arasında bu katkının gerçekleştiğini düşünenlerin oranı ancak yüzde 68'e (öğretmenler)

ulaşmaktadır. Özellikle kendilerine yönelik katkı beklentisini karşılama düzeyi düşük olan grup ya da kurumlar için, olumlu katkı izlenimi ifade eden denekler arasında, bu beklentiyi dile getirmiş olanların oranının azaldığı görülmektedir. Bu trendi izleyebilmek amacıyla, her grup ya da kurum için olumlu katkı izlenimi ifade eden denekler arasında, önceki soruyu yanıtlarken de olumlu katkı beklentisini dile getirmiş olan deneklerin oranları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 127

Türkiye'nin sorunlarının çözümüne katkısı beklenen grup/kurum	Grupla/kurumla ilgili olumlu izlenimin beklentilerini yansıtırma oranı (%)
Öğretmenler	99,2
Gençlik	89,5
Dini cemaatler	71,2
Meclis	66,3
Cumhurbaşkanı	55,5
Basın-medya	55,5
Hükümet	50,0
Siyasal partiler	46,7
İşadamları	35,1
STK	32,6
Mahkemeler	32,3
Ordu	27,3
Sendikalar	23,9

Bu sıralamadan yola çıkarak, özellikle siyasal partiler, işadamları, STK, mahkemeler, ordu ve sendikalar gibi grup ve kurumlarla ilgili olumlu izleni-

min gerçek beklentileri yansıtmaktan uzak olduğu ve büyük ölçüde fiktif bir temele dayandığı öne sürülebilir.

C. Türkiye'nin dünyadaki yeri, Batılılaşma, Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkiler

Anket kapsamında görüşülen gençlere, Türkiye'nin dünyadaki yeri ve Batılılaşma politikası ile ülkedeki Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkiler konularındaki değerlendirmelerini sınamayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir.

Deneklerin, "Türkiye hangi uluslararası örgütlenme içinde olmalıdır?" sorusuna, sıra belirtmeksizin en çok iki yanıt vermeleri istenmiştir. Yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 128

Türkiye'nin yer alması gereken uluslararası gruplaşma	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
Avrupa Birliği	1115	39,1	51,8
Türk cumhuriyetleri	617	21,6	28,7
İslam ülkeleri	388	13,6	18,0
Balkan ülkeleri	65	2,3	3,0
Hiçbirine girmemeli, hepsiyi iyi ilişki kuralı	643	22,5	29,9
Diğer	24	0,8	1,1
TOPLAM	2852	100,0	132,5

Deneklerin yüzde 30'a yakınının (kadınların yüzde 33,5'inin, erkeklerin yüzde 26,5'inin) Türkiye'yi sıralanan uluslararası gruplaşmaların tümünün dışında görmek istemesi önemli bir bulgudur. Bu bulgu, Türkiye'nin kendine yeterliliği ya da özgünlüğü paradigmasının gençler üzerinde ciddi bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Bu grup dışında tutulursa, Türkiye'yi Avrupa bütünleşmesi içinde görmek isteyen gençlerin oranının diğer grupları açık farkla geride bıraktığı görülmektedir. Türkiye'nin bir "İslam birliği" ya da "Türk birliği" içinde yer almasını isteyen grupların, AB yanlısı grup karşısında bir blok oluşturduğundan söz etmek de olanaklı değildir. "Türk cumhuriyetleri" seçeneğini ikinci bir seçenikle birlikte vurgulayan gençlerin yaklaşık yüzde 60'ı AB lehinde tercih belirtmiştir; bu grup içinde İslam ülkeleri lehine tercih belirtenlerin oranı yaklaşık yüzde 37'dir. AB'nin yanında ikinci bir seçeneği de vurgulayan deneklerin de yüzde 66'sı Türk cumhuriyetlerinden yana tercih belirtmiştir.

Buna karşılık, İslam ülkelerini iki tercihten biri olarak anan gençler arasında Türk cumhuriyetlerini yeğleyenlerin oranı yüzde 61, AB'yi tercih edenlerin oranı yüzde 34 dolayındadır.

Bu bağlamda, İslam ülkeleri ve Türk cumhuriyetleri tercihlerinin genç kadınlar arasında daha seyrek vurgulandığı belirtilmelidir.

Türkiye'yi Balkan ülkeleri topluluğuyla ilişkilendiren gençlerin çok düşük bir düzeyde kalması bir başka önemli bulgudur. Balkan ülkelerine iki tercihten biri olarak yer veren gençlere, AB yanlıları arasında görece daha çok rastlanmaktadır.

Deneklerin AB'yle ilgili değerlendirmelerini sınamak amacıyla formüle edilen bir başka soruda, bu konudaki dört görüşe katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 129

	Katılır		Katılmaz		Fikri yok		TOPLAM	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Avrupa Birliği'ne girmek bizi öz değerlerimizden uzaklaştırır.	664	30,0	1213	54,7	340	15,3	2217	100,0
Avrupa Birliği'ne girmek insan hakları ve demokrasi açısından Türkiye'yi geliştirir.	1535	69,2	386	17,4	296	13,4	2217	100,0
Avrupa Birliği'ne girmek Türkiye ekonomisi için yararlı olur.	1590	71,8	281	12,7	344	15,5	2215	100,0
Avrupa'ya bel bağlayacağımıza kendi kendimizi geliştirmenin yollarını bulmalıyız.	1210	54,6	594	26,8	414	18,7	2218	100,0

Türkiye'nin AB üyeliğinin demokratik ya da ekonomik gelişme bakımından yararlı olacağını düşünen gençlerin oranı, önceki soruda AB üyeliği lehinde tercih belirtenlerin yaklaşık 20'şer puan üzerindedir. Dolayısıyla, AB üyeliğinden yana olmayan gençlerin de bir bölümü bu yararları teslim etmektedir. Nitekim, Türkiye'nin İslam ülkeleri arasında yer almasını doğru bulanların yaklaşık yarısı Türkiye'nin AB üyeliğinin demokrasi açısından, yarıdan fazlası da ekonomik bakımdan yararlı olacağı kanısındadır. Uluslararası gruplaşmalar arasında Türk cumhuriyetlerini yeğleyenler arasında ise AB üyeliğini demokrasi açısından yararlı bulanların oranı yüzde 64'e, ekonomik bakımından yararlı bulanların oranı ise 71'e yükselmektedir.

AB üyeliğini demokrasi ve/veya ekonomik gelişme bakımından yararlı görmekle birlikte Avrupa'yla bütünleşmeyi desteklemeyen gençlerin bu tutumunda, Avrupa bütünleşmesinin Türk toplumunu "öz değerlerinden uzaklaştıracağı" kaygısının ağır bastığı söylenebilir. Bu noktada, Türkiye'yi AB içinde görmek isteyen gençlerin de yaklaşık yüzde 18'inin bu yargıyı paylaştığı belirtilmelidir.

Türkiye'nin "Avrupa'ya bel bağlamaksızın kendi kendisini geliştirmesi" gerektiği görüşünü paylaşanlar da AB'yle bütünleşme yanlısı olmayan gençlerden ibaret değildir. AB üyeliğini tercih eden gençlerin de beşte ikisi bu görüşe katılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, AB üyeliğini gerek insan hakları

gerakse ekonomik gelişme bakımından yararlı bulanların da yaklaşık yarısı aynı görüştedir.

Öte yandan, iki seçenektan hiçbirinde AB lehinde tercih belirtmeyen 1034 deneğin tercihlerinin dağılımına bakımında şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 130

AB dışında tercih edilen uluslararası gruplaşma	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
Türk Cumhuriyetleri	351	27,7	33,9
İslam ülkeleri	298	23,4	28,8
Balkan ülkeleri	20	1,6	1,9
Hiçbirine girmemeli, hepsiyle iyi ilişki kurmal	579	45,6	55,9
Diğer	21	1,7	2,0
TOPLAM	1269	100,0	122,5

Görüldüğü gibi, AB karşıtı gençler arasında en ağırlıklı eğilim Türkiye'nin bütün uluslararası gruplaşmaların dışında kalması yönündedir. Bu yöndeki yanıtların oranı, AB karşıtı gençler arasında örneklem ortalamasını 20 puandan fazla aşmaktadır. AB karşıtı gençler arasında, örneklem ortalamasıyla karşılaştırıldığında ikinci sırada öne çıkan eğilim ise İslam ülkeleriyle bütünleşme lehindedir.

AB karşıtlığının gelir, SES ve eğitim bakımından düşük kategorilerde yoğunlaştığı görülmektedir. AB karşıtları arasında D ve C gruplarından, özellikle

hane geliri 100 milyon TL'nin altında kalan, ilk ve orta okul mezunu gençler öne çıkmaktadır.

Bu eğilimi paylaşan gençler arasında, geleneksel değerlere bağlılık ağırlık taşımaktadır. Nitekim AB üyeliğinin Türkiye'yi "öz değerlerinden" uzaklaştıracağına inananların oranı yüzde 45'e ulaşmaktadır. Bu değerler arasında dinsel değerler özellikle önem kazanmaktadır; AB karşıtı gençlerin değerler sıralamasında dinsel değerlerin bireysel ve toplumsal değerlerin önüne geçtiği görülmektedir. AB karşıtı gençler, dine bağlılığı, dürüstlükten sonra en önemli erdem olarak görmekte, örneğin bağımsız düşünme ve davranma yeteneğinin çok önüne yerleştirmektedirler.

AB karşıtı gençler arasında geleneksel tutumların ağırlığının göstergelerinden biri, örneklem genelinin tersine, bu gençlerin çoğunluğunun "kadının asıl istediğinin bir ev ve çocuklar olduğuna" inanmalarıdır. Bu gençler arasında, gerek ailenin gelirin karı-kocanın ortaklaşa katkıda bulunması gerektiğini, gerekse bir iş sahibi olmanın kadının bağımsızlığının anahtarı olduğunu düşünenlerin oranı örneklem ortalamasının 6 puan altına düşmektedir.

Gençlerin Batı dünyası karşısındaki sorgulayıcı tutumu, Türkiye'nin

Batılılaşma politikasını daha geniş bir perspektifle değerlendirmeleri istendiğinde daha da belirginlik kazanmaktadır. Aşağıdaki tabloda, bu konuda formüle edilen değişik görüşleri deneklerin hangi oranlarda onayladığı görülmektedir.

Tablo 131

Türkiye'nin Batılılaşma politikası	Sayı	Oran (%)
Türkiye'nin Batılılaşma politikası doğrudur, ama Avrupalılar bize karşı önyargılı ve ikiyüzlüdür.	781	35,2
Türkiye'de yapılan taklitten ibaret, yüzeysel bir Batılılaşmadır.	581	26,2
Türkiye'nin Batılılaşmaya çalışması başından beri bir hataydı.	216	9,7
Bilmiyor	638	28,8
TOPLAM	2216	99,9

Batılılaşma politikasına top yekûn karşı çıkan ve bu politikayı başından beri bir hata olarak gören gençlerin oranı onda bir düzeyinde kalmaktadır. Ama örneklemin dörtte birden fazlası bu politikayı yüzeysellelikle eleştiren görüşe katılmaktadır. Daha geniş bir kesim ise Batılılaşma çizgisini doğru bulmakla birlikte, Avrupalılar'ın önyargılı ve ikiyüzlü tutumu karşısında bir tür çaresizlik ya da engellenme duygusu belirtmektedir.

Dolayısıyla, gençlerin büyük bölümünün Türkiye'nin Batılılaşma politikasını bir sorun alanı olarak algıladığını saptamak doğru olacaktır.

Batılılaşma politikasının başından beri hatalı olduğunu düşünen gençler arasında, SES bakımından C kategorisinde olanlar öne çıkmaktadır. Öte yandan D kategorisinde yer alan deneklerin de yüzde 44'ü bu konuda görüş belirtmemişlerdir. Yüksek SES kategorilerindeki gençler arasında ise Batılılaşmanın yüzeyselliği konusundaki yakınma daha vurgulu biçimde dile getirilmektedir.

Batılılaşma sorununun Türkiye'nin yaşanan toplumsal gerçekliğindeki izdüşümlerinden biri, Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkilerdir. Anketin bu konudaki sorusuna verilen yanıtlar, gençlerin büyük ölçüde "hoşgörü"nü temel alan bir yaklaşımı benimsediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 132

Batılılaşmış ve geleneksel İslami kesimler arasındaki ilişki	Sayı	Oran (%)
Farklı olan kesimler birbirlerini tanımalı ve anlamalı, ortak noktalarını da görmeye çalışmalıdır.	997	45,9
Kimse kimseye uyum sağlamak zorunda değildir, herkes farklılıklarını koruyarak kendi çizgisinde yaşmalıdır	639	29,4
Batılılaşmış kesimler Türkiye'nin gerçeklerini dikkate alarak İslami ve geleneksel kesimlere uyum sağlamalıdır.	279	12,9
İslami ve geleneksel kesimler dünyanın gelişme yönüne bakarak Batılılaşmış kesimlere uyum sağlamalıdır.	255	11,8
TOPLAM	2170	100,0

Yukarıdaki tablodan izlenebileceği gibi, Batılılaşmış ve İslami kesimlerden birinin tek yanlı biçimde öbürüne uyum sağlaması gerektiği düşüncesi örneklemin ancak dörtte biri tarafından benimsenmektedir. Bu grup da kabaca eşit büyüklükte iki karşıt gruba bölünmektedir.

Çözümü tek yanlı bir uyum yerine "bir arada varolma"da gören gençler arasında ise yaşam tarzı farklılıklarının olduğu gibi korunmasını önde tutan grup azınlıkta kalmaktadır. Örneklemin yüzde 45,9'u farklı kesimler arasında karşılıklı uyum yönünde bir çabayı gerekli görmekte, ortak noktaların önemini vurgulamaktadır.

Batılılaşmış ve İslami kesimler arasındaki ilişkilere bakışta ortaya çıkan hoşgörülü tutum, üniversiteli kız öğrencilerin derslere türbanla girebilmesinin "demokrat" bir yaklaşımla onaylanmasında da kendini göstermektedir. Gençlerin yalnızca yüzde 11,2'si türbanlı öğrencilere "İslamın gerekleri" adına destek vermektedir. Bu "ideolojik" yaklaşımın karşı kutbunda, "Atatürk ilkelerine aykırılık" gerekçesiyle türbana karşı çıkanların da oranı yüzde 15,4 düzeyinde kalmaktadır.

Tablo 133

Kız öğrenciler derslere türbanla girebilmeli mi?	Sayı	Oran (%)
Evet, çünkü demokratik haklardır	1176	53,1
Hayır, çünkü Atatürk ilkelerine aykındır	342	15,4
Evet, çünkü İslam'ın gereğidir	247	11,2
Hayır, çünkü ideolojik bir davranıştır	240	10,8
Fikrim yok	210	9,5
TOPLAM	2215	100,0

Üniversitelerde kız öğrencilerin türban giymesine "ideolojik bir davranış" olduğu gerekçesiyle karşı çıkanların bu tutumunu, üniversiteleri bir kamplaşma ortamı olmaktan çıkarma kaygısıyla ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Üniversitelerde türban giyilmesine, "Atatürk ilkelerine aykırın" ya da "ideolojik bir davranış" olduğu gerekçeleriyle karşı çıkanların da büyük bölümü, Türkiye'de

VII. GENÇLİK ve SORUNLARI

Batılılaşmış ve İslami kesimler arasında bir uyum kurulmasından yanadır. Türban karşıtı gençler arasında, tek yanlı olarak İslami kesimlerin Batılılaşmış kesimlere uyum sağlaması gerektiğini savunanların oranı ancak beşte bir kadardır.

Öte yandan, kadın deneklerin, türbanlı kız öğrencilere erkeklerden daha az destek verdiği görülmektedir. Erkek deneklerin yüzde 55'i derslere türbanla girilmesini demokratik bir hak olarak görürken, kadın denekler arasında bu oran yüzde 51'e düşmektedir. Kadın deneklerin yüzde 17'si üniversitelerde türban giyilmesine Atatürk ilkelerine aykırı olduğu için, yüzde 12'si de ideolojik bir davranış olduğu için karşı çıkmaktadır.

Daha da önemlisi, halen öğrenci olan kadın denekler arasında, üniversitelerde türban giyilmesine bu gerekçelerle karşı çıkanların oranı toplam yüzde 39'a çıkmaktadır; demokratik bir hak olarak destek verenlerin oranı ise yüzde 48'e düşmektedir. Üniversiteli kızların derslere türbanla girmesini İslamın bir gereği olarak onaylayan kız öğrencilerin oranı yalnızca yüzde 5'tir. Bu bulgulardan yola çıkarak, üniversitelerdeki türban tartışmasının genç kadınlar arasında daha ciddi bir görüş ayrılığına ve tedirginliğe konu olduğu söylenebilir.

raştırmanın bu bölümü gençlerin toplum içinde kendilerini nasıl konumlandıkları, gençliğe ne gibi roller biçtikleri ve hangi sıkıntılarını öne çıkardıkları ile ilgilidir. Yukarıdaki bölümlerde yer yer tekil göndermelerde bulunan gençliğin tanımı ve sorunları burada daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

A. Gençlik - Toplum ilişkileri

Görüşülen gençlerin toplumsal bir kesim olarak gençliği algılama biçimini ve toplumla ilişkilerinde olası sürtüşme alanlarını saptamak amacıyla kendilerine bir dizi önerme sunulmuş, bunların her birine katılıp katılmadıklarını belirtmeleri istenmiştir. Alınan yanıtlar gençlerin en yüksek oranda katıldığı önermeyle başlayarak sıralanmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 134

Önerme	Katılır		Katılmaz		Bilmiyor		N
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Gençlik toplumsal sorumluluk sahibi olmalıdır	1808	82,6	187	8,5	193	8,8	2188
Günümüzde Türkiye'deki genç insanlar gençliğini yaşayamıyor	1365	61,4	624	28,4	206	9,4	2195
Gençler yaşlı kuşaklarla ve aileleriyle iletişim kuramıyorlar	1353	61,7	640	29,2	201	9,2	2194
Gençlik içinde amaçsızlık, idealsizlik, vurdumduymazlık yaygındır	1334	60,7	632	28,8	231	10,5	2197
Gençler toplumun hiçbir alanında karar alma süreçlerine dahil edilmiyor	1301	59,2	651	29,6	246	11,2	2198
Bir gençlin başlıca sorumluluğu iyi öğrenci olmaktır	1298	58,9	784	35,6	120	5,4	2202
Günümüzde ülke gençliği pasifize edilmiştir	1262	57,3	588	26,7	351	15,9	2201
Gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunları ortakdır	1197	54,6	743	33,9	254	11,6	2194
Okullarda gençlerin kişiliğinin gelişmesi engelleniyor	1130	51,5	819	37,3	246	11,2	2195
Gençler ailede, okulda ve iş hayatında sürekli baskı altındadır	1091	49,6	834	37,9	274	12,5	2199
Geleneklerle çatışmayı göze almadan, gençlerin sorunları hiçbir zaman çözülemez	1078	49,0	680	30,9	441	20,1	2199
Kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğü aileleri tarafından kısıtlanmalıdır	1024	46,6	984	44,8	189	8,6	2197

Yukarıdaki tablonun belki de en çarpıcı yanı, gençliğin toplumsal sorumluluğu konusundaki yaygın görüş birliğidir. Görüşülen gençlerin yüzde 83'ü gençliğin toplumsal sorumluluk taşıması gerektiğini söylerken yalnızca yüzde 8,5'i gençliğe böyle bir sorumluluk yüklenmesine karşı çıkmıştır. (Yanıtların

cinsiyete ve yaş grubuna göre dağılımında da ortalamadan ancak 1 puan kadar fark görülmektedir.) Bu bulgu tarihsel olarak Türk gençliğine yüklenen sorumluluğun gençlerin bilincinde yer etmiş olduğunu, toplumsal sorumluluğu reddetme gibi "çocukça" bir tutumu kendilerine yakıştırmadıklarını düşündürmektedir.

Öte yandan gençlerin yüzde 59'una göre bir gencin başlıca sorumluluğu iyi öğrenci olmaktır. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen toplumsal sorumluluk en azından koşulludur ve sınırlarının daha kesin olarak tanımlanmasına gerek vardır. Araştırma bu koşullar ve sınırlar konusunda bazı ipuçları sağlamaktadır:

1. Görüşülen gençlerin yüzde 59'u toplumun hiçbir alanında karar alma süreçlerine katılmadıkları, yüzde 57'si de Türkiye'de gençliğin pasifize edildiği (ya da susturulduğu) kanısındadır. Dolayısıyla gençlerin çoğunluğunun topluma seslerini duyurmak istediği söylenebilir. Bir başka deyişle, gençler sorumluluk üstlenecek, ama toplum da gençlere kulak verecektir.
2. Gençlerin yüzde 61'ine göre gençlik içinde amaçsızlık, idealsizlik ve vurdumduymazlık yaygındır. Bu oranın yüksekliği başlı başına düşündürücüdür. Ama gençlerin, toplumun bütünü kadar kendilerini de eleştirdiklerini göstermesi açısından sorumluluk anlayışıyla da bağlantılıdır.
3. Bir gencin başlıca sorumluluğunu iyi öğrenci olmakla sınırlamayanların oranı yüzde 36'ya varmaktadır. Bu grup büyük olasılıkla toplumsal

sorumluğu iyi öğrenci olmak gibi bir "gençlik" sorumluluğundan daha önemli bulmaktadır. (Kaldı ki, iyi öğrenci olmayı öncelikli sorumluluk sayan gençlerin de bunu eğitimdeki ağır sorunların giderilmesi gibi bazı koşullara bağladığı söylenebilir.)

4. Gençliğe hem toplumsal sorumluluğun, hem de öncelikle iyi öğrenci olma sorumluluğunun yüksek oranlarda yakıştırılması ilk bakışta çelişkili görünmektedir. Bu çelişkinin bir açıklaması, gençlerin ekonomik sorumluluk istememesi olabilir. Grup tartışmalarında ortaya çıkan "Gençlerin ekonomik sorumluluğu olmamalıdır," görüşü bu düşünceyi güçlendirmektedir.

Yukarıdaki tablonun gençler arasında yaygın görüş birliğine işaret ettiği bir konu "gençliğin yaşanmaması", bir başkası da kuşaklararası iletişimsizliktir. Her iki konuda da görüşülen gençlerin yüzde 61'inden fazlası önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir.

Bu araştırma kapsamında Türkiye'de gençliğin yaşanmadığını ya da yaşamadığını düşündüren başka bulgular da edinilmiştir. Dolayısıyla gençlerin bu görüşüne katılmamak zordur.

Gençlerin büyük bölümünün kendilerinden yaşlı kuşaklarla ve aileleriye iletişim kuramamaları ise öbür bulgularla bir arada değerlendirildiğinde biraz şaşırtıcıdır. Çünkü denekleri “en iyi anlayan”, başta anneleri olmak üzere, gene aileleridir. Hatta “büyükler beni anlamıyor,” diyen gençlerin oranı (yüzde 41,5), böyle düşünmeyenlerin oranından (yüzde 50,7) düşüktür. Bu durumda gençlerin kuşaklar arasındaki iletişim eksikliğini kişiselden çok toplumsal bir sorun olarak gördükleri akla gelmektedir. Bir başka olasılık da iletişimin karşılıklı, oysa anlayışın tek taraflı (ve eşitsiz) bir ilişkiyi çağrıştırmasıdır.

Tabloda deneklerin yarısından çoğunun katıldığı iki önerme daha yer almaktadır. Birincisi, deneklerin yüzde 54,6’sına göre gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunları ortaktır. Grup tartışmalarında tekrar tekrar belirtilen bu görüşe katılma oranı, bir açıdan bakıldığında **çok** yüksektir: Gençliğin sorunlarını ayırıştırma- mak aslında gençliği ayrı bir kesim olarak düşünmemekle ilişkilidir. Bu izlenim grup tartışmalarında da edinilmiş, gençler neredeyse sürekli olarak toplumun genel sorunlarından söz etmişlerdir. Gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunlarının ortak olduğu görüşü 21-27 yaş grubunda genel ortalamadan güçlüdür. En alt (D) ve en üst (A) SES gruplarında ise ortalamanın 8-9 puan

altında destek bulmaktadır. Bir başka deyişle sorunlarını toplumun sorunlarından ayırıştırma eğilimi 15-20 yaşlarında ve A ya da D SES grubunda olan gençler arasında daha güçlüdür.

İkincisi, deneklerin gene yarısından çoğu okulların kişiliğin gelişmesini engellediği kanısındadır. Bu görüşe katılanların oranı da gene 21-27 yaş grubunda, ayrıca üst ve orta-üst SES gruplarında (A, B, C+) ortalamayı aşmaktadır.

Gençler arasındaki en keskin görüş ayrılığı “kötü yola sapmamaları için özgürlüklerinin aileleri tarafından kısıtlanması” konusunda ortaya çıkmaktadır. Deneklerin yüzde 47’si böyle bir kısıtlamadan yana, yüzde 45’i de karşı görüş belirtmişlerdir. Beklenebileceği gibi, kısıtlamadan yana olanların oranı, gençlerin ailede, okulda ve iş hayatında sürekli baskı altında olduğunu düşünenler arasında ortalamadan düşük (yüzde 42), ama tek başına alındığında gene yüksektir. Yukarıda belirtildiği gibi bu eğilim gençlerin korunma ihtiyacından (ya da özgüven eksikliğinden) kaynaklanabilir.

Gençlerin özgürlüklerinin kısıtlanması konusundaki görüşleri cinsiyete, yaşa ve SES grubuna bağlı olarak önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Genç erkekler arasında bu önermeye katılma oranı (yüzde 50)

genç kadınlar arasında olduğundan (yüzde 43) yüksektir. Aynı ölçüde olmasa bile benzer bir fark 15-20 yaş grubu (yüzde 49) ile 21-27 yaş grubu (yüzde 44) arasında da görülmektedir. Asıl çarpıcı olan ise sosyoekonomik statü yükseldikçe ailenin yasakçı davranmasına karşı çıkma oranının düzenli bir biçimde artmasıdır.

Tablo 135

Kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğü aileleri tarafından kısıtlanmalıdır	Katılır		Katılmaz		Bilmiyor	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
A	36	35,3	59	57,8	7	6,9
B	94	40,2	126	53,8	14	6,0
C+	231	43,9	262	49,8	33	6,3
C	468	49,5	397	42,0	81	8,6
D	185	52,0	120	33,7	51	14,3
Örnekleme ortalaması (%)	46,6		44,8		8,6	

Ailenin özgürlükleri kısıtlamasına verilen onay gençlerin öğrencilik/çalışma durumuna göre de farklılaşmaktadır. Çalışmayan öğrenciler böyle bir kısıtlamayı ortalamadan daha az (yüzde 41), öğrenci olmayıp çalışan gençler ise

ortalamadan fazla (yüzde 49) onaylamaktadır. Öte yandan kadınlarda evde oturma yasakçı tutumu pekiştirdiği anlaşılmakta, özgürlüklerin kısıtlanmasına verilen onay ev kadınları/kızları arasında en yüksek orana (yüzde 54) varmaktadır.

Gençlerin toplumsal sorumluluk sahibi olması konusundaki görüşlerin SES gruplarına göre dağılımına bakıldığında

yukarıdaki çok benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Gençliğe toplumsal sorumluluk yüklemeye eğilimi, özgürlüklerinin kısıtlanmasını istemeyen üst ve orta-üst SES gruplarında (A, B, C+) ortalamadan güçlüdür.

Tablo 136

Gençlik toplumsal sorumluluk sahibi olmalıdır	Katılır		Katılmaz		Bilmiyor	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
A	90	89,1	7	6,9	4	4,0
B	211	90,9	11	4,7	10	4,3
C+	457	86,9	38	7,2	31	5,9
C	760	80,9	89	9,5	90	9,6
D	263	73,7	39	10,9	55	15,4
Örnekleme ortalaması (%)	82,6		8,5		8,8	

Özetlenecek olursa, görüşülen gençlerin toplum içinde kendilerine sorumlu bir rol biçtikleri açıktır. Ama böyle bir rolü üstlenmek için yeterli donanıma sahip olup olmadıkları aynı ölçüde açık değildir.

B. Gençliğin sorunları

“Geleneklerle çatışmayı göze almadan gençlerin sorunları hiçbir zaman çözülmez.” Görüşülen gençlerin yüzde 49’unun katıldığı bu önerme, bir önceki başlık altında incelenen tablonun en alt sıralarında, görece az benimsenen önermeler arasında yer almaktadır. Yanıtların dikkati çeken bir yanı da gençlerin geleneklerle çatışmanın gerekip gerekmediği konusundaki tereddütüdür. Görüşülen gençlerin beşte biri (yüzde 20,1) bu konuda kesin bir tutum

almamıştır ve “bilmiyorum” yanıtı öbür önermelerin hiçbirinde bu kadar yüksek oranda değildir. Gerçekten de aşağıdaki tablo, gençlerin öncelikli sorunlarının gelenekle pek ilişkili olmadığını göstermektedir. İşsizlik, eğitimle ilgili sıkıntılar ve parasızlık üçlüsü büyük farkla gençlerin belirttiği güçlüklerin başında gelmektedir.

İstediği gibi ya da yeterli eğitim görmemek en çok sayıda gencin birinci sırada belirttiği sorundur. Hatta istediği dalda eğitim gördüğünü söyleyen üniversite ya da yüksekokul öğrencilerinin dörtte üçü (yüzde 74,9) ve istediği üniversite ya da yüksekokulda okuyanların da buna yakın bir bölümü (yüzde 71,5) ilk üç sorun arasında bu seçeneği saymıştır. Dolayısıyla, birçok genç için üniversiteye girmek bile istediği eğitimi görmek anlamına gelmemektedir.

Tablo 137

Türkiye’de gençlerin karşılaştığı en önemli güçlükler	Sayı				Kişi %
	1.	2.	3.	Toplam	Toplam
İşsizlik / iş güvencesinden yoksunluk	708	612	245	1565	70,4
İstediği eğitimi görememek/yeterli eğitim alamamak	719	368	328	1415	63,7
Parasızlık	443	501	381	1325	59,6
Ciddiye alınmamak / saygı görmemek	128	225	309	662	29,8
Danışacak, yol gösterecek kimsesi olmamak	90	193	309	592	26,6
Gençlik içindeki çeşitli olayların eğitimi engellemesi	41	90	232	363	16,3
Gençlik içindeki gruplardan birine girmeye zorlanmak	32	74	123	229	10,3
Cinsel sorunlar	29	71	88	188	8,5
Spor olanaklarından yoksunluk	21	64	61	146	6,6
Diğer	4	2	4	10	0,4
Toplam	2215	2200	2080	6495	292,2

Eğitimdeki güçlükleri ilk sırada belirtme oranı A ve B SES grubundaki gençler arasında ortalamadan 6 puan kadar daha yüksektir. Yanıtların cinsiyete ve yaş grubuna göre dağılımında ise ortalamaların çok daha az aşıldığı (erkeklerde ve 15-20 yaş grubunda 1-2 puan yüksek) görülmektedir.

İşsizlik ilk sırada belirtilme açısından eğitim sorunlarının hemen ardından, ama toplam sayı olarak en başta gelmektedir. Görüşülen gençlerin yüzde 70'i karşılaştıkları en önemli güçlükler arasında işsizliği ya da iş güvencesinin olmayışını belirtmişlerdir ve bu grup içinde kadınlarla erkeklerin oranı birbirine eşittir. Bununla birlikte erkeklerin bu sorunu daha çok birinci sırada, kadınların ise ikinci ya da üçüncü sırada belirttikleri görülmektedir.

Gene çok yüksek oranda belirtilen parasızlığın büyük ölçüde işsizlikle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorunu belirtme oranı genel olarak erkekler arasında daha yüksektir.

Yanıtların SES gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise parasızlığın alt SES gruplarında (D ve C) birinci sırada, orta SES grubunda (C+) ikinci sırada ve üst SES gruplarında (A ve B) üçüncü sırada belirtilme oranının ortalamaları aştığı görülmektedir. (A grubunda bu sorunun ikinci sırada belirtilme oranı da ortalamadan yüksektir.)

Gençlerin karşı karşıya bulunduğu en ciddi güçlüklerin öğrencilik ve çalışma durumuyla ilişkisi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Ortalamaların üzerindeki oranlar bir arada değerlendirildiğinde öğrenci gençlerle çalışan gençlerin ayrıştığı, evde oturan genç kız ve kadınların önceliklerinin ise çalışan (ya da iş arayan) gençlerinkine daha yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 138

Öğrencilik ve çalışma durumu	İşsizlik		Eğitim sorunu		Parasızlık		N
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Öğrenci, çalışmıyor	434	64,2	456	67,5	342	50,6	676
Çalışıyor, öğrenci değil	447	71,1	388	61,4	394	62,6	629
Ev kadını/kızı (çalışmıyor, öğrenci değil)	225	75,0	176	58,7	214	71,3	300
İşsiz, iş arıyor, öğrenci değil	229	80,9	171	60,4	183	64,7	283
Hem öğrenci, hem çalışıyor	85	72,0	75	63,6	67	56,8	118
Öğrenci, üniversite sınavına hazırlanıyor	82	71,9	81	71,1	60	52,6	114
Ortalama		70,4		63,7		59,6	

Birinci gruptaki üç sorundan (iş, eğitim, para) çok daha seyrek vurgulamakla birlikte gençlerin görece ciddi bulduğu iki güçlükten biri “ciddiye alınmamak, saygı görmemek”, öbürü de “danışacak, yol gösterecek kimsesi olmamak”tır.

Ciddiye alınmamanın en çok orta SES gruplarındaki (C ve C+) gençleri rahatsız ettiği, A ve D gruplarındakileri ise ortalamadan az etkilediği anlaşılmaktadır. Benzer biçimde, saygı görmemek kadınlara erkeklerden, 15-20 yaşlarındaki gençlere de 21-27 yaşlarındakilerden daha zor gelmektedir.

Kadınlar ve 15-20 yaş grubundaki gençler danışacak kimsenin olmamasını da ortalamayı aşan oranlarda belirtmişlerdir. Öte yandan yanıtların SES gruplarına göre dağılımında yalnızca C+ sosyoekonomik statü düzeyindeki gençlerin bu güçlüğü ortalamadan az vurguladıkları görülmüştür.

Gençlik içindeki olayların ve gruplaşmaların yarattığı güçlükler bir önceki iki sorundan önemli ölçüde seyrek belirtilmiştir. “Spor olanaklarından yoksunluk” ve “cinsel sorunlar” gibi gençleri doğrudan ilgilendiren öbür iki seçenek de görüşülen gençlerin sıralamasında en gerilere düşmüştür. Cinsel sorunlardan söz edenlerin ve spor olanaklarının yokluğunu belirtenlerin büyük çoğunluğu erkektir. Gençlik olaylarını ve gruplaşmalarını ortalamanın üzerinde belirten de gene erkekler ve 15-20 yaş grubundaki gençlerdir.

C. Gençlik içindeki gruplaşmalar

Deneklere Türkiye’de gençlik içinde ne gibi gruplaşmalar olduğu sorulmuş, açık uçlu bu soruya alınan yanıtlar aşağıdaki tabloda tasnif edilmiştir. En çok beş yanıtın kabul edildiği bu soruda denek başına ortalama 1,5 yanıt alınmıştır.

Tablo 139

Referans	Grup	Belirtme sırası					Toplam Yanıt	Kişi %
		1.	2.	3.	4.	5.		
Siyaset	Siyasal gruplar – Genel	455	64	22	4	1	546	24,6
	Sağcı gruplar	534	186	37	6	2	765	34,4
	Solcu gruplar	116	406	91	12	2	627	28,2
	Bölücü/yasadışı gruplar	25	15	13	8	2	63	2,8
	Diğer siyasal parti grupları	27	5	6	1		39	1,8
Din	İslami gruplar	137	129	90	15	5	376	16,9
	Şeriatçı/Genici gruplar (olumsuz)	26	24	34	10	2	96	4,3
	İnanç/mezhep ayrımları	16	22	34	8	2	82	3,7
	Laik devlet yanlıları	10	8	7	5	3	33	1,5
	Yabancı inanç grupları	6	1	2	6		15	0,7
SES	Sosyoekonomik gruplar	35	46	31	16	4	132	5,9
	Apolitik, "hafif" değerli	6	8	12	5	2	33	1,5
Etkinlik	Sosyal-kültürel faaliyet grupları	16	16	16	4		52	2,3
	Müzik tercihlerine göre gruplar	27	31	21	8	2	89	4,0
	STK	13	18	10	5		46	2,1
Sosyal çevre	Okul grupları	14	14	12	2	1	43	1,9
	Arkadaş grupları	44	28	16	4	2	94	4,2
	Çeteler-şiddet grupları	112	38	29	7	1	187	8,4
Spor	Taraftar grupları	24	40	19	11	3	97	4,4
Diğer	Etnik gruplar	6	10	7	7		30	1,3
	Toplum dışı gruplar	16	5	5	4		30	1,3
	Diğer	8	9	4	6	4	31	1,4
Toplam		1673	1123	518	154	38	3506	157,6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, gençlik grupları dendiğinde deneklerin ilk aklına gelen siyasal referanslı gruplaşmalardır. Deneklerin yaklaşık dörtte biri herhangi bir siyasal eğilim belirtmeden, genel olarak siyasal grupların varlığından söz etmiştir. Siyasal referanslı yanıtlar içinde en sık rastlanan "sağcı gruplar" (Ülkü Ocakları, MHP, BBP, Türk grupları, milliyetçi gruplar vb)

olmuş, onu "solcu gruplar" (sosyal demokrat, sosyalist, devrimci, anarşist, ÖDP, İP, SİP vb) izlemiştir. Buna karşılık siyasal parti gruplarının genel olarak ya da ANAP, DYP gibi diğer parti adları anılarak bir gençlik gruplaşması olarak belirtilme oranı düşüktür.

Tabloda "din" referanslı olarak tasnif edilen grupların hiç değilse bir

bölümünün de siyasal bir boyut içerdiği görülmektedir. Sınıflandırmanın bu biçimde yapılmış olması, İslam ile siyasal İslam'ın çoğu kez ayrıştırılamaz olmasındandır. Din referanslı grupların yalnızca küçük bir bölümü açıkça olumsuz değer yargılarıyla anılmıştır. Benzer biçimde inanç ve mezhebe dayalı gruplaşmalardan da (Alevi, Sünni, inananlar, inanmayanlar, ateist) görece seyrek söz edilmiştir. Deneklerin yüzde 17'sinin belirttiği "İslami gruplar" ise (Müslümanlar, dini gruplaşmalar, dini vakıflar, İslami partiler, RP İslami kesim, Neo-İslami gruplar, tarikatçiler vb) "şeriat" ya da "irtica" gibi terimlerle anılmamakla birlikte, esas olarak "laik" kesime karşı tanımlanan gruplardır.

Tablonun dikkat çekici yanı, gençlerin yakın sosyal çevresi olarak düşünülebilecek gruplar içinde okul ve arkadaş gruplarının (öğrenci çalışma grupları, eğlence grupları, kafadar, entelektüel gençler, "entel" olmayanlar, yaş grupları, aynı zevkleri olanlar, kız-erkek grupları vb) görece seyrek, şiddete yönelik çete gruplaşmasının ise sık belirtilmiş olmasıdır. "Çeteler" in sosyoekonomik (ya da sınıfsal) farklılıklara dayalı gruplaşmalardan sık belirtilmiş olması da ilgi çekicidir.

Bu arada tiyatro, sanat, kültür etkinlikleri çevresindeki gruplaşmaların ve sendika, dernek, çevre örgütü, kadın hareketi ve diğer sivil toplum kuruluşlarına (STK) bağlı gruplaşmaların anılma sıklığının düşük kaldığı, spor kulübü taraftarlığının bunlardan çok belirtildiği görülmektedir.

Siyasal gruplaşmalardan ve çetelerden söz edenler daha çok erkekler, öncelikle İslami gruplardan söz edenler ise daha çok kadınlardır. Kültür-sanat etkinlikleri çevresindeki ve müzik tercihleri (rock, rap, arabesk vb) temelindeki gruplaşmalarla ve arkadaş gruplarını daha çok 15-20 yaşlarındaki gençler, İslami grupları ise daha çok 21-27 yaşlarındakiler belirtmişlerdir.

Gençlik içindeki gruplaşmaları en başta siyasal ayrımlara dayandıran deneklere gençlikle ve gençliğin sorunlarıyla daha çok hangi siyasal partinin ilgilendiği sorulduğunda deneklerin yüzde 41'i "hiçbiri" yanıtını vermiştir. Dolayısıyla denekler arasındaki en yaygın görüş siyasal partilerin genel olarak gençlikle ilgilenmediğidir.

VIII. BUGÜN, GELECEK ve SİYASET

Bu bölümde gençlerin, kendilerinin ve ülkenin bugününe ve geleceğine bakış açıları ile siyasi eğilimlerine ilişkin bulgular tartışılacaktır.

A. Bugüne ve geleceğe bakış

Gençlerin kendilerini önceki ve sonraki kuşaklara göre nasıl konumlandıklarını, bireysel ve toplumsal yaşamlarında "ilerleme" deneyiminin tuttuğu yerin önemli bir göstergesidir. Anket kapsamında deneklere, kendilerini anne babalarına ve kendilerinden sonra gelen kuşağa göre ne kadar şanslı ya da şanssız buldukları sorulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 140

	Anne babadan		Sonraki kuşaktan	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Daha şanslı	1630	82,9	608	27,9
Aynı	171	7,7	260	11,9
Daha şanssız	207	9,4	1313	60,2
TOPLAM	2208	100,0	2181	100,0

Alışılmış örüntüye uygun olarak, gençlerin beşte dörtten fazlası kendilerini anne babalarının kuşağından daha şanslı saymaktadır. Alışılmış örüntünün dışına çıkarak kendilerini anne babalarından daha şanssız sayanların oranı, SES bakımından D grubunda yer alan gençler arasında 5 puan yükselmektedir. Öğren-

cilikle ilişkisi olmaksızın, düzenli ya da düzensiz işlerde çalışarak hayatını kazanan ve işsiz gençler arasında da kendilerini anne babalarından daha şanssız gören gençlerin oranı artmaktadır. Kendilerini anne babalarından daha şanssız gören gençlerin yakındıkları güçlükler arasında, parasızlık ve danışacak-yol gösterecek kimsenin olmaması gibi sorunlar öne çıkmaktadır.

Görüşülen gençlerin büyük bölümünün, kendilerinden sonraki kuşağı daha şanslı görmesi de alışılmış örüntülere uygundur. Ne var ki, gelecek kuşakları kendilerinden daha şanslı gören gençlerin oranı, kendilerini önceki kuşaklardan daha şanslı görenlerin oranından kayda değer ölçüde (yaklaşık 23 puan) düşüktür. Diğer bir deyişle, bugünün gençleri, gelecek kuşaklar için, kendileri için olduğundan daha az iyimserdir. Dahası, kendilerini anne babalarından daha şanssız gören gençlerin beşte ikiden çoğu (yüzde 42,4'ü) gelecek kuşakları kendilerinden de şanssız bulmaktadır.

Gelecek kuşakları kendilerinden daha şanssız gören gençlerin vurguladığı gençliğe özgü sorunlar arasında, gençlerin ciddiye alınmaması, çeşitli olaylar nedeniyle eğitimin engellenmesi ve cinsel sorunlar öne çıkmaktadır. Bu gençlerin geleceğe ilişkin toplumsal kaygıları arasında da toplumsal huzurun bozulacağı ve ülkede

yoksulluğun yaygınlaşacağı yönündeki beklentiler ağırlık kazanmaktadır. Bu noktada, gelecek kuşakları kendilerinden daha şanssız görme eğiliminin özellikle yüksek SES basamaklarındaki gençler arasında yoğunlaştığı belirtilmelidir.

Yukarıda sıralanan bulgular, gençlerin yaşamlarından memnuniyet düzeyleri ve kendi gelecekleriyle ilgili beklentileri konusunda ipuçları vermektedir. Bu konuyu doğrudan sınamak amacıyla deneklere iki ayrı soru yöneltilmiştir. Bunlardan birinde, bugünkü yaşamlarından memnuniyet düzeylerini 0-10 arasında bir puan vererek belirtmeleri istenmiş, diğerinde ise beş yıl sonra hangi basamakta olacaklarına ilişkin tahminleri sorulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı ve ortalama puan değerleri şöyledir:

Görüldüğü gibi, örneklemin bütününde bugünkü yaşamdan memnuniyet eğilimi ağır basmaktadır. Gençlerin yalnızca beşte biri bugünkü yaşamlarını 0-4 puan arasında değerlendirirken, yarıdan çoğu 6-10 puan arasında değerlendirmişlerdir.

Gençlerin yaşamdan memnuniyet düzeyi ile sosyoekonomik statü (SES) arasında belirgin bir ilişki vardır. Ortalama memnuniyet puanı D grubunda 4,9'a düşerken, B grubunda 6,5'e, A grubunda 6,8'e yükselmektedir.

Ortaokul düzeyinin üzerinde eğitim görmüş gençler ve halen (çalışarak da olsa) öğrenimini sürdürenler arasında yaşamdan memnuniyet eğilimi öne çıkmaktadır. Buna karşılık, okumaksızın çalışan ve özellikle işsiz gençler arasında memnuniyet eğilimi zayıflamaktadır.

Tablo 141

Hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?			Beş yıl sonra hangi basamakta olacaksınız?		
Puan	Sayı	Oran (%)	Puan	Sayı	Oran (%)
0	87	3,9	0	59	2,7
1	43	1,9	1	34	1,6
2	63	2,8	2	45	2,1
3	111	5,0	3	72	3,3
4	147	6,6	4	81	3,7
5	583	26,3	5	299	13,7
6	302	13,6	6	224	10,3
7	297	13,4	7	286	13,1
8	260	11,7	8	441	20,2
9	120	5,4	9	295	13,5
10	207	9,3	10	346	15,9
	2220	100,0		2182	100,1
Ortalama 5,913			Ortalama 6,942		

Yaşamdan memnuniyet düzeyi ile kimlik oluşumu arasındaki ilişki incelendiğinde, kimliklerini sol siyasal, etnik-mezhepsel ve yeni-modern referanslarla kuran gençlerin bugünkü yaşamlarından en az memnun kesimleri oluşturduğu görülmektedir. Buna karşılık, bir yanda gelenek-İslam diğer yanda modernist proje ekseninde kimlik oluşturan gençler, yaşamlarından en memnun kesimlerdir.

Gençlerin ağırlıklı olarak yakındıkları sorunlar ile yaşamlarından memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, sırasıyla parasızlığı, iş güvencesinden yoksunluğu ve cinsel sorunları vurgulayan gençlerin yaşamlarından daha az memnun oldukları görülmektedir. Oysa, gençlerin en çok yakındığı sorunlar arasında yer alan eğitim yetersizliği ile yaşamdan memnuniyet düzeyi arasında olumsuz bir ilişki gözlenmemektedir. Öte yandan, gençlerin "sürekli baskı altında" tutulduğundan, "pasifize edilmiş" olduğundan ve "gençliklerini yaşayamadıklarından" yakınan gençlerin arasında da yaşamdan memnuniyet düzeyi ortalamanın altına inmektedir.

Gençlerin yakın gelecekle ilgili beklentilerine gelince, iyimserliğin belirgin bir ağırlık kazandığı görülmektedir. Beş yıl sonraki yaşamdan memnuniyet düzeyiyle ilgili tahminlerini 0-4 puan arasına yerleştiren deneklerin oranı

yüzde 13,4'te kalırken, 6-10 puan arasına yerleştirenlerin oranı yüzde 73'e çıkmaktadır.

Bugünkü yaşam koşullarından memnuniyet ile SES arasında gözlenen ilişki, gelecekle ilgili beklentiler için de geçerlidir. Şu var ki, D grubundaki deneklerin de gelecekle ilgili beklentilerine verdikleri puanların ortalaması 6'nın üzerindedir.

Gençlerin yaşamdan memnuniyet düzeyleri ile eğitim ve çalışma durumları arasında gözlenen ilişkiler de gelecekle ilgili beklentilerinde geçerliliğini korumaktadır.

Kendilerini etnik-mezhepsel terimlerle tanımlayan gençlerin, gelecekleri konusunda en kötümser grubu oluşturduğu görülmektedir. Buna karşılık, örneklemdaki genel eğilime koşut olarak, gerek sol eğilimli gerekse yeni-modern tutumlu gençler arasında geleceğe ilişkin iyimserlik düzeyi yükselmektedir.

Anket kapsamında, gençlerin gelecekle ilgili beklentileri daha somut konular bakımından da sorgulanmıştır. Soruda, kişisel ve toplumsal yaşama ilişkin bir dizi karşıt olasılık çifti sunulmuş ve deneklerden, 10 yıl sonrası için bu olasılıklarından hangilerine daha fazla ağırlık verdiklerini belirtmeleri istenmiştir. Alınan yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 142

Olasılık	Oran (%)	Olasılık	Oran (%)
İş bulamamak / işsiz kalmak	47,7	İyi bir iş / daha iyi bir iş bulmak	52,3
Maddi açıdan rahat yaşamak	59,5	Para sıkıntısı çekmek	40,5
Toplumda barışın bozulması/ anarşi ve terörün artması	42,1	Toplumda barış ve huzurun hakim olması	57,9
Özgürlüklerin artması, demokrasinin gelişmesi	73,0	Özgürlüklerin kısıtlandığı baskıcı bir rejim kurulması	27,0
İslami değerlerin toplumsal yaşamda ve kamu yönetiminde daha etkili kılınması	31,6	Türkiye'nin daha Batılı bir görünüme kavuşması	68,4
Çevre bilincinin ve korumacılığının artması	48,4	Çevre kirliliğinin artması	51,6
Ülkede yoksulluğun yaygınlaşması	48,8	Ülkede halkın rahat düzeyinin yükselmesi	51,2
Dünyada barış ve huzurun yaygınlaşması	58,3	Dünyada barışın bozulması/savaşların artması	41,7

Geleceğe yönelik genel iyimserliğe karşın, örneklemin yarıya yakını 10 yıl sonrası için "iş bulamama, işsiz kalma" olasılığına ağırlık vermektedir. Bu bulgu, işsiz kalma ya da iş bulamama tehdidinin Türk toplumunda yaşamın "olağan" bir parçası olarak adeta kanıksanmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. On yıl sonra bir iş sahibi olamaya-bileceğini düşünen denekler arasında gelecekle ilgili iyimserlik eğilimi doğal olarak zayıflamakla birlikte gene de ortalamasının çok altında değildir. Üstelik, bu endişeyi taşıyan gençlerin dörtte biri aynı zamanda 10 yıl sonra maddi bakımdan daha rahat bir yaşam olasılığına ağırlık vermektedir.

İşsizlik kaygısı doğal olarak halen işsiz olan gençler arasında en yüksek düzeye (yüzde 53) ulaşmaktadır; ama bu gençlerin de yarından fazlası (yüzde 54,5) 10 yıl sonra maddi bakımdan daha rahat bir yaşam beklemektedir. Benzer bir biçimde, sosyoekonomik statü (SES) bakımından D grubunda yer alan gençlerin de yarından fazlası 10 yıl sonrası için işsizlik olasılığına ağırlık vermekle birlikte, aynı zamanda daha rahat bir yaşam beklemektedir.

Ülkenin genel refah düzeyi bakımından, gençlerin kendileri açısından olduğu kadar iyimser olmamaları dikkat çekicidir. Örneklemin yüzde 59,5'i 10 yıl sonra kendileri için daha rahat bir yaşam

beklerken, halkın refah düzeyinde artış bekleyenlerin oranı yüzde 51,6'da kalmaktadır. Kendilerinin daha rahat bir maddi yaşama kavuşacağını bekleyen gençlerin yaklaşık üçte biri aynı süre içinde ülkede yoksulluğun yaygınlaşacağı kanısındadır. Buna karşılık, 10 yıl sonrası için maddi sıkıntı bekleyen gençlerin de dörtte biri aynı dönemde genel refah düzeyinde artış beklemektedir. Bireylerin kendilerine ilişkin maddi beklentileri ile topluma ilişkin beklentileri arasındaki bu farklılaşma, gelir dağılımındaki eşitsizleşmeyi kendi konumlarıyla ne ölçüde ilişkilendirdiklerini göstermektedir.

Çevre bilinci ve çevrenin korunması alanında, gelecekle ilgili iyimserliğin yerini kötümser beklentiler almaktadır. Örneklemin yarıdan çoğu önümüzdeki 10 yıl içinde Türkiye'de çevre kirliliğinin artacağı kanısındadır.

Toplumun siyasal geleceği konusunda ise gençlerin daha iyimser bir bakış taşıdığı görülmektedir. Örneklemin yüzde 57,9'u önümüzdeki 10 yıl içinde topluma barış ve huzurun egemen olacağı, yüzde 73'ü ise demokrasinin gelişeceği kanısındadır. Bununla birlikte, ülkenin ekonomik ve siyasal geleceğine ilişkin beklentiler arasında güçlü bir bağlantı vardır. Yakın gelecekte ülkede yoksulluğun yaygınlaşacağını düşünen denek-

lerin üçte ikisi aynı zamanda toplumsal barışın da bozulmasını beklemektedir; bu grup içinde, özgürlüklerin kısıtlandığı baskıcı bir rejim bekleyenlerin oranı yüzde 45'e yaklaşmaktadır. Genel refah düzeyinin yükselmesini bekleyenlerinse ancak onda biri baskıcı bir rejime ihtimal vermektedir.

Türkiye'nin ekonomik ve siyasal geleceği konusunda kötümser beklentiler taşıyan gençlerin, ülkenin geleceğinde İslamlaşma seçeneğine de görece daha fazla şans tanıdıkları gözlenmektedir. Örneğin, Türkiye'de özgürlüklerin kısıtlandığı baskıcı bir rejim bekleyenlerin yüzde 45'i aynı zamanda yakın gelecekte İslami değerlerin toplumsal yaşamda ve kamu yönetiminde daha etkili olacağı kanısındadır. Ne var ki, İslamlaşma seçeneğine verilen olumlu ve olumsuz anlamlara göre, bu ilişkiyi farklı yönlerde yorumlamak gerekecektir. İslamlaşmayı olumlu bir seçenek olarak görenler için, bu gelişme, özgürlüklerin güvencesi ve baskıcı bir rejimin antitezi olarak anlam taşıyacaktır. Nitekim İslamlaşmaya daha fazla şans tanıyan gençlerin beşte üçü, aynı zamanda yakın gelecekte ülkede demokrasinin de gelişeceği inancındadır.

Gençlerin Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal geleceğine ilişkin beklentileri ile dünya barışına ilişkin

beklentileri arasında da sıkı bir ilişki vardır. Yakın gelecekte Türkiye'de toplumsal barışın bozulacağı beklentisini taşıyan gençlerin üçte ikisi bu dönemde aynı zamanda dünya barışının da bozulacağı inancındadır. Benzer bir biçimde, Türkiye'nin geleceğinde bir baskı rejimi gören gençlerin de yaklaşık yüzde 70'i dünya barışı için kötümserdir. Toplumun maddi refahı konusunda kötümser olanlar arasında da dünyada savaşların artması bekleyenlerin oranı üçte ikiye yaklaşmaktadır.

Bu bulgular, toplumsal ve siyasal konularda iyimserlik ve kötümserliğin farklı gençlik kesimlerinde iki karşıt eğilim olarak ayrıştığını göstermektedir. Bu eğilimlerin SES basamakları bakımından dağılımı incelendiğinde, ekonomik refah, toplumsal huzur ve dünya barışıyla ilgili olumsuz beklentilerin orta ve üst SES gruplarında daha büyük ağırlık taşıdığı görülmektedir.

Gençlerin bugünkü ve gelecekteki yaşamlarına ilişkin değerlendirmelerinde görece olumlu bir bakışın ağırlıkta olmasına karşın, ülke koşullarını sınırlayıcı bir etmen olarak görme eğilimi de azımsanmayacak düzeydedir. Bir başka ülkede yaşamayı isteyip istemediklerine ilişkin soruya deneklerin beşte iki gibi yüksek bir oranı olumlu yanıt vermiştir. Bu soruya alınan yanıtların ve

bir başka ülkede yaşamayı yeğleyecek gençlerin ülke tercihlerinin dağılımı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 143

Başka bir ülkede yaşamak ister mısınız?	Sayı	Oran (%)
Evet	902	40,7
Hayır	1214	54,8
Bilmiyor	100	4,5
TOPLAM	2216	100,0

Tablo 144

Hangi ülkede yaşamak istersiniz?	Sayı	Oran (%)
ABD	234	26,2
Başka Amerika ülkeleri	24	2,7
Toplam Amerika	258	28,9
Almanya	215	24,1
Fransa	99	11,1
İngiltere	71	8,0
Hollanda	42	4,7
İsviçre	38	4,3
Başka Avrupa ülkeleri	80	9,0
Toplam Avrupa	545	61,2
Uzakdoğu	37	4,1
Avustralya	25	2,8
Afrika	4	0,4
Diğer	17	1,9
Farketmez	7	0,8
TOPLAM	893	100,1

Eğitimin ilk iki amacı arasında "vatana-millete faydalı olma" seçeneğini belirten gençlerin bile üçte biri bir başka ülkede yaşamayı yeğlemektedir. Benzer bir biçimde, ailelerinden edindikleri en önemli üç kazanım arasında "devlete ve millete bağlılık" seçeneğine yer verenlerin de yüzde 37'si aynı eğilimi taşımaktadır.

Öncelikle, bir başka ülkede yaşama özleminin daha çok 15-20 yaş grubundaki, öğrenci ve bekâr gençler arasında yaygın olduğunu belirtmek gerekir. Ama çalışan gençlerin de ortalamaya yakın oranda bu özlemi paylaştığı görülmektedir. Buna karşılık, kendi evini kurmuş gençlerin yalnızca yüzde 33'ü bir başka ülkede yaşamayı özlemektedir.

Bir başka ülkede yaşama arzusu SES basamakları bakımından özellikle B ve A gruplarında ağırlık kazanmaktadır. Bu gruplardaki gençlerin yüzde 55'i bir başka ülkede yaşamak istediklerini belirtmiştir. Buna bağlı olarak, gençlerin bir başka ülkede yaşama istekleriyle, kendi geleceklerine ilişkin karamsar beklentileri arasında pozitif bir ilişki gözlenmemektedir. Tam tersine, yakın gelecekte iyi bir iş sahibi olmayı ya da maddi açıdan daha rahat bir yaşam sürmeyi umanlar, bu konularda karamsar olanlardan daha fazla yurtdışında yaşamak istemektedirler. Daha da ilginç, yakın gelecekte Türkiye'nin daha Batılı bir

görünüm kazanmasını bekleyen gençler, İslami değerlerin daha etkili olmasını bekleyenlerden daha fazla bir başka ülkede yaşamayı yeğlemektedirler.

Dolayısıyla, gençlerin gelecekle ilgili iyimserlikleri arttıkça, beklentilerini Türkiye'den başka bir ülkede gerçekleştirme arayışının da güçlendiğini öne sürmek yanlış olmayacaktır. Bu noktada, bir başka ülkede yaşamak isteyen gençlerin mesleki başarıya ve maddi zenginliğe diğer gençlerden çok daha fazla önem verdiğini belirtmekte yarar vardır. Ayrıca bu gençler, Türkiye'de okulların gençlerin kişiliğini gelişmesini engellediği, genç insanların gençliklerini yaşayamadıkları, ailede, okulda ve iş hayatında sürekli baskı altında oldukları yakınmalarını herkesten daha yoğun bir biçimde dile getirmektedirler. Gene bu gençler, Türkiye'de yaşayan birer genç olarak karşılaştıkları sorunlar arasında, "ciddiye alınmadıkları/saygı görmedikleri" şikayetini akranlarından daha fazla vurgulamaktadırlar. Cinsel sorunlar da bu gençlerin daha büyük bir sıklıkla vurguladıkları sorunlar arasındadır.

Bir başka ülkede yaşamak isteyen gençlerin tercihlerinin ilk sırasında yer alan ABD ve Almanya'nın görece konumları incelendiğinde şu bulgular ortaya çıkmaktadır:

ABD kadınlar, Almanya ise erkekler arasında daha gözde bir seçenektir.

Türkiye’de bir genç olarak saygı görmediğini düşünen, okullarda kişiliklerinin gelişmesinin engellenmesinden, gençliklerini yaşayamamaktan ve cinsel sorunların ağırlığından yakınan gençler ABD’ye daha fazla ilgi göstermektedirler. Buna karşılık, daha yeterli spor olanakları arayan gençler Almanya’yı ABD’ye göre daha fazla tercih etmektedirler. Yaşamlarında mesleki başarıya ve maddi zenginliğe önem veren gençler arasında da Almanya ABD’ye göre daha gözde konumdadır. Öte yandan, dinsel değerleri güçlü gençler arasında bir başka ülkede yaşama özlemi diğerlerinden çok daha sınırlı olmakla birlikte, bu gençlerin de Almanya’ya ortalamanın üzerinde ilgi gösterdiği belirtilmelidir.

B. Siyasal eğilimler

Görüşülen gençler arasında örgütlü siyasal katılım eğiliminin çok sınırlı olduğu görülmektedir. Deneklerin yalnızca 3,7’si bir siyasal parti üyesi olduklarını belirtmişlerdir. Bunlar dışında, siyasal, sosyal ya da kültürel nitelikli bir örgüt (vakıf ya dernek) üyesi olduğunu belirtenlerin oranı da yalnızca yüzde 2,5’tir. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, arkadaşlarıyla en çok konuştukları konular arasında siyasetten söz eden deneklerin oranı ancak onda bir kadardır.

Gençler, siyasetten ve siyasal partilerden ne kadar uzak duruyorlarsa, siyasal partileri de kendilerine o kadar uzak bulmaktadırlar. Hangi partinin gençlikle ve gençliğin sorunlarıyla daha çok ilgilendiği sorusuna karşılık veren deneklerin yarıya yakını “hiçbiri” yanıtını vermişlerdir. “Hiçbiri” yanıtı deneklere sunulan seçenekler arasında bulunmadığı ve “diğer” seçeneği altında (kendiliğinden) belirtildiği için bu oran özellikle yüksektir. Görüşülen gençlerin yüzde 16’sı da (362 kişi) bu soruya yanıt vermemiş ya da verememiştir.

Gençlerin siyasal tercihlerine ilişkin bir soruyu yanıtlayan deneklerin yarısından çoğu 1995 seçimlerinde yaşı tutmadığı için oy kullanmamıştır. Bunlar dışarıda tutulursa, 1995 seçimlerinde seçmen yeterliliğine sahip gençler arasında oy kullanmamış ya da boş oy kullanmış olanların oranı beşte biri aşmaktadır. Bugün yapılacak bir seçimde ise bu oranın yüzde 30’a yaklaşacağı anlaşılmaktadır. Bu gelişme, gençler arasında siyasal sisteme yönelik tepkinin yaygınlaşmakta olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, 1995’te oy kullanmamış gençlerin yarıya yakını, boş oy kullananlarınsa yüzde 60’a yakını bugün de ya geçersiz oy kullanmayı ya da hiç sandığa gitmemeyi düşünmektedir.

Belli başlı partilerin gençlik tabanlarının profilleri konusunda ise şu gözlemlere yer verilebilir.

ANAP: ANAP yanlısı gençler arasında kadınlar, bu arada ev kadınları/kızları görece daha ağırlıklı oranda yer almaktadır. Buna karşılık ANAP'lı gençler, örneklem içinde bütün yaş gruplarına en eşit biçimde dağılmış grubu oluşturmaktadır. SES basamaklarında yükseldikçe ANAP'luların oranında hafif bir artış gözlenmekle birlikte, işsiz ya da yarı zamanlı işlerde çalışan gençler de ANAP'a ilgi duymaktadır. ANAP'lular, örneklem ortalamasına göre yaşamlarından daha yüksek memnuniyet belirtmektedirler. Ayrıca hem kendi geleceklerini daha iyimser bir gözle görmekte, hem de Türkiye'nin geleceği için olumlu olasılıklara ağırlık vermektedirler. ANAP'lı gençler, bir yandan teröre diğer yandan çevre sorunlarına, örneklem ortalamasından daha fazla önem vermektedirler. Ama devletten beklentileri arasında da "iş ve maddi destek" konusunu daha fazla vurgulamaktadırlar. Kimlikleşme düzeyi yüksek olan gençlik kesimlerinin hiçbirinde ANAP özel bir ilgi uyandırmamaktadır. Buna karşılık, gerek ahlakçı-uyumcu kişilik özellikleriyle gerekse bireyselci bir tutumla sosyalleşen gençler ANAP'a ortalamanın üzerinde ilgi göstermektedirler.

CHP: CHP'li gençler, öğrencilerin en ağırlıklı olduğu grubu oluşturmaktadır. Bu grup, sosyoekonomik statü bakımından da C+ ve daha üst basamaklarda yoğunlaşmasıyla da diğerlerinden ayrılmaktadır. Buna karşın CHP'lilerin yaşamlarından memnuniyet düzeyleri ortalamanın altındadır; geleceğe bakışları ise görece iyimserdir. CHP'li gençlerin vurguladığı ülke sorunları arasında irtica tehlikesi, zengin-fakir uçurumu ve eğitim sorunları öne çıkmaktadır. Devletten beklentileri arasında ise eğitimin yanı sıra demokrasi ve sosyal hizmet konuları ağırlık kazanmaktadır. ÖDP'liler ve BBP'liler bir yana bırakılırsa, CHP'li gençler ekonomiye devlet müdahalesini en çok savunan kesimdir. Ayrıca CHP, modernist projeye uyum temelinde kimlik oluşturan gençlerin birinci partisidir.

DSP: Sosyoekonomik statü bakımından C grubunda yoğunlaşan DSP'li gençler arasında işsizler görece daha yüksek oranda temsil edilmektedir. DSP'lilerin bugünkü yaşamlarından memnuniyet düzeyi ortalamanın altında olduğu gibi, gelecek konusunda da kötümser beklentileri ağır basmaktadır. DSP'liler Türkiye'nin siyasal geleceği bakımından da olumsuz olasılıklara ağırlık vermektedirler. Uyuşturucu bağımlılığı, rüşvet ve yolsuzluklar gibi sorunları diğer gruplardan daha büyük bir önemle vurgulamak-

tadırlar. Devletten beklentileri arasında ise teröre çözüm ve eğitim konuları öne çıkmaktadır. DSP'liler, ekonomiye devlet müdahalesi konusunda CHP'lilerden daha ılımlı bir tutum benimsemektedirler. DSP, modernist projeye uyum çabası gösteren gençler arasında CHP'den sonra ikinci tercih olarak ortaya çıkmaktadır.

DYP: Kadınların en büyük ağırlıkla yer aldığı gençlik grubu DYP'lilerdir; bu parti lehinde tercih belirten deneklerin yüzde 60'ı kadındır. Özellikle ev kadınları/kızları arasında DYP'nin belirgin bir ağırlığı vardır. Öte yandan, örneklemin yaş ortalaması en düşük grubu DYP'lilerdir. DYP'li gençler D ve C gruplarında yoğunlaştıkları halde, yaşamdan memnuniyet düzeyi en yüksek grubu oluşturmaktadır; ayrıca gelecekle bakımından en iyimser grup DYP'lilerdir. Buna karşılık, devletten beklentileri arasında iş ve maddi destek konularının öne çıkması dikkat çekicidir. Benzer bir biçimde, DYP'liler ekonomide özelleştirmeye diğer gruplardan daha çok destek verdikleri halde, devletin bireylerin geçimine destek olmasına en az diğer gruplar kadar sahip çıkmaktadırlar. ANAP gibi DYP de kimlikleşme düzeyi yüksek olan gençlerden ilgi görmemektedir; buna karşılık ahlakçı-uyumcu kişilik özelliklerini öne çıkaran gençler arasında DYP'ye yönelik ilgi artmaktadır.

FP: FP'nin gençlik tabanında erkeklerin belirgin bir ağırlığı vardır; bu partiye oy verme eğiliminde olan deneklerin yüzde 57'si erkektir. Öte yandan, yaş ortalaması en yüksek ve öğrencilerin en az temsil edildiği grup FP'lilerdir. Bu grup da SES bakımından ağırlıklı olarak C kategorisinde yer almaktadır. FP tabanı, çalışanların ağırlığı bakımından MHP tabanından sonra ikinci sırada gelmektedir; ama işsizler ve ev kadınları/kızları da FP'nin gençlik tabanında belirgin bir yere sahiptir. Yaşamlarından memnuniyet düzeyi ve gelecekle ilgili beklentileri bakımından FP'lilerin konumu örneklemin ortalamasından farklıdır. Buna karşılık FP'liler, HADEP'lilerden sonra, yakın gelecekte Türkiye'de baskıcı bir rejimin ortaya çıkması olasılığından en çok çekinen gruptur. Türkiye'nin çözüm bekleyen sorunları arasında, ahlaki değerlerdeki yozlaşmaya ve ulusal kültürün korunamamasına en çok önem veren de FP'lilerdir. Devletten beklentileri arasında ise iş ve maddi destek ile inanç özgürlüğünü vurgulamaktadırlar. FP, geleneksel-İslami referanslarla kimlik oluşturan gençlerin birinci partisidir; ama bu konuda MHP'nin ciddi rekabetiyle karşı karşıyadır.

MHP: MHP'nin genç seçmen profilinin en belirgin özelliği erkeklere dayalı olmasıdır; bu partiye ilgi duyan gençlerin yaklaşık yüzde 70'i erkektir. MHP tabanı, DYP'lilerle birlikte yaş ortalaması en düşük grubu oluşturmakla birlikte, çalışan

gençlerin yoğunluğu bakımından bütün diğer gruplardan ayrılmaktadır. MHP'liler sosyoekonomik statü bakımından ağırlıklı C grubunda yer almaktadır; yaşamlarından memnuniyet düzeyi bakımından da DYP'lilerden sonra ikinci sırada gelmektedir. MHP'li gençlerin en çok vurguladıkları ülke sorunu terördür. Devletin ekonomideki rolünün artması ya da bireylerin geçimini daha çok desteklemesi yönünde örneklem ortalamasının ötesine geçen bir talepleri yoktur. Devletten bekledikleri öncelikli işlevler, terörü önlemenin yanı sıra, yolsuzluklarla mücadele, gençlere daha çok ilgi gösterilmesi ve toplamda birlik ve huzurun sağlanmasıdır. MHP, milliyetçi referanslarla kimlik oluşturan gençlerin dörtte birinden çoğunun desteğine sahiptir.

Örneklemin en kalabalık kesimini oluşturan "tepkici" gençliğe, seçimlerde oy kullanmamayı ya da geçersiz oy kullanmayı düşünen gençlere gelince: Bu kesimin bileşiminde, SES bakımından C+ ve B gruplarının görece ağırlık taşınması dikkat çekicidir. Bu kesim, Türkiye'nin çözüm bekleyen sorunları arasında ekonomik sorunlardan çok, ahlaki yozlaşma, eğitim, toplumun kendi değerlerini koruyamaması gibi kültürel sorunları vurgulama eğilimindedir. Devletten beklentileri arasında da demokrasi, özgürlüklerin genişlemesi, insana saygı, yolsuzluklarla mücadele

gibi konular öne çıkmaktadır. Son olarak, kimlik oluşumunda yeni-modern, sol siyasal ve etnik-mezhepsel referansları güçlü olan gençler arasında siyasal sisteme tepkinin en yüksek düzeye ulaştığı belirtilebilir. Ayrıca bireysel kişiliklerini öne çıkaran gençler de bu eğilimi ortalama-dan daha fazla paylaşmaktadırlar.

Gençlerin dinsel davranış örüntüleriyle siyasal eğilimleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise şu bulgular ortaya çıkmaktadır: Düzenli olarak namaz kılan gençlerin yüzde 22'si FP sempaticanıdır. Onları yüzde 14 ile MHP'liler, yüzde 11 ile ANAP'lılar izlemektedir. Yalnızca düzenli olarak namaz kılmakla kalmayıp aynı zamanda din konusunda düzenli olarak okuyup düşünen gençler arasında FP'lilerin oranı yüzde 27'ye yükselmekte, onları yüzde 16 ile MHP'liler, yüzde 9 ile ANAP'lılar izlemektedir. Ne var ki bu gençlerin de yüzde 24'ü hiç oy kullanmama ya da boş oy kullanma eğilimindedir. Hem din konusunda düzenli okuyup düşünen hem de arkadaşlarıyla konuşmalarında dinsel konulara öncelik veren gençlerin ise yüzde 31'i FP'li, yüzde 18'i ise MHP'lidir; bu gençler arasında tepki oyu kullanacakların oranı da yüzde 14'ü biraz aşmaktadır.

Bu bulgular, gençlik içindeki "dinsel ajitasyon"un büyük bir ağırlıkla FP tabanına kanalize olduğunu açıklıkla ortaya koymaktadır. Dinsel duyarlılığı yüksek olan

gençler arasında FP sempatanlarının oranı, bu partinin ortalama oy potansiyelini kat kat geride bırakmaktadır. MHP de bu kesimde ortalamanın üzerinde destek görmekle birlikte, FP'yle yarışabilecek güçte değildir. Ne var ki, gençliğin bu kesiminde de bütün partileri protesto etme eğiliminin hiç de ihmal edilemeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Dinsel söylemi güçlü partilerin varlığına karşın, gençliğin bu kesiminde de ciddi bir temsil sorunu yaşanmaktadır.

Bu bölümde son olarak, gençlerin çeşitli tanınmış kişilere atfettikleri siyasal misyona ilişkin anket bulguları sunulacaktır. Bu konuda deneklere yöneltilen soruda, 22 şahsiyet arasında ülke yönetiminde söz sahibi olmasını istedikleri en çok üçünü belirtmeleri istenmiştir. Alınan yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 145

Ülke yönetiminde söz sahibi olması istenen kişi	Sayı	Yanıt (%)	Kişi (%)
Recep Tayyip Erdoğan	435	10,2	21,6
Sakıp Sabancı	422	9,9	20,9
Mesut Yılmaz	365	8,5	18,1
Deniz Baykal	320	7,5	15,9
Bülent Ecevit	318	7,4	15,8
Zülfü Liyaneli	284	6,6	14,1
Süleyman Demirel	271	6,3	13,4
Devlet Bahçeli	230	5,4	11,4
Muhsin Yazıcıoğlu	216	5,0	10,7
Tansu Çiller	206	4,8	10,2
Tuğrul Türkeş	153	3,6	7,6
Çevik Bir	127	3,0	6,3
Fethullah Gülen	127	3,0	6,3
Necmettin Erbakan	125	2,9	6,2
Mümtaz Soysal	124	2,9	6,1
Ufuk Uras	72	1,7	3,6
Murat Bozlak	62	1,4	3,1
Rüşdü Saracoğlu	30	0,7	1,5
Besim Tibuk	24	0,6	1,2
Şerafettin Elçi	14	0,3	0,7
İzzettin Doğan	13	0,3	0,6
Erol Yazar	10	0,2	0,5
Hiçbiri	274	6,4	13,6
Diğer	61	1,4	3,0
TOPLAM	4283	100,0	212,3

Deneklerin yüzde 13,6'sının bu kişilerden hiçbirini ülke yönetiminde görmek istememesi, gençler arasında siyasal sisteme olduğu kadar siyasal elite karşı da ciddi bir tepkinin bulunduğunu göstermektedir. Tahmin edilebileceği gibi, bu tepki, seçimlerde oy kullanmama ya da geçersiz oy kullanma eğiliminde olan gençler arasında en yoğun biçimde hissedilmektedir. Kararsız seçmenlerin de yüzde 15'i bu tepkiyi paylaşmaktadır.

FP'li Recep Tayyip Erdoğan'ın, FP lehinde siyasal tercih belirten deneklerden çok daha fazlasının desteğini alarak birinci sıraya yerleşmesi, gençlerin siyasal ölçütlerinde, kişisel nitelikler ile parti üyeliği arasında önemli bir ayırım çizgisi oluştuğunu göstermektedir. Kuşkusuz, Erdoğan'a yönelik bu desteğin büyük ölçüde, başta MHP'liler olmak üzere sağ eğilimli gençlerden gelmesi önemli bir kısıtlamadır. Ama bugün yapılacak bir seçimde oy kullanmayacak ya da boş oy kullanacak gençlerin de yüzde 14'ünün Erdoğan'ı ülke yönetiminde görmek istemesi kişisel karizmanın önemini vurgulamaktadır.

Erdoğan'a yönelik destek SES kategorileri arasında özellikle C grubunda yoğunlaşmaktadır; Erdoğan'ı ülke yönetiminde görmek isteyen gençlerin yüzde 54'ü bu grupta yer almaktadır. Erdoğan sempatanları arasında ilk ve orta öğrenimli

gençlerin ağırlığı artmaktadır. Bu gençlerin geleneksel değerlere bağlılığının önemli bir göstergesi, örneğin AB üyeliğinin Türkiye'yi öz değerlerinden uzaklaştıracağına inananların oranı ortalamanın 20 puan üzerine çıkmasıdır. Erdoğan sempatanları arasında Türkiye'nin Batılılaşma politikasını başından beri bir hata olarak görenlerin oranı da ortalamanın iki katına ulaşmaktadır. Öte yandan, Erdoğan yandaşlarının devletten iş ve maddi destek beklentisinin öne çıkması da siyasette taze bir "paternal" figür olarak görüldüğünü düşündürmektedir.

İşadami Sakıp Sabancı'nın bütün parti liderlerinden daha fazla destek bulması da siyasal elite bir yenilenme beklentisinin işareti sayılabilir. Bu noktada önce, Erdoğan'a ve Sabancı'ya destek belirten deneklerin neredeyse bütünüyle ayrı iki farklı grup oluşturduğunu belirtmekte yarar vardır. İlk üç tercihi arasında hem Erdoğan'ı hem de Sabancı'yı anan denek sayısı yalnızca 74'tür. İki grubun ayrışmasında, Sabancı'yı destekleyenler arasında siyasal konum farklarının önemli ölçüde geri plana itilmesi dikkat çekmektedir. FP yandaşları dışında bütün partilerin sempatanları Sabancı'nın ülke yönetiminde rol almasını anlamlı oranlarda onaylamaktadır. ANAP, DSP ve DYP yandaşları bu bakımdan daha da öne çıkmaktadır. Ayrıca bugün yapılacak

bir seçimde hiç oy kullanmayarak ya da geçersiz oy kullanarak siyasal sisteme tepki gösterme eğiliminde olan gençlerin de ortalamanın üzerinde oranlarda Sabancı'ya destek verdiği vurgulanmalıdır.

Sabancı'yı destekleyenler bütün SES gruplarına görece eşit olarak dağılmakta, ama C+ grubu daha güçlü biçimde temsil edilmektedir. Sabancı'yı destekleyenler Batılılaşma politikası konusunda örneklem bütününüyle aynı eğilimleri paylaşmaktadır. Büyük çoğunluğu Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemekte ve Türkiye'nin öz değerlerinden uzaklaşacağı kaygısını reddetmektedir. Denebilir ki Sabancı, Erdoğan'dan farklı olarak, yaşam tarzıyla modernleşmiş, Batılılaşmaya açık gençlik kesimi için yeni bir siyasal elit beklentisini temsil etmektedir. Buna karşılık Sabancı'yı destekleyenler arasında da devletten iş ve maddi destek beklentisinin ortalamanın üzerine çıkması, Sabancı'nın kişiliğinde de "paternal" figür arayışının etkili olduğunu düşündürmektedir.

IX. KÜMELEME ANALİZİ

Bu bölümde, görüşülen gençlerin yaşam tarzları bakımından kümelendirilmesi amacıyla yürütülen çalışmanın sonuçları sunulacaktır.

A. Değişkenler ve faktörler

Kümelendirme çalışması, biri gençlerin tüketim/mülkiyet kalıpları diğeri ise boş zamanlarını değerlendirme örüntüleri olmak üzere iki boyutta yürütülmüştür. Bu iki boyutun analizinde temel alınan değişkenler şöyledir:

Tablo 146

Tüketim/mülkiyet değişkenleri	Boş zaman değişkenleri
Kendine ait bir oda	Kitap okurluğu
Banka hesabı	Dergi okurluğu
Kredi kartı	El işi yapmak
Otomobil	Sosyal Yardımlaşma
Cep telefonu	Tavla oynama
Bilgisayar	Maça gitmek
Bisiklet	Bilgisayar/İnternet kullanmak
Müzik sesi	Müzik aleti çalma
Resim yapmak	Diskoteke/bara vb gitmek
Spor yapmak	Tiyatroya/konsere gitmek

Deneklerin bu iki grup değişkenle ilgili yanıtlarından yola çıkarak iki faktör analizi çalışması yapılmıştır. Tüketim/mülkiyet kalıplarıyla ilgili faktör analizinin sonuçları şöyledir:

Tablo 147

	Faktör 1	Faktör 2
Oda	0,01	0,69
Banka hesabı	0,65	0,23
Kredi Kartı	0,73	0,11
Otomobil	0,64	-0,05
Cep Telefonu	0,69	0,06
Bilgisayar	0,39	0,35
Bisiklet	-0,02	0,69
Müzik Seti	0,22	0,62
	Lüks tüketim	Mütevazı tüketim
Açıklanan Varyans	28,7	15,2

Toplam varyansın yüzde 28,7'sini açıklayan birinci faktörle yüksek ilişki içinde olan değişkenler **Banka hesabı, kredi kartı, otomobil, cep telefonu ve bilgisayar** sahipliğidir. Bu olanakları toplumda dar bir kesimin paylaşması nedeniyle tüketimin bu boyutu **lüks tüketim** olarak adlandırılmıştır.

Toplam varyansın yüzde 15,2'sini açıklayan ikinci faktörle yüksek ilişki içinde olan değişkenlerse **kendine ait bir oda, bilgisayar, bisiklet ve müzik seti** sahipliğidir. Bu olanaklara görece daha geniş bir toplum kesimi erişebildiği için bu boyut **mütevazı tüketim** olarak adlandırılmıştır.

Boş zaman değişkenleri üzerinde yapılan faktör analizi sonucunda, toplam varyansın yüzde 44,4'ünü açıklayan üç boyut elde edilmiştir:

Tablo 148

	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Kitap okurluğu	-0,20	0,53	0,34
Dergi okurluğu	-0,03	0,70	0,24
El işi	-0,65	-0,07	0,03
Sosyal yardımlaşma	0,10	0,05	0,58
Tavla, kâğıt oynama	0,53	0,36	-0,06
Maça gitme	0,76	-0,08	0,13
Bilgisayar/İnternet kullanıcılığı	0,17	0,53	0,04
Müzik aleti çalma	0,10	0,13	0,47
Resim yapma	-0,06	0,09	0,69
Diskotek/bara gitme	0,42	0,49	-0,15
Spor yapma	0,65	0,11	0,33
Tiyatro/konser izleyiciliği	0,14	0,70	0,13
	Kamusal yaşama	Kültürel yaşama	İçe dönük
Açıklanan Varyans	22,8	13,0	8,6

Toplam varyansın yüzde 22,8'ini açıklayan birinci faktör, **tavla-kâğıt oynama, maça gitme, spor yapma, diskotek/bar vb müdavimliği** değişkenleriyle pozitif; **el işi yapma** değişkeniyle ise negatif ilişkiye sahiptir. Bu etkinliklerin genellikle spor salonu, stadyum, kahvehane, diskotek ya da bar gibi kamusal mekânlarda yapılıyor olması nedeniyle bu boyuta **kamusal alanda yaşama** adı verilmiştir.

Toplam varyansın yüzde 13'ünü açıklayan ikinci faktörle yüksek ilişki içinde olan değişkenler **kitap okurluğu, dergi okurluğu, tiyatro/konser izleyiciliği, tavla-kâğıt oynama, bilgisayar/İnternet kul-**

lanıcılığı, diskotek/bar vb müdavimliği değişkenleridir. Bu değişkenler arasında kültürel etkinliklerin ağırlıkta olması nedeniyle bu boyuta da **kültürel yaşama** adı verilmiştir

Toplam varyansın yüzde 8,6'sını açıklayan üçüncü faktör, **kitap okurluğu, sosyal yardımlaşma ve hayır işleri, müzik aleti çalma, resim yapma ve spor yapma** değişkenleriyle yüksek ilişki içindedir. Bu etkinliklerin çoğunun tek başına yapılabilmesi ve ortak bir mekân gerektirmemesi nedeniyle bu boyuta da **içe dönüklük** adı verilmiştir.

B. Kümeler

Yukarıda tanımlanan beş faktör kullanılarak yapılan **kümelendirme** sonucunda deneklerin dört ana kümede toplandığı belirlenmiştir. Kümelerin, söz konusu beş boyuttaki ortalama değerleri şöyledir.

Tablo 149

Küme	Lüks tüketim	Mütevazı tüketim	Kamusal yaşama	Kültürel yaşama	içe dönüklük	N	%
1	-0,36	-0,59	-0,37	-0,55	-0,38	1050	47,2
2	-0,11	0,93	0,89	0,93	-0,40	515	23,2
3	2,16	-0,11	0,72	0,44	-0,08	256	11,5
4	-0,29	0,44	0,02	-0,03	1,57	402	18,1
Toplam						2223	100,0

1050 kişiden oluşan en kalabalık küme bütün boyutlarda negatif ortalama vermektedir. Bu kümenin gerek tüketim/mülkiyet, gerekse boş zaman değerlendirme değişkenlerinin hiçbir boyutunda pozitif ortalama vermemesi, genç olmaya özgü bir yaşam tarzına ya da bir "gençlik kültürü"ne sahip olmadığını göstermektedir. Bu kümedeki deneklerin tüketim kalıpları mütevazı ölçüde bile çeşitlenmemiştir. Kamusal alanda gözükmemektedirler; kültürel etkinlikleri çok sınırlıdır; içe dönük yaşamları da zenginleşmemiştir. O nedenle bu küme aşağıdaki çözümlerde "**genç olamayanlar**" adıyla anılacaktır.

515 denekten oluşan ikinci küme **mütevazı tüketim, kültürel yaşama ve kamusal alanda yaşama** boyutlarında pozitif ortalamalar vermektedir. Bir başka deyişle bu kümedeki denekler boş zamanlarında hem kamusal alanda yer almakta, hem de kültürel etkinliklerle ilgilenmektedirler. Ayrıca ortalama

olarak mütevazı bir tüketim kalıbına sahiptirler. Bu kümenin yaşam tarzında **kültürel yaşama** boyutunun baskınlığı, entelektüel özlemlere dayalı bir gençlik kültürü geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. O nedenle bu küme aşağıdaki çözümlerde **"aydın eğilimliler"** adıyla anılacaktır.

256 denekten oluşan üçüncü kümenin yaşam tarzının en belirgin özellikleri **lüks tüketim, kamusal alanda yaşama ve kültürel yaşama** boyutlarıdır. Bu kümedeki deneklerin hem lüks tüketim kalıbını simgeleyen olanakları, hem de boş zamanlarında kamusal alanda gerçekleşen etkinlikleri vardır. Varsıllık göstergesi olan lüks tüketim kalıbının ağırlığı nedeniyle bu küme aşağıdaki çözümlerde **"varsıllar"** adıyla anılacaktır.

402 denekten oluşan dördüncü grubun **içe dönüklük** boyutunda ortalaması çok yüksektir. Bu kümenin pozitif ortalama verdiği ikinci boyut ise **mütevazı tüketimdir**. Bu kümedeki denekler kamusal alanla çok az ilgilenmektedir; birer genç olarak yaşamlarını, bireysel olarak sürdürdükleri entelektüel, sanatsal ya da sportif etkinlikler biçimlendirmektedir. Bu içe dönük küme aşağıdaki çözümlerde **"yalnızlar"** adıyla anılacaktır.

1. Demografik ve sosyoekonomik özellikler

Dört kümenin demografik ve sosyoekonomik özellikleri şöyledir: (Tablo 150)

Tablo 150

Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıklar	Yalnızlar	Cinsiyet
Kadın	57,0	41,9	24,2	52,5
Erkek	43,0	58,1	75,8	47,5
Yaş dağılımı				
15-20 yaş	47,7	60,6	23,8	66,2
21-27 yaş	52,3	39,4	76,2	33,8
Doğum yeri				
Kent	57,8	74,8	74,6	63,7
Kasaba	32,4	20,4	23,0	31,1
Köy	9,8	4,9	2,3	5,2
Çalışma durumu				
Öğrenci, çalışmıyor	18,7	49,1	15,6	46,5
Öğrenci, üniversite sınavına hazırlanıyor	3,7	8,5	2,0	6,5
Öğrenci, tatilde çalışıyor	1,9	2,3	1,2	3,5
Hem öğrenci, hem çalışıyor	2,6	6,0	12,5	7,0
Çalışıyor, öğrenci değil	29,6	19,4	57,8	17,7
Hem çalışıyor, hem sınavlara hazırlanıyor	1,2	2,9	2,0	1,5
İş arıyor, öğrenci değil	17,9	8,9	3,9	9,7
Evlü kadını, ev kızı	23,7	2,1	4,3	7,2
Çalışmıyor, iş aramıyor	0,7	0,6	0,6	0,5
Medeni durumu				
Bekâr	66,0	89,5	68,4	85,8
Nişanlı/sözlü	3,7	4,9	6,6	4,7
Evlü	30,3	5,6	25,0	9,5
Yaşadığı yer				
İstanbul	10,1	16,4	21,1	15,8
İzmir	6,0	9,0	5,9	8,8
Ankara	5,8	7,6	9,8	7,8
1. Kütme	17,2	18,0	18,8	22,4
2. Kütme	24,0	9,6	10,2	17,3
3. Kütme	12,0	30,1	24,2	13,6
4. Kütme	24,9	9,2	10,2	14,3
SES				
D	29,0	4,1	0,0	10,7
C	54,4	34,9	6,5	49,4
C+	14,8	38,0	30,6	28,4
B	1,6	19,4	32,7	9,5
A	0,1	3,5	30,2	2,0
Toplam yanıt	1050	515	256	402

* sayılar, yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranıdır.

"Genç olamayanlar" her iki yaş grubuna görece eşit biçimde dağılmıştır. Büyük çoğunluğuyla (yüzde 83,4) düşük SES kategorilerinde yer alan bu küme içinde kadınlar, kasaba ve köy kökenli (toplam yüzde 42,2), çalışan ve evli (yüzde 30) gençler ağırlıktadır. Bu kümedeki gençler, görece az gelişmiş, geleneksel yaşam tarzının ağır bastığı yörelerde (2. ve 4. il kümeleri) yaşamaktadırlar.

"Aydın eğilimliler"in çoğu kent kökenli, öğrenci (yüzde 66,9) ve bekâr gençlerden oluşmaktadır. 15-20 yaş arasındaki erkeklerin ağırlıkta olduğu bu küme orta ve üst SES kategorilerinde (yüzde 72,9) yoğunlaşmıştır; görece modernleşmiş (3. il kümesi ve İstanbul) yörelerde yaşamaktadır.

"Varsıllar" kümesi de doğal olarak orta ve üst SES kategorilerinde (yüzde 62, 9)

yoğunlaşmıştır; görece modernleşmiş yörelerde (İstanbul, Ankara ve 3. il kümesi) yaşamaktadır. Büyük çoğunluğu erkektir. Bu grubu, aydın eğilimlilerden ayıran bir özellik, 21-27 yaş arasındaki, çalışan (yüzde 57,8) ve evli gençlerin ağırlıkta olmasıdır.

"Yalnızlar" kümesinde kadınlar ve erkekler görece eşit ağırlıktadır. Çoğunluğu 15-20 yaş diliminde, öğrenci (yüzde 61,8) ve bekâr gençlerden oluşmaktadır. Ortanın altındaki SES gruplarında toplanmışlardır. Ortalamanın üzerinde kasaba ve köy kökenlidirler (yüzde 36,3).

2. Bireysel ve toplumsal yaşam

Aşağıdaki tablo deneklerin "Sizi en iyi kim anlıyor?" sorusuna verdikleri yanıtların kümelere göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 151

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Anne	65,0	56,1	52,7	66,4
Baba	35,8	32,6	27,0	32,1
Kardeş	39,0	37,1	33,2	41,5
Okul arkadaşı	17,9	41,9	17,2	39,6
Mahalle arkadaşı	33,8	23,9	23,8	32,8
İş arkadaşı	9,9	7,8	18,9	7,7
Eş, sevgili	38,2	40,4	56,3	27,1
Karşı cinsten arkadaş	6,2	14,4	16,8	10,2
Öğretmen	2,5	2,9	1,2	5,0
Hiç kimse	7,6	6,8	7,8	4,5
Toplam	1050	515	256	402

* sayılar, yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranıdır

Genç olamayanlardan alınan yanıtlar anne, baba ve kardeş gibi "birincil ilişkiler" etrafında toplanmaktadır. Ayrıca mahalle arkadaşı ve eş-sevgili yanıtları yüksek oranlardadır. Bu kümede evli oranının varsıllar kümesinden daha yüksek olmasına karşın eş-sevgili yanıtının düşük bir düzeyde kalması dikkat çekicidir.

Aydın eğilimlilerin yanıtlarında gene birincil ilişkiler ağırlıktadır; "anne" şıkkı bunlar arasında öne çıkmaktadır. Bunların yanı sıra eş-sevgili ve okul arkadaşı yanıtlarının çokluğu, bu kümedeki gençlerin ikincil ilişkilerin ağırlık kazanmasıyla betimlenebilecek modern davranış örüntülerini benimsediği izlenimini uyandırmaktadır.

Varsıllar, birincil ilişkilerin en az ağırlıkta olduğu kümedir. Bu kümede birincil ilişkilerin yerini eş-sevgili, iş arkadaşları ve karşı cinsten arkadaşlar almaktadır.

Yalnızlar kümesindeki gençlerin yanıtlarında ise birincil ilişkilerin yanı sıra okul ve mahalle arkadaşları öne çıkmaktadır. Eş-sevgili yanıtının görece en az, öğretmen yanıtının da en fazla yer tuttuğu küme budur.

Deneklerin "hiç kız/erkek arkadaşınız oldu mu?" sorusuna verdikleri yanıtların kümelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Karşı cinsten arkadaş edinme oranı **varsıllar** ve **aydın eğilimliler** arasında en yüksek düzeye ulaşırken, **genç olamayanlar** arasında en aza inmektedir; onları **yalnızlar** izlemektedir.

Tablo 152

	Evet	Hayır	Toplam
Genç Olamayanlar	58,0	42,0	1036
Aydın eğilimliler	87,9	12,1	513
Varsıllar	90,6	9,4	254
Yalnızlar	72,8	27,3	400

Değişik kümelerdeki deneklerin "Arkadaşlarınızla en çok hangi konuda konuşursunuz?" sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı şöyledir:

Tablo 153

	Genç Olamayanlar	Aydın Eğilimler	Varsıllar	Yalnızlar	Satır %
Alle sorunlar	8,3	5,0	4,0	6,3	6,6
Cinsel konular	3,4	6,8	6,1	3,0	4,5
Din, inanç	6,2	3,6	3,4	5,7	5,1
Felsefe, edebiyat, sanat	2,1	5,0	4,4	6,9	4,0
Futbol, maç	9,0	10,4	12,6	10,9	10,1
Giyim, kuşam	11,0	6,9	5,6	10,9	9,3
İş, çalışma	9,1	8,2	16,1	7,2	9,4
Okul, Ders vs.	6,5	11,4	4,4	12,4	8,6
Para	10,2	6,5	10,1	5,1	8,3
Eş, sevgili	8,7	12,7	10,0	8,6	9,8
Havadan sudan	15,7	9,8	10,0	9,8	12,5
Sinema, müzik	5,2	8,9	5,9	8,6	6,8
Siyaset	3,8	4,4	6,6	3,9	4,3
Diğer	0,8	0,4	0,7	0,6	0,6
Toplam yanıt	2612	1432	700	1089	5833

* sayılar yanıtların o kategorideki toplam yanıt sayısına yüzde oranıdır

“Havadan sudan” ve futbol-maç sohbeti bütün kümelerin ortak paydası gibi gözükmektedir. Bunların dışında:

Genç olamayanların arkadaşlarıyla en çok konuştukları konular sırasıyla giyim kuşam, para ve iş-çalışmadır.

Aydın eğilimlilerin yanıtları arasında en çok eş-sevgili ve okul-ders seçenekleri belirtilmiştir. Bu kümedeki gençler, sinema, müzik, eğlence konularını da ortalamanın üzerinde sıklıkla arkadaşlarıyla paylaşmaktadırlar.

Varsıllar ise arkadaşlarıyla en çok iş/çalışma, para ve eş/sevgili konularını paylaşmaktadırlar; siyasetin de

gündemlerindeki ağırlığı ortalamanın üzerindedir.

Yalnızlar, okul/ders ve giyim/kuşam konularına ek olarak sinema, müzik ve eğlence konularına ortalamanın üzerinde, eş/sevgili konusuna ise ortalamanın altında önem vermektedirler.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenci oranının yüksek olduğu küme-lerde okul; çalışan oranının yüksek olduğu gruplarda iş ve çalışma konuları öne çıkmaktadır. Eş/sevgili konusu ise **aydın eğilimliler** ve **varsılların** sohbetlerinde yer almaktadır. **Genç olamayanlar** grubunda evli oranının varsıllardan yüksek olmasına karşın eş/sevgili

konusunun düşük düzeyde anılması, gene özel yaşamın kamusal alana taşınmasındaki farklılık bakımından dikkat çekicidir.

Deneklerin, "hayattaki en büyük korkularına" ilişkin açık uçlu soruya verdikleri yanıtların kümelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 154

	Genç Olamayanlar	Aydın Eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Yalnızlık	11,5	15,0	11,0	11,7
Sevgisizlik/mutsuzluk	12,8	11,1	13,8	11,7
Parasızlık/işsizlik	10,1	6,9	7,8	10,6
Başarısızlık/yetersizlik	5,3	13,6	8,7	9,7
Yalan/iftira	6,7	7,2	12,4	6,3
Statü/saygınlık	1,1	2,8	2,8	5,4
Otorite	3,6	1,8	0,9	2,6
Şiddet	2,4	0,9	0,5	0,6
Tehditkâr kişilik	1,3	0,2	0,9	0,3
Allah	12,3	6,2	7,8	10,9
Öbür dünya/doğaüstü olaylar	0,8	0,7	1,4	1,4
Ölüm	9,5	9,2	9,6	8,6
Bunalım	3,3	4,8	3,2	4,9
Klasik fobiler	11,8	12,0	9,2	10,9
Hastalık/sağlık	4,4	4,8	8,3	2,9
Diğer	3,6	2,5	1,8	1,7
Toplam	892	433	218	350

mayanlar ve **varsıllar** kümelerinde yüzde 15, **aydın eğilimliler** ve **yalnızlar** arasında yüzde 19 dolayındadır. Yalan/iftira, statü/saygınlık gibi toplumsal konuyla ilgili korkulara en çok **varsıllar**, daha sonra da **yalnızlar** arasında rastlanmaktadır. Otorite, şiddet ve tehditkâr kişilik gibi korkular da en yüksek **genç olmayanlar** kümesinde gözlenmektedir. Bu kümenin, emirlerin uygulanmasında "doğruluğundan emin olma" koşulunu en

Bütün kümelerde yalnızlık, sevgisizlik/mutsuzluk gibi manevi güvence eksikliğini ilgilendiren korkular önem taşımaktadır. Buna karşılık parasızlık, işsizlik, başarısızlık/yetersizlik gibi maddi içerikli korkular **genç ola-**

az öngören grup olduğu dikkate alınırsa, otoriteden korkma ile boyun eğme arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bu grubun yanıtları arasında "Allah korkusu" da en yüksek düzeydedir.

Dört kümedeki gençlerin arkadaşlarıyla öncelikli buluşma yerleri aşağıda tablolanmıştır:

Tablo 155

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar	Satır %
Bizim ev	31,3	21,6	16,8	25,0	26,1
Arkadaş evi	22,2	13,2	14,5	16,3	18,0
Mahalle	13,5	6,6	7,3	12,7	10,9
Kahvehane	9,1	6,2	9,4	5,3	7,7
Pastane	8,2	11,4	12,4	12,0	10,2
Kafe(terya)	7,4	25,1	23,7	14,0	14,8
Kantin	4,5	9,6	2,9	9,8	6,5
Lokal/kulüp	1,9	3,6	7,8	3,8	3,4
İşyeri	1,0	0,5	1,5	0,5	0,9
Birahane	0,8	1,5	3,4	0,3	1,2
Diğer	0,2	0,6	0,4	0,3	0,3
Toplam	1847	975	477	756	4055

* sayılar, yanıtların o kategorideki toplam yanıt sayısına yüzde oranıdır

Genç olamayanlar ve **yalnızlar** kümelerinde “içe dönük buluşma mekânları” olarak tanımlanabilecek “bizim ev”, “arkadaş evi” yanıtları en yüksek oranlardadır. Ayrıca **genç olamayan** deneklerin toplanma mekânları arasında kahvehane ve mahalle öne çıkmaktadır. **Aydın eğilimliler** arasında ise görece kamusal mekânlar olan

kafeterya, pastane, kantin yanıtları ön plandadır; **varsıllar** kümesinin öncelikli toplanma mekânları kafeterya, pastane, kahvehane, birahane gibi yerlerdir. Özetle, en yüksek içe dönük mekân kullanımı sırasıyla **yalnızlar** ve **genç olamayanlar**; en yüksek kamusal mekân kullanımı ise **varsıllar** ve **aydın eğilimliler** arasında saptanmaktadır.

Deneklerin üye oldukları ya da etkinliklerin katıldıkları kuruluşların kümelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 156

	Genç Olamayanlar	Aydın Eğilimler	Varsıllar	Yalnızlar	Satır %
Sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları	1,3	1,9	7,0	4,0	2,6
İslami cemaat vs.	1,9	1,4	2,3	2,7	2,0
Doğa, çevre	0,6	3,5	3,5	3,5	2,1
Kültür-sanat kuruluşları	1,0	5,2	3,9	6,7	3,4
Öğrenci kulüp ve dernekleri	0,5	6,8	5,5	4,2	3,2
Hobi kulüpleri	1,0	2,9	2,3	4,5	2,2
Folklor kulübü	0,5	3,7	3,1	5,7	2,5
Sendikalar	0,5	1,9	3,1	0,0	1,0
Siyasal vb dernekler	1,3	5,8	4,7	4,5	3,3
Siyasal partiler	1,9	2,7	9,8	6,0	3,7
Spor kulüpleri	6,4	22,7	28,1	20,1	15,2
Toplam	1050	515	256	402	2223

* sayılar yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranıdır

Genç olamayanların, hiçbir kuruluş türüyle ortalamanın üzerinde oranlarda ilişki kurmadıkları görülmektedir. O nedenle bu küme düşük örgütlülük özelliğiyle tanımlanabilir.

Aydın eğilimliler ise doğa/çevre koruma örgütleri, kültür-sanat kuruluşları, öğrenci kulüp ve dernekleri, siyasi / sosyal / kültürel dernek ve vakıflar ile spor kulüplerinin etkinliklerine ortalamanın üzerinde katılmakta ya da bu kuruluşlara üye olmaktadır.

Varsılların ortalamanın üzerinde oranlarda etkin oldukları kuruluşlar sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları, öğrenci kulüp ve dernekleri, siyasi/sosyal/kültürel dernek ve vakıflar, siyasi partiler ve spor kulüpleridir.

Yalnızlar kümesinin yüksek ilgi gösterdiği kuruluşlar sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları, kültür-sanat kuruluşları, hobi kulüpleri, folklor kulüpleri, siyasi partiler ve spor kulüpleridir.

3. Değerler ve tutumlar

Aşağıdaki tabloda, deneklerin "Sizce insanın yaşamını anlamlı kılan nedir?" sorusuna verdikleri yanıtların kümelerine göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 157

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Aile	73,7	62,8	73,8	70,9
Bir eser bırakmak	12,3	15,5	10,9	16,9
Çocuk	29,1	10,9	17,6	17,2
Din, inanç	25,6	19,0	17,2	22,1
Eğitim	36,3	6,4	34,0	45,0
Bilgi	15,2	20,2	17,2	21,6
Eş, sevgili	31,2	37,3	39,5	23,9
İdealler	22,1	35,1	29,7	31,8
Mesleki başarı	22,4	33,2	33,2	29,1
Zenginlik, para	14,8	13,8	17,2	8,5
Yaşamın anlamı yok	2,7	1,7	1,2	1,7
Toplam	1050	515	256	402

* sayılar, yanıtı veren deneklerin o kategorideki toplam denek sayısına yüzde oranıdır

Görüldüğü gibi, aile kavramı bütün kümelerde öne çıkmaktadır; eğitim kavramı da bir ortak payda oluşturmaktadır. Bunların dışında:

Genç olamayanlar eş/sevgili, çocuk, ve din/inanç;

Aydın eğilimliler eş/sevgili, idealler, mesleki başarı;

Varsıllar eş/sevgili, mesleki başarı, idealler ve para;

Yalnızlar ise idealler, mesleki başarı, bilgi ve din/inanç

kavramlarını vurgulamaktadırlar.

Evli oranları yüksek olan **genç olamayanlar** ve **varsıllar** kümeleri ile evli oranı düşük olan **aydın eğilimliler** kümesinde eş/sevgili kavramının sıralamadaki yeri çok değişmemektedir; ama gene de **yalnızlar** kümesinde bu kavram geriye düşmektedir. "Çocuk", evli oranı yüzde 30'larda olan **genç olamayanlar** grubunda

ağırlık taşımaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, gençlerin yaşamı anlamlı kılan değer konusuna yaklaşımının, bu bölümde analiz ettiğimiz yaşam tarzına dayalı kümelenmeden bağımsız olarak biçimlendiği söylenebilir.

Deneklerin "Ailenin size aştığı en önemli özellik hangisidir?" sorusuna verdikleri yanıtların kümelerine göre dağılımı şöyledir:

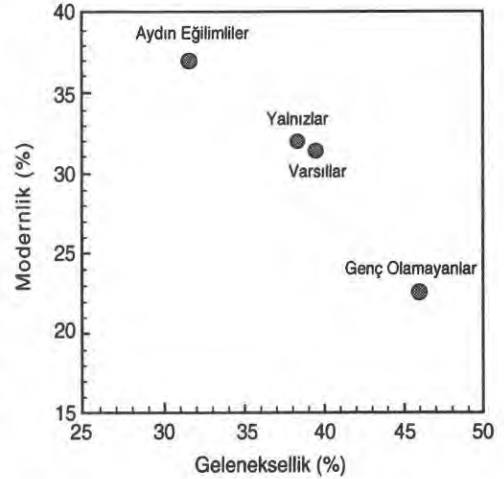
Tablo 158

	Genç Olamayanlar	Aydın Eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Dürüstlük	30,9	31,1	28,6	30,1
Geleneğe saygı	18,0	13,2	17,5	14,6
Dine bağlılık	17,3	8,3	11,3	12,9
Devlete ve millete bağlılık	10,7	10,0	10,6	10,9
Bağımsız düşünme ve davranma yeteneği	9,5	18,2	15,2	15,1
Yurttaşlık bilinci	6,8	7,0	6,5	6,6
Daha iyi bir dünya için mücadele bilinci	6,3	11,9	9,7	9,4
Diğer	0,4	0,3	0,6	0,4
Toplam yanıt	2712	1356	679	1102

Bu tablonun en önemli bulgularından biri, dürüstlük ve devlete-millete bağlılık yanıtlarının bütün kümelerle hemen hemen eşit dağılımı, dolayısıyla bir ortak payda oluşturmaktadır. Öte yandan, geleneğe saygı **genç olamayanlar** ve **varsıllar** arasında öne çıkarken, bağımsız düşünme yeteneği ve mücadele bilinci **aydın eğilimliler**, dine bağlılık ise **genç olamayanlar** arasında yüksek oranlarda vurgulanmaktadır.

Geleneğe saygı, dine ve devlete-millete bağlılık özelliklerini geleneksel; yurttaşlık bilinci, mücadele bilinci ve bağımsız düşünme özelliklerini ise modern erdemler olarak tanımlarsak, şu görünüm ortaya çıkmaktadır: Eksenin modern ucunda **aydın eğilimliler**, geleneksel ucunda ise **genç olamayanlar** yer almaktadır. **Varsıllar** ve **yalnızlar** eksenin tam ortasında yer almaktadır.

Modernlik-Geleneksellik ve Gruplar

Deneklerin kadının toplumsal rolüyle ilgili sorulara verdikleri yanıtların kümelerle dağılımı aşağıdaki tabloda izlenebilir.

Tablo 159

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Çalışan kadın da çocuğuna yeterli ilgi gösterebilir	46,0	55,3	48,8	51,1
Annenin çalışması çocuğu olumsuz etkiler	63,7	62,1	62,5	61,1
Kadınların asıl istedikleri bir ev ve çocuklardır	47,4	26,2	35,5	36,2
Ev kadını olmak ücretli bir işte çalışmak kadar tatmin edicidir	37,2	22,9	31,8	33,8
İş sahibi olmak bir kadın için bağımsızlığın anahtarıdır	58,1	70,3	64,5	60,8
Karı-koca ailenin gelirine ortak katkıda bulunmalıdır	78,5	87,7	80,9	85,8

Tablodaki bulgular özetlenecek olursa: Kadına negatif/edilgen toplumsal rol atfeden önermeleri onaylama oranı **genç olamayanlar** arasında yükselmektedir. **Aydın eğilimliler** kadına çok daha aktif bir rol tanımaktadır. **Varsılların** tutumu aydın eğilimlilere, **yalnızların** tutumu ise genç olamayanlara daha yakındır. Karı-kocanın ailenin gelirine ortaklaşa katkıda bulunması gerektiği görüşünü en çok **aydın eğilimliler** desteklemektedir.

Deneklerin otorite karşısındaki tutumlarını sınamak amacıyla formüle edilen, işyerlerinde emirlerin uygulanmasıyla ilgili soruya verilen yanıtların kümeler dağılımı ise şöyledir:

Tablo 160

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Sorgulamadan uygularım	12,5	8,2	12,2	12,0
Duruma bağlı	33,5	35,1	35,7	29,6
Doğruluğundan emin olmalıyım	39,5	49,1	45,9	46,4
Bilmiyorum	14,5	7,6	6,3	12,0
Toplam yanıt	1042	513	255	399

Bu tablodan çıkan en ilginç bulgu, "sorgulamadan uygularım" yanıtının **aydın eğilimliler** dışındaki bütün kümelerde yüzde 12 dolayında olmasıdır. "Doğruluğundan emin olmalıyım" yanıtını en az **genç olamayanlar** vurgulamaktadır. Yukarıda tartışılan modern-geleneksel ekseninde bu iki kümenin iki uçta yer aldıkları göz önünde tutulursa, geleneksel değerlere sahip deneklerin otorite karşısında daha itaatkar olduklarını söylenebilir.

Deneklerin olumlu ya da olumsuz görüş belirtmeleri istenen bir dizi konuda alınan olumlu yanıtların kümelere göre farklılaşması ise şöyledir:

Tablo 161

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Ötanazi	22,5	41,4	45,9	29,6
Ölüm cezası	20,4	23,9	27,0	20,1
Doğum kontrolü	80,0	87,9	85,9	84,1
Evlilik öncesi cinsel ilişki	12,8	39,3	46,3	22,9
Klonlama	12,0	28,6	20,4	22,9
Görücü usulüyle evlenme	29,1	8,6	16,9	16,2
Farklı din/mazhepten kişilerin evlenmesi	49,9	63,9	64,8	56,2

Genç olamayanlar, görücü usulüyle evlenme dışındaki bütün konularda düşük düzeylerde olumlu görüş belirtmişlerdir.

Aydın eğilimlilerin olumlu yanıtları, görücü usulüyle evlenme ve kısmen ölüm cezası dışındaki bütün önermelerde yüksek düzeydedir.

Varsıllar klonlama ve görücü usulüyle evlenme dışındaki konularda yüksek oranlarda olumlu görüş sahibidir.

Yalnızlar ise doğum kontrolü ve klonlama dışında düşük düzeylerde olumlu görüş belirtmişlerdir.

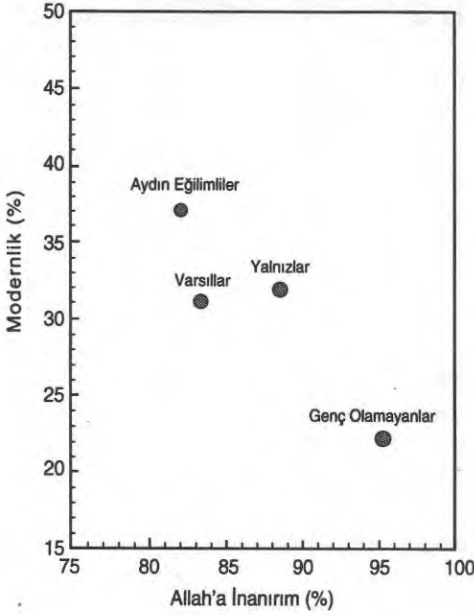
Kümelerin dinsel inançlar bakımından farklılaşması aşağıdaki tabloda izlenebilmektedir. Dinsel inancın en yaygın olduğu kesim **genç olamayanlar** kümesidir; onları **yalnızlar** izlemektedir. Ateistlerin oranı ise yüzde 2,7 ile **aydın eğilimliler** arasında en yüksek düzeye ulaşmaktadır. "Dindışı" bir Tanrı inancı ise yüzde 9,9 ile **varsıllar** arasında öne çıkmaktadır.

Kümelerin dinsel inanç yapıları ile modern-geleneksel eksenindeki konumları arasındaki ilişkiyi sergilemek amacıyla aşağıdaki grafik düzenlenmiştir.

Tablo 162

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Allah'a ve Dine inanırım	94,9	83,0	84,1	88,4
Dine değil Allah'a inanırım	1,7	4,9	9,9	2,3
Kendime göre din anlayışım var	0,9	1,9	2,0	3,0
Bu konuda kafa yormam	1,3	5,7	2,4	2,8
Tanrı var mı bilmiyorum	0,5	1,8	0,0	1,5
Ateistim	0,7	2,7	1,6	2,0
Toplam yanıt	1048	513	252	397

Modernlik-Dinsel İnanç

Modernlik ile "Allah'a inanırım" yanıtlarının sıklığı arasında negatif bir ilişki olduğu bu grafikte açıklıkla görülmektedir. Modernlik skalasında en üstte yer alan **aydın eğilimliler** arasında "Allah'a inanırım" yanıtlarının oranı en düşük düzeye inerken, skalanın en altında yer alan **genç olamayanlar** arasında en yüksek düzeye ulaşmaktadır.

4. Kimlik ve kişilik

Kümelerin kimlik oluşumu bakımından farklılaşması incelendiğinde, **genç olamayanlar** ile **yalnızların** geleneksel-İslami referanslarını ortalamanın üzerinde vurgulayarak diğer kümelerden ayrıştığı görülmektedir. **Genç olamayanların** kişilik tanımlarında sıradan toplumsal roller, **yalnızların** tanımlarında ise bireysel özellikler öne çıkmaktadır. **Aydın eğilimliler** arasında ise, modernist projeye bağlılık, sol kanatta siyasallaşma ve yeni-modern tutumları benimseme eğilimi ağırlık kazanmaktadır.

Aydın eğilimliler ve **varsıllar**, kişilik tanımlarında bireysel özellikleri ortalamanın üzerinde vurgulama noktasında birleşmektedirler. **Varsıllar** da modernist ve yeni-modern tutumları daha fazla benimsemekte, ama aydın eğilimlilerden farklı olarak, milliyetçi kanatta siyasallaşma eğilimleri ağır basmaktadır.

5. Ülke sorunları

Deneklerin, "ülkeyi sizin gibi gençler yönetse, ilk el atacakları sorun hangisi olurdu?" sorusuna verdikleri yanıtların kümelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 163

	Genç Olamayanlar	Aydın Eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
İşsizlik	74,6	62,7	55,1	63,2
Terör	45,2	37,7	43,8	41,8
Eğitim	36,2	47,0	43,8	42,8
Zengin-fakir uçurumu	32,5	29,5	25,8	26,1
Yolsuzluk	19,3	18,3	25,4	17,7
Kürt/güneydoğu sorunu	19,0	16,9	19,9	18,2
Uyuşturucu bağımlılığı	17,2	20,2	15,2	22,9
Ahlaki yozlaşma	12,0	10,3	11,3	10,7
Çevre kirliliği	9,8	14,6	10,5	11,9
Sosyal hizmetler (sağlık, sosyal güvenlik vb)	9,1	14,4	10,9	12,7
Kendi kültürünü koruyamamak	6,8	6,2	10,2	13,2
İrtica	4,9	9,3	9,8	5,5
Çarpık kentleşme	4,7	5,4	5,5	7,7
Mazhep eşitsizliği	2,6	2,1	3,1	2,5
Kır/kent dengesizliği	1,3	1,7	2,7	2,0
Toplam yanıt	1050	515	256	402

İşsizlik, terör, eğitim ve zengin-fakir uçurumu, sıralamaları değişse de bütün kümelerde en çok vurgulanan ortak paydalara işaret etmektedir.

Genç olamayanlar işsizlik, terör ve zengin-fakir uçurumuna diğer kümelerden daha çok, eğitim ve toplum hizmetleri sorunlarına ise diğer gruplardan az önem vermektedir.

Aydın eğilimliler zengin-fakir uçurumu, toplum hizmetleri, uyuşturucu bağımlılığı, eğitim, yolsuzluk, irtica ve çevre sorunlarına ortalamanın üzerinde; terör, Kürt/Güneydoğu ve Türkiye'nin kendi kültürünü koruyamaması sorunlarını ortalamanın altında vurgulamaktadır.

Varsıllar terör, Kürt/Güneydoğu sorunu, Türkiye'nin kendi kültürünü koruyamamasını ve irtica sorunlarını diğer kümelerden daha fazla öne çıkarırken, işsizlik ve zengin-fakir uçurumunu daha az önemsemektedirler.

Yalnızlar ise uyuşturucu bağımlılığı, çarpık kentleşme ve Türkiye'nin kendi kültürünü koruyamamasına görece fazla ağırlık vermekte, buna karşılık yolsuzluk, zengin-fakir uçurumu ve irtica sorunlarını daha az vurgulamaktadırlar.

Deneklerin Türkiye'deki Batılılaşmış ve geleneksel-İslami kesimler arasındaki ilişki konusundaki görüşlerinin kümelere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 164

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
Batılılaşmışlar uyum sağlasın	16,2	7,7	8,8	13,2
İslamiler uyum sağlasın	11,8	12,3	11,6	10,9
Herkes farklılığını korusun	30,4	30,5	26,9	27,2
Birbirlerini tanısinlar	41,5	49,5	52,6	48,7
Toplam yanıt	1022	505	249	394

Farklılıkların korunması ve farklı kesimlerinin birbirlerini tanıması yönündeki eğilimler gene ortak bir payda olarak paylaşılmaktadır. Batılılaşmış kesimin İslami kesime uyum sağlamasını savunanlara en yüksek oranda **genç olamayanlar** ve **yalnızlar** arasında, en düşük oranda ise **aydın eğilimliler** ve **varsıllar** arasında rastlanmaktadır.

Deneklerin "Türkiye hangi uluslararası örgütlenmelere dahil olmalıdır?" sorusuna verdikleri yanıtlar kümelerine göre şöyle dağılmaktadır:

Tablo 165

	Genç olamayanlar	Aydın Eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar	Satır %
Avrupa Birliği	33,1	48,6	43,7	39,1	39,1
İslam ülkeleri	17,8	7,8	10,8	12,3	13,6
Türk cumhuriyetleri	21,9	20,5	21,0	22,8	21,6
Balkan ülkeleri	1,8	2,8	3,3	2,1	2,3
Hiçbiri	24,4	19,9	20,4	22,6	22,5
Diğer	0,9	0,4	0,9	1,1	0,8
Toplam yanıt	1322	669	334	527	2852

Avrupa Birliği lehindeki yanıtların sıklığı en yüksek düzeye **aydın eğilimliler** ve

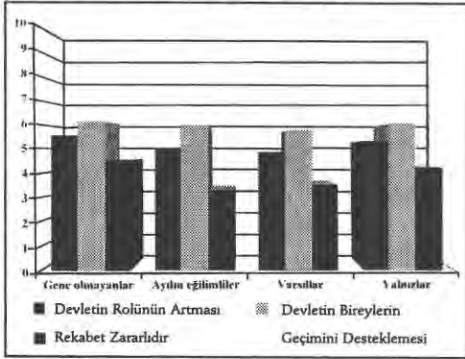
varsıllar arasında ulaşmaktadır; en düşük düzeye ise **genç olamayanlar** arasında inmektedir. Buna karşılık, İslam ülkeleri **genç olamayanlar** ve **yalnızlar** arasında daha yaygın destek bulmakta, Türk cumhuriyetleriyle yakınlaşma düşüncesi ise en çok **yalnızlar** arasında kabul görmektedir. İzolasyonist bir tavrı sergileyen "hiçbiri" yanıtlarının sıklığı ise **genç olamayanlar** ve **yalnızlar** kümelerinde en yüksek, **aydın eğilimliler** kümesinde en düşük düzeydedir.

Deneklerin, devletin ekonomik rolü ve bireylerin geçimine katkısı ile rekabetin toplumsal sonuçları konusundaki

görüşlerinin kümelerine göre dağılımı aşağıdaki grafikten izlenebilir. (İlgili soruda deneklerin, tercihlerini 0-10

skalası üzerinde bir puanla belirtmeleri istenmiştir. Grafikte, her küme için ortalama puanlar görülmektedir.)

Ekonomik Düzen ve Gruplar

Görüldüğü gibi, ekonomide devletin rolünün artmasını en az **varsıllar** grubu savunmaktadır; diğer kümelerin tutumu ortalamaya yakındır. Buna karşılık, devletin bireyin geçimini desteklemesi bütün kümelerden benzer oranlarda destek görmektedir. Rekabeti zararlı bulanların oranı **aydın eğilimliler** ve

varsıllar arasında en düşük düzeydedir. **Varsılların** özelleştirmeye de öbür kümelerden daha fazla sahip çıkması, bu kesimi piyasa ekonomisini en çok benimsemiş küme olarak öne çıkarmaktadır.

6. Gençlik ve sorunları

Deneklerin, Türkiye'de gençlerin karşılaştığı en önemli güçlükleri sıralamaları istenen soruya verdikleri yanıtların kümelere dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Bütün kümelerde ilk üç sırayı işsizlik, parasızlık ve eğitim yetersizliği almaktadır. Bu sorunların ağırlıkları değişmekle birlikte gençlerin tümü tarafından önemli olarak algılandığı söylenebilir. İlginç bir bulgu, eğitimi engelleyen gençlik olaylarının, birbirine yakın öğrenci oranlarına sahip **aydın eğilimliler** ve **yalnızlar** kümelerinden ikincisinde birincisine oranla daha fazla vurgulanmasıdır. Öte yandan, cinsel

Tablo 166

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yalnızlar
İşsizlik	73,3	67,2	70,3	66,9
Parasızlık	69,0	47,4	54,3	54,0
Yeterli eğitim alamamak	60,2	69,7	64,1	64,7
Ciddiye alınmamak	27,0	35,3	29,3	30,3
Danışacak kimesesi olmamak	26,0	27,0	30,5	25,4
Gençlik içindeki olayların eğitimi engellemesi	13,9	6,9	15,2	22,6
Gruplardan birine girmeye zorlanmak	8,4	12,0	10,9	12,7
Spor olanaklarından yoksunluk	7,0	6,2	6,3	6,0
Cinsel sorunlar	7,0	9,7	11,7	8,5
Toplam yanıt	1050	515	256	402

sorunlar varsıllar ve aydın eğilimliler arasında ortalamanın üzerinde oranlarla vurgulanırken, "ciddiye alınmama" aydın eğilimliler tarafından daha fazla önemsenmektedir.

Aşağıdaki tabloda, değişik kümelerdeki denekler arasında, gençlikle ilgili çeşitli önermelere katıldıklarını belirtenlerin oranları görülmektedir.

Tablo 167

	Genç Olamayanlar	Aydın eğilimliler	Varsıllar	Yatırımlar
Günümüzde ülke gençliği pasifize edilmiştir	54,1	62,0	61,4	57,1
Bir gencin başlıca sorumluluğu iyi öğrenci olmaktır	65,2	47,3	50,6	63,2
Gençler toplumun hiçbir alanında karar alma süreçlerine dahil edilmiyor	57,2	63,9	62,6	56,1
Okullarda gençlerin kişiliğinin gelişmesi engelleniyor	47,9	57,7	57,5	48,9
Gençler yaşlı kuşaklarla ve aileleriyle iletişim kuramıyorlar	60,7	63,9	61,1	61,7
Gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunları ortaktır	52,4	55,2	58,9	56,5
Gençlik toplumsal sorumluluk sahibi olmalıdır	78,7	87,4	89,7	82,1
Günümüzde Türkiye'deki genç insanlar gençliğini yaşayamıyor	61,6	61,9	64,0	63,0
Kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğü aileleri tarafından kısıtlanmalıdır	51,9	36,6	44,9	46,9
Gençler ailede, okulda ve iş hayatında sürekli baskı altındadır	47,1	53,0	53,0	49,6
Gençlik içinde amaçsızlık, ideatsızlık, vurdumduymazlık yaygındır	60,5	60,7	63,6	59,3
Geleneklerle çatışmayı göze almadan, gençlerin sorunları hiçbir zaman çözülmez	47,1	52,1	52,0	48,1

Tablodaki bulgulara dayanarak önermeler şu gruplarda toplanabilir:

Ortak paydalar: Bütün kümelerden denekler, Türkiye'de gençlerin yaşlılarla iletişim kuramadıkları ve gençliklerini yaşayamadıkları yargılarını yaklaşık aynı oranlarda onaylamaktadırlar.

Aydın eğilimliler ile varsılları birleştiren önermeler: Bu iki küme, ülke gençliğinin pasifize edildiği, gençlerin karar alma süreçlerine dahil edilmediği, kişiliklerinin gelişmesinin engellendiği ve baskı altında tutuldukları, gençliğin toplumsal sorumluluk sahibi olması gerektiği, geleneklerle

çatışmayı göze almadan hiçbir sorunun çözülemeyeceği gibi, gençliğe aktif rol tanıyan önermelerde birleşmektedirler. **Genç olamayanlar** ile **yalnızlar** ise bu yargılarda çekinik kutbu oluşturmaktadırlar.

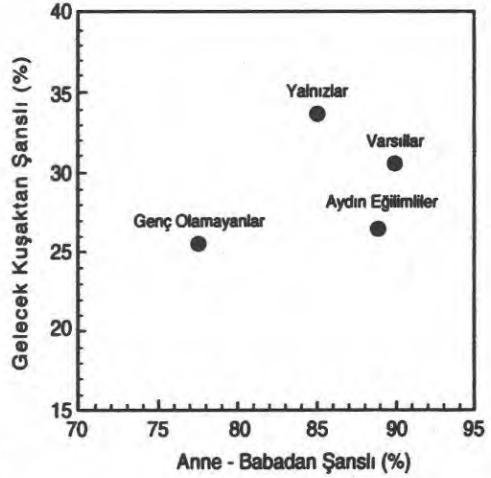
Genç olamayanlar ile **yalnızları** birleştiren ortak yargı, gençlerin başlıca sorumluluğunun iyi öğrencilik olduğudur. Bu önermede ise **aydın eğilimliler** ile **varsıllar** karşıt grubu oluşturmaktadır.

Gençler arasında idealsizliğin yaygınlığı ve gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunlarının ortaklığı yargılarını benimsemekte **varsıllar** öne çıkmaktadır. Kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğünün aileleri tarafından kısıtlanması gerektiği görüşüne ise en yüksek onayı **genç olamayanlar** vermektedir.

7. Bugün, gelecek ve siyaset

Deneklerin kendi durumlarını bir önceki ve bir sonraki kuşakla karşılaştırdıkları soruya alınan yanıtların kümelerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte özetlenmiştir.

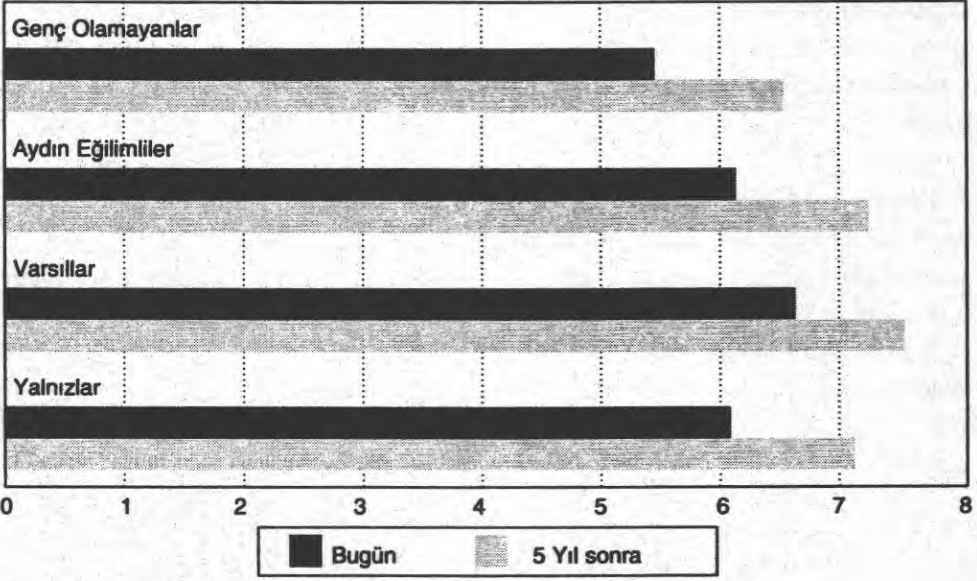
Şanslı Olmak ve Gruplar

Kendilerini hem anne-babalarından hem de gelecek kuşaklardan ortalamanın üzerinde şanslı gören grup **yalnızlar** kümesidir. **Genç olamayanlar** kendilerini görece olarak her iki kuşaktan da şanssız bulmaktadır. **Varsıllar** ve **aydın eğilimliler** ise kendilerini anne babalarından daha şanslı, gelecek kuşaktan ise daha şanssız görmektedirler.

Aşağıdaki grafikte ise deneklerin bugünkü yaşamlarından memnuniyetleri ile 5 yıl sonrasına ilişkin beklentilerinin kümelerine göre farklılaşması izlenmektedir.

Hayattan Memnuniyet

Bugünkü yaşamlarından en çok memnun olanlar varsıllar ve aydın eğilimlilerdir; bu kümeler beş yıl sonrası için de gene en iyimser beklentilere sahiptir. Gerek bugünkü yaşamları gerekse beş yıl sonrası için en karamsar olan ise genç olamayanlar kümesidir.

Bu grupların siyasete ilgileri araştırıldığına, kararsız gençlerin oranı genç olamayanlar arasında en yüksek düzeye çıktığı, yalnızlar arasında en düşük düzeye indiği görülmektedir. Boş oy kullanma ya da hiç oy kullanmama eğilimi en çok aydın eğilimliler arasında yaygındır (toplam yüzde 34); onları yalnızlar, varsıllar ve genç olamayanlar izlemektedir.

Deneklerin, ülke yönetiminde en çok söz sahibi olmasını istedikleri kişilere ilişkin soruya verdikleri yanıtların kümelere göre dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

S. Sabancı ve M. Yılmaz bütün kümelerde, R. T. Erdoğan ise **aydın eğilimliler** dışındaki kümelerde ilk sıralarda benimsenen lider adaylarıdır. **Aydın eğilimliler** D. Baykal'ı, **varsıllar** ise B. Ecevit'i ilk tercihleri arasına yerleştirmektedirler.

Ayrıca:

Sayılan kişilerden hiçbirini ülke yönetiminde söz sahibi görmek istemeyenlerin oranı en yüksek düzeye **aydın eğilimliler** arasında ulaşmaktadır. Buna karşılık U. Uras, M. Soysal ve M. Bozlak en fazla **aydın eğilimliler** tarafından lider olarak görülmektedir. D. Bahçeli, T. Türkeş ve M. Yazıcıoğlu'na en az destek de **aydın eğilimlilerden** gelmektedir. Liberal düşünceleriyle tanınan B. Tibuk en fazla **varsıllar** arasında popülerdir. Ç. Bir'i en az destekleyenler **genç olamayanlar** kümesidir.

GENÇLİK ARAŞTIRMASI

SORU FORMU

Ağustos 1998

GENÇLİK ARAŞTIRMASI SORU FORMU

Ağustos 1998

İMV-SAM (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı - Sosyal Araştırmalar Merkezi)

Tel: (0212) 284 88 72 / 284 88 73)

İyi günler. Gençlikle ilgili bir araştırma yürütüyoruz. Bunun için bir anketimiz var. Anket sorularına cevap vererek bize yardımcı olursanız teşekkür ederiz.

S. 1 Görüşülen gencin cinsiyeti: **K.1** 1. Kadın 2. Erkek

S. 2 Kaç yaşındasınız? **K.2** .....

S. 3 Hangi ilde doğdunuz? (**Yurtdışı doğumluysa ülkesini yazın**) Şu anda hangi ilde yaşıyorsunuz?

Doğduğu il	.....	K.3	
Yaşadığı il	.....	K.4	

S.4 Hangi türden bir yerleşim yerinde doğduğunuzu ve yaşadığınızı söyler misiniz?

Yerleşim yeri türü	Doğduğu	K.5	Şu anda yaşadığı	K.6
Kent	1		1	
Kasaba	2		2	
Köy	3		3	

S.5 (**DOĞDUĞU ve YAŞADIĞI İL FARKLIYSA**) Bu ile kaç yıl önce geldiniz? **K.7** .....

S.6 Öğrencilik ve çalışma durumunuz nedir?

K.8

Öğrenci, çalışmıyor	1
Öğrenci, üniversite sınavına hazırlanıyor	2
Öğrenci, tatillerde çalışıyor	3
Hem öğrenci, hem çalışıyor	4
Çalışıyor, öğrenci değil	5
Hem çalışıyor, hem sınavlara hazırlanıyor	6
İşsiz (iş arıyor), öğrenci değil	7
Diğer (belirtin)	8

S.7 (**ÖĞRENCİYE**) Ne tür işlerde çalıştığınızı, (**ÇALIŞIYORSA ya da İŞ ARIYORSA**) işinizin ya da mesleğinizin ne olduğunu söyler misiniz? (**Açık olarak belirtin**)

İşi/Mesleği ÖĞRENCİ (3, 4)	.....	K.9	
İşi/Mesleği ÇALIŞAN (5, 6, 7)	.....	K.10	

- S.8 Şu anda kaçınıcı sınıftasınız ya da kaçınıcı sınıfa kadar okudunuz? (En son okuduğu okulu bitirmişse, bu okulun karşısına "Mezun" yazın.)

Okul	Sınıf
Okula gitmedim	K.11
İlkokul	K.12
Ortaokul	K.13
Meslek ortaokulu	K.14
Lise	K.15
Meslek lisesi	K.16
Önlisans (2 yıllık yüksek okul)	K.17
Üniversite	K.18
Master/doktora	K.19

- S.9 Anne-babanızın eğitim durumu (en son bitirdiği okul) nedir?

	Anne K.20	Baba K.21
Herhangi bir okul bitirmemiş	1	1
İlkokul	2	2
Ortaokul	3	3
Lise	4	4
Üniversite	5	5
Master / Doktora	6	6

- S.10 Anne-babanızın işi ya da mesleği nedir?

Açık olarak mesleğini ya da işini yazın		
Annenin	.....	K.22
Babanın	.....	K.23

- S.11 Sizin ya da anne-babanızın okuyacak ya da konuşacak kadar bildiği bir yabancı dil var mı? Varsa hangi dil(ler)?

Yabancı dil	Kendisi	Annesi	Babası
Almanca	K.24	K.29	K.34
Arapça	K.25	K.30	K.35
Fransızca	K.26	K.31	K.36
İngilizce	K.27	K.32	K.37
Diğer(belirtin)	K.28	K.33	K.38
.....			

- S.12 Evinizin toplam aylık geliri ve ayda kendi elinize geçen toplam para aşğıdaki dilimlerden hangisine girmektedir?

	Ev K.39	Kendi K.40
50 milyon TL'den az	1	1
50-100 milyon TL	2	2
101-200 milyon TL	3	3
201-300 milyon TL	4	4
301-400 milyon TL	5	5
401-500 milyon TL	6	6
500 milyon TL'den fazla	7	7

- S.13 **Kişisel olarak** başlıca gelir kaynağınız nedir? (**Birden fazla seçenek geçerliyse en önemlisini belirtin.**)

K.41

Anne-baba ya da aile	1	Düzenli yarı zamanlı iş	5
Burs, ödenek	2	Düzensiz iş	6
Çalışan eş	3	Diğer (belirtin)	7
Düzenli tam zamanlı iş	4	.....	

- S.14 Evli ya da nişanlı/sözlü müsünüz?

K.42

Bekâr	1
Nişanlı ya da sözlü	2
Evli	3
Diğer (belirtin).....	4

- S.15 (**EVLİYE**) Kaç yaşında evlendiniz? **K.43** .....

- S.16 Çocuğunuz var mı? Kaç tane?

	K.44
Kaç çocuğunuz var?	
Çocuğum yok	99

- S.17 Oturduğunuz evde/hanenizde kaç kişi yaşıyor? **K.45** .....

- S.18 Sürekli olarak oturduğunuz (ÖĞRENCİYE, ders yılı boyunca ya da kış aylarında kaldığınız) yer anne-baba evi mi, eşinizle, bir arkadaşınızla ya da tek başınıza oturduğunuz bir ev mi, yoksa yurt mudur?

K.46

Anne-babanın evinde	1	Bekar odasında	5
Abla/ağabey/kardeşle	2	Tek başına	6
Eşiyle kendi evinde	3	Yurtta	7
Bir/birkaç arkadaşla paylaştığı evde	4	Diğer (belirtin).....	8

- S.19 (**ANNE-BABA EVİNDEN KESİN OLARAK AYRILMIŞ OLANLARA**) Kaç yaşında anne-baba evinden ayrıldınız?

K.47 .....

- S.20 Aşağıdaki olanaklardan hangilerine sahipsiniz?

Ayrı ev	K.48	
Yalnızca bana ait bir oda	K.49	
Kendi adıma banka hesabı	K.50	
Kredi kartı (kendi adına ya da ek kart)	K.51	
Motorsiklet	K.52	
Otomobil	K.53	
Cep telefonu	K.54	
Bilgisayar	K.55	
Bisiklet	K.56	
Bana ait müzik seti, kasetçalar ya da diskçalar	K.57	

- S.21 Boş vakitlerinizde aşağıdakilerden hangilerini yaparsınız? (ANKETÖR: Tek tek sor, EVET dediklerinin karşısına işaret koy)

Kitap okumak	K.58	
Dergi okumak	K.59	
El işi (seramik, cam, tahta işi, nakış vb)/ yapmak	K.60	
Sosyal yardımlaşma ya da hayır işleri yapmak	K.61	
Tavla / kâğıt oynamak	K.62	
Maça gitmek	K.63	
Bilgisayar/Internet kullanmak	K.64	
Bir müzik aleti çalmak	K.65	
Resim yapmak	K.66	
Diskotek, bar gibi yerlere gitmek	K.67	
Spor yapmak	K.68	
Tiyatroya ya da konsere gitmek	K.69	
Diğer (belirtin).....	K.70	

- S.22 Arkadaşlarınızla daha çok nerelerde toplanır ya da buluşursunuz? (En önemli iki tanesini belirtin.)

K.71 K.72

Bizim evde	1	Kafeterya, kafe gibi yerlerde	6
Bir arkadaşın evinde	2	Birahenede	7
Okul kantininde	3	Pastane, çay bahçesi, park gibi yerlerde	8
Kahvede	4	Mahalle içinde, sokakta	9
Lokal, kulüp, demek gibi bir yerde	5	Diğer (belirtin)	10

- S.23 Şimdi size bir dizi kulüp, demek gibi kuruluş türü sayacağım. Bunlardan üyesi olduğunuz ya da düzenli olarak etkinliklerine katıldıklarınız varsa lütfen söyley misiniz. (ANKETÖR: Tek tek sor, EVET dediklerinin karşısına işaret koy)

Sosyal yardımlaşma ya da hayır kurumları	K.73	
İslami cemaat, vakıf, grup	K.74	
Doğa, çevre ya da hayvanları koruma örgütleri	K.75	
Kültür - sanat kuruluşları	K.76	
Öğrenci kulüp ya da demekleri	K.77	
Özel meraklarla (koleksiyonculuk, bilgisayar vb) ilgili kulüp ya da kuruluşlar	K.78	
Folklor kulübü, demegi	K.79	
Sendikalar	K.80	
Siyasal/sosyal/kültürel nitelikli vakıf ya da demekler	K.81	
Siyasal partiler	K.82	
Spor kulüpleri/demekleri	K.83	
Hiçbiri	K.84	
Diğer (belirtin).....	K.85	

- S.24 (BİR SPOR KLÜBÜNE GİDİYORSA) Katıldığınız kulüp ya da dernek etkinliklerinin hangi spor dalıyla ilgili olduğunu söyley misiniz?

İlgilendiği spor dalı	.....	K.86	
-----------------------	-------	------	--

- S.25 Sizi en iyi kim anlıyor? (En iyi anlayan kişiye "1", ondan sonrakilere de önem sırasına göre "2" ve "3" numara verin.)

Anne	K.87	Eş/sevgili/kız ya da erkek arkadaş	K.93
Baba	K.88	Karşı cinsten yakın arkadaş	K.94
Ağabey/abla/kardeş	K.89	Öğretmen / öğretim üyesi	K.95
Okul arkadaşı	K.90	Hiç kimse	K.96
Mahalle arkadaşı	K.91	Diğer (belirtin).....	K.97
İş arkadaşı	K.92	.....	

- S.26 Arkadaşlarınızla en çok hangi konularda konuşursunuz? (EN ÇOK ÜÇ CEVAP)

K.98 K.99 K.100

Anne-baba geçimsizliği, aile sorunları	1	Okul, dersler, öğretmenler	8
Cinsel konular	2	Para	9
Din, inanç	3	Eş/Sevgili - kız/erkek arkadaş	10
Felsefe, edebiyat, sanat	4	Havadan sudan genel sohbet	11
Futbol, maç	5	Sinema, müzik, eğlence	12
Giyim- kuşam	6	Siyaset	13
İş/çalışma hayatı	7	Diğer (belirtin)	14

- S.27 Sizce insanın mutlu ve güvenli bir yaşam sürmesi için hangi toplumsal çevrelere uyum sağlaması gerekir? (En önemli gördüğünüz üç tanesine önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.)

Meslek ya da iş çevresi	K.101	
Yetiştirdiği aile çevresi	K.102	
Mahalle	K.103	
Kendi kurduğu aile	K.104	
Dini cemaat	K.105	
Hemşerileri	K.106	
Arkadaş çevresi	K.107	
Dünya görüşünü/yaşam biçimini paylaştığı çevre	K.108	
Diğer (belirtin)	K.109	

- S.28 Sizce insanın yaşamını anlamlı kılan nedir? (En önemli gördüğünüz üç tanesine önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.)

Aile	K.110	Eş, sevgili	K.116
Bir eser bırakmak	K.111	İdealleri uğruna mücadele	K.117
Çocuk	K.112	Mesleki başarı	K.118
Din, inanç	K.113	Zenginlik, para	K.119
Eğitim	K.114	Yaşamın anlamı yoktur	K.120
Bilgi	K.115	Diğer (belirtin)	K.121

- S.29 Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken ya da iş yaparken dikkati hiç elden bırakmamak mı gerekir?

K.122

Çoğu insana güvenilebilir	1
Çoğu insana güvenilmez	2
Çoğu insana güvenilebilir, ama gene de dikkatli olmak gerekir	3

S.30 Aşağıdaki ifadelerden hangileri sizin aile yaşamınızı yansıtmakta ya da tanımlamaktadır? (**Bütün geçerli seçenekleri işaretleyin.**) (ANKETÖR TEK TEK OKU)

Evde herkes kendi havasında yaşar, bazı günler birbirimizi görmeyiz bile.	K.123	
Aile içinde kavga gürlütu eksik olmuyor.	K.124	
Ailem yakın arkadaşlarımı tanır.	K.125	
Ailenin babası ya da evin erkeği ne derse o olur.	K.126	
Ben bütün ciddi sorunlarımı önce aile içinde konuşurum.	K.127	
Bizim ailede fikirlerimi açıkça söylemem büyüklere saygısızlık olarak görülür.	K.128	

S.31 Sizce Türkiye'de ailenin en önemli etkisi nedir? (TEK CEVAP)

K.129

Aile esas olarak gençleri sınırlayıcı ve onların gelişmesini engelleyici bir rol oynamaktadır.	1
Aile, kaç yaşında olursa olsun genci koruyan, ona kucak açan bir kurumdur.	2

S.32 Aile gençlere birçok özellik aşılayabilir. Bunlardan bazılarını sıralayacağım. Ailenizin size aşıladığı en önemli özellikler bunlardan hangileridir? (EN ÇOK ÜÇ CEVAP)

K.130 K.131 K.132

Bağımsız düşünme ve davranabilme yeteneği	1	Daha iyi bir dünya için mücadele bilinci	5
Dürüstlük	2	İyi bir yurttaş olma bilinci	6
Devlete ve millete bağlılık	3	Gelenek-göreneğe saygı	7
Dine bağlılık	4	Diğer (belirtin)	8

S.33 Sizden yaşlı kuşaklarla ilişkilerinizi değerlendirdiğinizde aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtir misiniz. (ANKETÖR: HER SEÇENEĞİ TEK TEK OKU VE KATILIP KATILMADIĞINI İŞARETLE)

Katılır Katılmaz Bilmiyor

Büyükler beni anlamıyor	K.133	1	2	3
Ben kendime gerekenleri biliyorum, büyüklerin öğütlerine ihtiyacım yok	K.134	1	2	3
Büyüklere genellikle güvenirim	K.135	1	2	3
Büyükler de en az bizler kadar yeniliklere ayak uydurabiliyor.	K.136	1	2	3

S.34 Şimdi sayacağım görüşlere katılıp katılmadığınızı belirtir misiniz? (ANKETÖR: HER SEÇENEĞİ TEK TEK OKU VE KATILIP KATILMADIĞINI İŞARETLE)

Katılır Katılmaz Bilmiyor

Günümüzde ülke gençliği pasifize edilmiştir	K.137	1	2	3
Bir gencin başlıca sorumluluğu iyi öğrenci olmaktır	K.138	1	2	3
Gençler toplumun hiçbir alanında karar alma süreçlerine dahil edilmiyor	K.139	1	2	3
Okullarda gençlerin kişiliğinin gelişmesi engelleniyor	K.140	1	2	3
Gençler yaşlı kuşaklarla ve aileleriyle iletişim kuramıyorlar	K.141	1	2	3
Gençliğin sorunlarıyla toplumun sorunları ortaktır	K.142	1	2	3
Gençlik toplumsal sorumluluk sahibi olmalıdır	K.143	1	2	3
Günümüzde Türkiye'deki genç insanlar gençliğini yaşayamıyor	K.144	1	2	3
Kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğü aileleri tarafından kısıtlanmalıdır	K.145	1	2	3
Gençler ailede, okulda ve iş hayatında sürekli baskı altındadır	K.146	1	2	3
Gençlik içinde amaçsızlık, idealsizlik, vurdumduymazlık yaygındır	K.147	1	2	3
Geleneklerle çatışmayı göze almadan, gençlerin sorunları hiçbir zaman çözülemez	K.148	1	2	3

- S.35 Türkiye'deki çeşitli sorunların çözüme kavuşturulmasında bugün ülkedeki birçok kişi ve kuruma görev düşmektedir. Sorunların çözümünde, şimdi sayacağım kişi ve kurumlardan hangilerinin **en çok** katkısı **olabilir?** (EN ÇOK ÜÇ CEVAP) (ANKETÖR KART GÖSTER)

K.149	K.150	K.151	
Meclis	1	Siyasal partiler	9
Cumhurbaşkanı	2	Mahkemeler	10
Bilim adamları	3	Gençlik	11
İş adamları	4	Basın/Medyâ	12
Dini cemaatlar	5	Sendikalar	13
Öğretmenler	6	Sivil toplum örgütleri	14
Hükümet	7	Diğer (belirtin)	15
Ordu	8	.....	

- S.36 Birçok genç okullarda verilen eğitim yetersizliğinden yakınıyor. Sizce en önemli yakınma nedenleri nedir? (En önemli gördüğünüz üç tanesine önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.) (ANKETÖR: KART GÖSTER)

Öğretmenlerin/öğretim üyelerinin bilgi düzeyi yetersiz	K.152	
Öğretmenlerin/öğretim üyelerinin pedagojik/psikolojik formasyonu yetersiz	K.153	
Laboratuvar, bilgisayar gibi teknik olanaklar yetersiz	K.154	
Ders programları çağdaş gelişmelerin gerisinde kalıyor	K.155	
Eğitim esas olarak ezbere dayanıyor	K.156	
Öğretilenler öğrenciyi iş hayatına hazırlamıyor	K.157	
Öğrenciye kendi eğilimleri yönünde tercih yapma olanağı tanınmıyor	K.158	
Sınıflar çok kalabalık	K.159	
Öğretmen/öğretim üyesi sayısı yetersiz, dersler boş geçiyor	K.160	
Diğer (belirtin)	K.161	

- S.37 Sizce gençler ne için eğitim görmelidirler? (En önemli gördüğünüz iki tanesine önem sırasına göre 1 ve 2 numarasını verin.) (ANKETÖR: KART GÖSTER)

Bilgi-beceri kazanmak için	K.162	
Sistemli düşünme yeteneği kazanmak için	K.163	
Genel kültür edinmek için	K.164	
Toplumsal itibar/saygınlık kazanmak için	K.165	
Ailesini memnun etmek için	K.166	
Ailesine faydalı olmak, bakmak için	K.167	
Vatana-millete faydalı olmak için	K.168	
İnsan sevgisi kazanmak için	K.169	
Eğitim görmek önemli değildir; önemli olan hayat tecrübesidir	K.170	
Diğer (belirtin).....	K.171	

- S.38 (ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE) Bulduğunuz fakülte/bölüm girmeyi istediğiniz yer midir? Hem istediğiniz dalda, hem de istediğiniz üniversite ya da yüksekokulda bulunup bulunmadığınızı belirtir misiniz?

	İstedğim dalda K.172	İstedğim üniversitede/yüksekokulda K.173
Evet	1	1
Hayır	2	2

S.39 Nasıl bir işte çalışmak isterdiniz? (TEK CEVAP)

K.174

Kamu sektöründe	1	Serbest çalışmak isterdim	3
Özel sektörde	2	Kendi şirketimi kurmak isterdim	4

S.40 Bir gencin iyi iş bulabilmesi için, şimdi sayacağım özelliklerden hangisine sahip olması sizce **en önemli** avantajlardır? (En önemli gördüğünüz iki tanesince önem sırasına göre 1 ve 2 numarasını verin.) (ANKETÖR: KART GÖSTER)

İyi bir okuldan/üniversiteden mezun olması	K.175
Yabancı dil bilmesi	K.176
Bilgisayar kullanabilmesi	K.177
Önemli yerlerde/etkili tanıdıkları olması	K.178
Düzenli bir dış görünüme sahip olması	K.179
Meslek okulunu bitirmiş/çıraklık eğitimi görmüş olması	K.180
Dürüst, çalışkan ve güvenilir olması	K.181
Başka (belirtin).....	K.182

S.41 (ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE) Gördüğünüz eğitimle ilgili bir iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz?

K.183 1) Evet 2) Hayır 3) Bilmiyorum/Emin değilim

S.42 (DÜZENLİ BİR İŞTE ÇALIŞANLARA) Gördüğünüz eğitimle ilgili bir işte mi çalışıyorsunuz?

K.184 1) Evet 2) Hayır

S.43 (DÜZENLİ BİR İŞTE ÇALIŞANLARA) İmkân olsa işinizi değiştirir miydiniz?

K.185 1) Evet 2) Hayır

S.44 İşyerinde emirlere uymak konusunda farklı görüşler var. Bazı insanlar amirin fikrine katılmıyorsanız bile emirlerine uymak gerektiğini düşünüyor; bazıları ise emrin doğruluğundan emin olmadan yerine getirilmemesini savunuyor. Bu konuda sizin görüşünüz nedir?

K.186

Emirleri sorgulamadan yerine getirmek gerekir	1
Duruma bağlı	2
Önce emrin doğru olduğundan emin olmalıyım	3
Bilmiyorum	4

S.45 Sizce Türkiye'de gençlerin karşılaştığı güçlükler arasında en önemlileri nelerdir? (En önemli üç tanesince önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.)

(ANKETÖR: KART GÖSTER)

İstediği eğitimi görememek / yeterli eğitim alamamak	K.187
İşsizlik/iş güvencesinden yoksunluk	K.188
Parasızlık	K.189
Ciddiye alınmamak/saygı görmemek	K.190
Cinsel sorunlar	K.191
Spor olanaklarından yoksunluk	K.192
Danışacak, yol gösterecek kimsesi olmamak	K.193
Gençlik içindeki gruplardan birine girmeye zorlanmak	K.194
Gençlik içindeki çeşitli olayların eğitimi engellemesi	K.195
Başka (belirtin)	K.196

S.46 Sizce hangi parti gençlikle ve gençliğin sorunlarıyla daha çok ilgileniyor? **K.197**

- 1) ANAP   3) DSP   5) FP   7) MHP
2) CHP   4) DYP   6) HADEP   8) Diğer (belirtin) .....

S.47 Hayatta en çok neden korkarsınız? **(TEK CEVAP) K.198**

S.48 Bugün Türkiye'yi sizin gibi gençler yönetse, ilk el atacakları sorun hangisi olurdu? **(En önemli gördüğünüz üç tanesine önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.) (ANKETÖR: KART GÖSTER)**

İşsizlik	K.199	
Zengin-fakir uçurumu	K.200	
Kürt/Güneydoğu sorunu	K.201	
İrtica	K.202	
Terör	K.203	
Ahlaki değerlerde yozlaşma	K.204	
Uyuşturucu bağımlılığı	K.205	
Çarpık kentleşme/betonlaşma/gecekondulaşma	K.206	
Kır/Kent dengesizliği	K.207	
Çevre kirliliği	K.208	
Eğitim	K.209	
Toplum hizmetleri (sağlık, sosyal güvenlik vb)	K.210	
Rüşvet/Yolsuzluk	K.211	
Mezheplerin devlet nezdinde eşit olmayan konumu	K.212	
Türkiye'nin kendi kültürünü korumaması	K.213	
Diğer (belirtin)	K.214	

S.49 Türkiye'deki çeşitli sorunların çözüme kavuşturulması için bugün ülkedeki birçok kişi ve kurum görev yapmaktadır. Sizce, şimdi sayacağım kişi ve kurumlardan hangilerinin ülke sorunlarının çözümünde **en çok** katkısı vardır? **(En önemli gördüğünüz üç tanesine önem sırasına göre 1'den 3'e kadar numara verin.) (ANKETÖR: KART GÖSTER)**

Meclis	K.215		Siyasal partiler	K.223	
Cumhurbaşkanı	K.216		Mahkemeler	K.224	
Bilim adamları	K.217		Gençlik	K.225	
İş adamları	K.218		Basın/Medya	K.226	
Dini cemaatlar	K.219		Sendikalar	K.227	
Öğretmenler	K.220		Sivil toplum örgütleri	K.228	
Hükümet	K.221		Diğer (belirtin).....	K.229	
Ordu	K.222		.....		

S.50 Aşağıdaki konularda hangi görüşe daha yakınsınız? Her birinde kendinizi 0 ile 10 arasında bir basamağa yerleştirir misiniz?

K.230

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Özelleştirme yaygınlaşmalı

Devletin ekonomideki rolü artmalıdır

K.231

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

İnsanlar kendi geçimlerinden daha fazla sorumlu olmalıdır

Devlet bireylerin geçimini daha çok desteklemelidir

K.232	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Rekabet iyidir. İnsanların ve toplumun gelişmesini sağlar								Rekabet zararlıdır. İnsanlar arasında düşmanlığa ve parçalanmaya yol açar			

S.51 Aşağıdaki kişilerden hangilerinin ülke yönetiminde söz sahibi olmasını istersiniz ?
(EN ÇOK ÜÇ İSİM) (ANKETÖR KART GÖSTER)

K.233	K.234	K.235	
Devlet Bahçeli	1	Deniz Baykal	2
Çevik Bir	3	Murat Bozlak	4
Tansu Çiller	5	Süleyman Demirel	6
İzzettin Doğan	7	Bülent Ecevit	8
Şerafettin Elçi	9	Necmettin Erbakan	10
Recep Tayyip Erdoğan	11	Fethullah Gülen	12
Zülfü Livaneli	13	Sakıp Sabancı	14
Rüşdü Saracoğlu	15	Mümtaz Soysal	16
Besim Tibuk	17	Tuğrul Türkeş	18
Ufuk Uras	19	Erol Yazar	20
Muhsin Yazıcıoğlu	21	Mesut Yılmaz	22
Diğer (belirtin).....	23		

S.52 Başka bir ülkede yaşamak ister misiniz?

K.236 1) Evet 2) Hayır 3) Bilmiyorum

EVETSE, hangi ülkede? **K.237**

S.53 Kendinizi anne-babanızla ve sizden sonraki kuşakla karşılaştığımızda, **kişisel olarak** onlardan daha şanslı mı, yoksa şanssız mı görüyorsunuz?

		Daha şanslı	Aynı	Daha şanssız
Anne-babadan	K.238	1	2	3
Sonraki kuşak	K.239	1	2	3

S.54 Genel olarak baktığınızda hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? Buna 0 ile 10 puan arasında bir not vermeniz gerekse, kaç verirdiniz?

K.240	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
--------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

S.55 Peki, sizce yakın gelecekte bu durumda bir değişiklik olacak mı? Diyelim ki, beş yıl sonra 0 ile 10 puan arasında hangi basamakta olacağımızı tahmin ediyorsunuz?

K.241	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
--------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

S.56 Şimdi size çeşitli konularda birbirine zıt ifadeler okuyacağım. **On yıl** sonrasını düşündüğünüzde, bunlardan hangilerinin gerçekleşme olasılığını daha **yüksek** bulunduğunu söyler misiniz. **(Her satırdaki iki ifadeden yalnızca biri işaretlenecek.)**

K.242	İş bulamamak / işsiz kalmak	1	İyi bir iş / daha iyi bir iş bulmak	2
K.243	Maddi açıdan rahat yaşamak	1	Para sıkıntısı çekmek	2
K.244	Toplumda barışın bozulması/ anarşi ve terörün artması	1	Toplumda barış ve huzurun hakim olması	2
K.245	Özgürlüklerin artması, demokrasinin gelişmesi	1	Özgürlüklerin kısıtlandığı baskıcı bir rejim kurulması	2
K.246	İslami değerlerin toplumsal yaşamda ve kamu yönetiminde daha etkili kılınması	1	Türkiye'nin daha Batılı bir görünüme kavuşması	2
K.247	Çevre bilincinin ve korumacılığının artması	1	Çevre kirliliğinin artması	2
K.248	Ülkede yoksulluğun yaygınlaşması	1	Ülkede halkın refah düzeyinin yükselmesi	2
K.249	Dünyada barış ve huzurun yaygınlaşması	1	Dünyada barışın bozulması /savaşların artması	2

S.57 Sizce Türkiye'de okullar ve üniversiteler en çok hangi amaca hizmet ediyor? **(En çok hizmet ettiklerini düşündüğünüz iki tanesine önem sırasına göre 1 ve 2 numarasını verin.)** (ANKETÖR: KART GÖSTER)

Bilgi-beceri kazandırmak	K.250		Sistemli düşünme yeteneği kazandırmak	K.251	
Genel kültür vermek	K.252		Toplumsal itibar/saygınlık kazandırmak	K.253	
Vatana-milllete faydalı insanlar yetiştirmek	K.254		Atatürkçülüğü öğretmek	K.255	
Demokratik yurttaşlık bilinci vermek	K.256		Diğer (belirtin)	K.257	

S.58 Türkiye'de modern, Batılılaşmış kesimlerle geleneksel İslami kesimlerin varlığından söz ediliyor. Siz bu iki kesim arasındaki ilişkiler konusunda daha çok hangi görüşe katılıyorsunuz? **(TEK CEVAP)**

K.258

Batılılaşmış kesimler Türkiye'nin gerçeklerini dikkate alarak İslami ve geleneksel kesimlere uyum sağlamalıdır.	1
İslami ve geleneksel kesimler dünyanın gelişme yönüne bakarak Batılılaşmış kesimlere uyum sağlamalıdır.	2
Kimse kimseye uyum sağlamak zorunda değildir, herkes farklılıklarını koruyarak kendi çizgisinde yaşamalıdır.	3
Farklı olan kesimler birbirlerini tanımalı ve anlamalı, ortak noktalarını da görmeye çalışmalıdır.	4

S.59 Dini inanç bakımından aşağıdakilerden hangisi sizin durumunuza daha çok uyar? **(TEK CEVAP)**

K.259

Allah'a ve dine inanıyorum.	1
Allah'a inanıyorum, ama kafama yatan bir din anlayışı bulamıyorum.	2
Kendime göre bir inancım var, ama bu bilinen dini inançlara pek benzemiyor.	3
Inanç konusuna pek kafa yormuyorum.	4
Tann'nın var olup olmadığını bilmiyorum.	5
Ateistim, hiçbir tanrıya ve dine inanmıyorum.	6

- S.60 Dini inancınızla bağlantılı olarak aşağıdakilerin hangilerini düzenli olarak ya da bazen yaparsınız?

		Düzenli	Bazen	Hiç
Camiye giderim	K.260	1	2	3
Namaz kılarım	K.261	1	2	3
Oruç tutarım	K.262	1	2	3
Dua ederim	K.263	1	2	3
Cem Evine giderim	K.264	1	2	3
Din konusunda okurum ve düşünürüm	K.265	1	2	3
Diğer (belirtin)	K.266	1	2	3

- S.61 Sizce üniversiteli kız öğrenciler derslere türbanla girebilmeli midir? (**TEK CEVAP**)

K.267

Evet, çünkü demokratik haklarıdır	1
Evet, çünkü İslam'ın gereğidir	2
Hayır, çünkü Atatürk ilkelerine aykırıdır	3
Hayır, çünkü ideolojik bir davranıştır	4
Fikrim yok	5

- S.62 Şimdi sayacağım mesleklerden insanlara ihtiyacınız olsa, bu kişinin kadın mı, yoksa erkek mi olmasını tercih ederdiniz?

Kadın Erkek Fark etmez

Avukat	K.268	1	2	3
Çocuk bakıcısı	K.269	1	2	3
Doktor (hekim)	K.270	1	2	3
Hakim	K.271	1	2	3
Milletvekili	K.272	1	2	3
Öğretmen	K.273	1	2	3
Patronunuz/Amiriniz	K.274	1	2	3
Polis memuru	K.275	1	2	3
Psikolog	K.276	1	2	3
Taksi sürücüsü	K.277	1	2	3
Uçak pilotu	K.278	1	2	3

- S.63 Kadınların değişen rolü konusunda aşağıdaki görüşlere katılıp katılmadığınızı belirtir misiniz?

Katılır Katılmaz Bilmiyor

Çalışan kadın da çocuğuna yeterli ilgi gösterebilir.	K.279	1	2	3
Annenin çalışması okul öncesi yaştaki çocuğu olumsuz etkileyebilir.	K.280	1	2	3
Kadınların asıl istedikleri bir ev ve çocuklardır.	K.281	1	2	3
Ev kadını olmak ücretli bir işte çalışmak kadar tatmin edicidir.	K.282	1	2	3
İş sahibi olmak bir kadın için bağımsızlığın anahtarıdır.	K.283	1	2	3
Karı -koca ailenin gelirine ortaklaşa katkıda bulunmalıdırlar.	K.284	1	2	3

S.64 Tabloda sayılanlarla ilgili hangi görüşe katılıyorsanız boş kutulara ilgili numarayı yazınız.

1) İyisi olmaz 2) Çoğu kötüdür, iyileri de var 3) Çoğu iyidir, kötülere de var 4) Kötüsü olmaz

Arap	K.285		Yahudi	K.292		Amerikalı	K.299	
Alevi	K.286		Ermeni	K.293		Romanyalı	K.300	
Alman	K.287		Politikacı	K.294		Hayat kadını	K.301	
Çingene	K.288		Yunan	K.295		Fransız	K.302	
Dinsiz	K.289		Zenci	K.296		Eşcinsel	K.303	
Zenginler	K.290		Ülkücü	K.297		Mason	K.304	
Rum	K.291		Rus	K.298		Sosyalist	K.305	

S.65 Aşağıdakilerden hangisinden yana, hangisine karşı olduğunuzu belirtir misiniz?

		Yana	Karşı	Fikri yok
Ötanazi (Ölümçül hastaların kendi hayatlarına son verme hakkı)	K.306	1	2	3
Ölüm cezası	K.307	1	2	3
Doğum kontrolü/aile planlaması	K.308	1	2	3
Evlilik öncesi cinsel ilişki	K.309	1	2	3
Klonlama (canlıları kopyalama)	K.310	1	2	3
Görücü usulüyle evlenme	K.311	1	2	3
Farklı din ya da mezhepten olan kadın ve erkeğin evlenmesi	K.312	1	2	3

S.66 Evlilik öncesi kız-erkek ilişkisi hakkındaki düşünceleriniz aşağıdakilerden hangisine daha çok uyuyor? (**TEKCEVAP**)

K.313

Gençlerin her açıdan birbirlerini tanımaları bakımından olumludur	1
Belirli bir mesafe bırakmak şartıyla normaldir	2
Geleneklerimize ve toplum ahlakına ters düştüğü için kabul edilemez	3

S.67 Karşı cinsle ve cinsel konularla ilgili bilgilerinizi nereden edindiniz?

Anne-baba	K.314	
Arkadaşlar	K.315	
Ağabey/abla/kardeş	K.316	
Dergi/kitap	K.317	
Öğretmen/Öğretim üyesi	K.318	
Uzman-danışman	K.319	
Diğer (belirtin)	K.320	

S.68 Hiç sevgiliniz/kız/erkek arkadaşınız oldu mu? (Kızlara erkek arkadaş, erkeklere kız arkadaş sorulacak.)

K.321 1) Evet 2) Hayır

S.69 Şimdi sayacağım teknolojileri hiç kullandınız mı? Kullandıysanız hangi sıklıkta?

		Hiç kullanmadım	Birkaç kez kullandım	Sık sık kullanıyorum
Bilgisayar	K.322	1	2	3
İnternet	K.323	1	2	3
Cep telefonu	K.324	1	2	3
Elektronik posta (E-mail)	K.325	1	2	3

S.70 Sizce erkek ve kadınlar için ideal evlenme yaşı nedir?

Yaş

Erkek için	K.326	
Kadın için	K.327	

S.71 Çocuk sahibi olmak konusunda ne düşünüyorsunuz?

K.328

Çocuk istemiyorum	1
1 çocuk isterim	2
2 çocuk isterim	3
3 ya da daha fazla çocuk isterim	4
Kaç tane kısmetse o kadar isterim	5
Bakabileceğim sayıda çocuk isterim	6
Bilmiyorum, düşünmedim	7

S.72 Türkiye hangi uluslararası örgütlenme içinde olmalıdır? **(EN ÇOK İKİ CEVAP)**

K.329

K.330

Avrupa Birliği	1
İslam ülkeleri	2
Türk Cumhuriyetleri	3
Balkan ülkeleri	4
Hiçbirine girmemeli, hepsiyle iyi ilişki kurmalı	5
Diğer (belirtin).....	6

S.73 Türkiye'nin Avrupa ve Avrupa Birliği ile ilişkileri konusunda aşağıdaki ifadelerden hangilerine katılıyorsunuz, hangilerine katılmıyorsunuz?

Katılır Katılmaz Fikri yok

Avrupa Birliği'ne girmek bizi öz değerlerimizden uzaklaştırır.	K.331	1	2	3
Avrupa Birliği'ne girmek insan hakları ve demokrasi açısından Türkiye'yi geliştirir.	K.332	1	2	3
Avrupa Birliği'ne girmek Türkiye ekonomisi için yararlı olur.	K.333	1	2	3
Avrupa'ya bel bağlayacağımıza kendi kendimizi geliştirmenin yollarını bulmalıyız.	K.334	1	2	3

- S.74 Cumhuriyet'in 75 yıllık Batılılaşma politikası konusunda hangi görüşe daha çok katılıyorsunuz? (**TEK CEVAP**)

K.335

Türkiye'de yapılan taklitten ibaret, yüzeysel bir Batılılaşmadır.	1
Türkiye'nin Batılılaşmaya çalışması başından beri bir hataydı.	2
Türkiye'nin Batılılaşma politikası doğrudur, ama Avrupalılar bize karşı önyargılı ve ikiyüzlüdür.	3
Bilmiyor	4

- S.75 Başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de gençlik içinde çeşitli grupların bulunduğu söylenebilir. Sizde Türkiye'de gençler içinde hangi gruplaşmalar vardır? İlk aklınıza gelenleri söyler misiniz?

K.336	.....
K.337	.....
K.338	.....
K.339	.....
K.340	.....

- S.76 Bildiğiniz gibi dünyada ve Türkiye'de insanlar kendilerini meslekleri, cinsiyetleri, ırkları, dinleri, inançları, milliyetleri, siyasal görüşleri ve daha birçok özellikleri bakımından çeşitli şekillerde tanımlıyorlar. Siz kendinizi daha çok nasıl tanımlarsınız?

K.341	.....
K.342	.....
K.343	.....
K.344	.....
K.345	.....

- S.77 24 Aralık 1995'te yapılan son genel milletvekili seçiminde hangi partiye oy verdiniz ? (**ANKETÖR DİKKAT: Kesinlikle şıkları gösterme.**)

K.347	1) ANAP	5) HADEP	9) Boş / geçersiz oy verdim
	2) CHP	6) MHP	10) Oy veremedim; isim vardı
	3) DSP	7) RP	11) Diğer (belirtin).....
	4) DYP	8) Bilerek oy kullanmadım	.....

S.78 **(HERKESE SORULACAK)** Önümüzdeki pazar günü seçim olsa hangi partiye oy verirdiniz? **(ANKETÖR DİKKAT: Kesinlikle şıkları gösterme.)**

- K.348**
1) ANAP	5) HADEP	9) Boş / geçersiz oy verdim
2) CHP	6) MHP	10) Oy veremedim; işim vardı
3) DSP	7) RP	11) Diğer (belirtin).....
4) DYP	8) Bilerek oy kullanmadım	.....

S.79 Türkiye'de yaşayan **bir genç olarak** devletten **en çok** beklediğiniz nedir? Devlet gençler için ne yapmalı? **(TEK CEVAP)**

K.349.....

S.80 Türkiye'de yaşayan **bir genç olarak** ailenizden **en çok** beklediğiniz nedir? **(TEK CEVAP)**

K.350.....

S.81 Türkiye'de yaşayan **bir genç olarak** okuldan ve öğretmenlerinizden / öğretim üyelerinden **en çok** beklediğiniz nedir? **(TEK CEVAP)**

K.351.....

Soru formunu cevaplayan kişinin adı, soyadı:		
Adresi :	K.352	
Telefon no:		
Anketör:	K.353	
Anketin yapıldığı tarih:		
Başlama saati:	Bitirme saati:	
Girişçi:	K.354	

Tasarım & Baskı:
OFSET FOTOMAT
(90.312) 418 20 48
Ankara, 1999

KONRAD ADENAUER VAKFI
Ahmet Rasim Sokak, No: 27 Çankaya 06550 ANKARA
Tel: (312) 440 40 80 (PBX) Faks : (312) 440 32 48
e-mail: kaswulf@dominet.in.com.tr